

آشنایی با ادبیات کودک و شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی برای کودکان

شکوه حاجی نصر الله

اللَّهُمَّ ارْحَمْنَا بِرَحْمَتِكَ

آشنایی با ادبیات کودک
و شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی برای کودکان

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله
زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی
ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

تابستان ۱۳۹۸

سرشناسه : حاجی نصرالله، شکوه، ۱۳۲۷-
 عنوان و نام پدید آور : آشنایی با ادبیات کودک و شیوه‌های ترویج کتابخوانی برای کودکان / نویسنده شکوه حاجی نصرالله : زیر نظر علی اصغر سیدآبادی : ابرای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی معاونت امور فرهنگی دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی، ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب.
 مشخصات نشر : تهران: نشر مورخان، ۱۳۹۸.
 مشخصات ظاهری : ۶۱۲ص.
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۱۶-۰۳-۱
 وضعیت فهرست نویسی : فیبا
 یادداشت: کتاب حاضر با حمایت معاونت امور فرهنگی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی منتشر شده است.
 یادداشت: کتابنامه.
 موضوع : ادبیات کودکان و نوجوانان
 موضوع : Children's literature
 موضوع : کودکان -- کتاب و مواد خواندنی
 موضوع : Children -- Books and reading
 موضوع : خواندن -- ترویج -- ادبیات کودکان و نوجوانان
 موضوع : Reading promotion -- Juvenile literature
 موضوع : خواندن -- ایران -- ترویج
 موضوع : Reading promotion -- Iran
 شناسه افزوده : سیدآبادی، علی اصغر، ۱۳۵۰-
 شناسه افزوده : ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی، ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب ایران
 شناسه افزوده : ایران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی، ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب ایران

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
 معاونت امور فرهنگی
 دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی

عنوان کتاب: آشنایی با ادبیات کودک و شیوه‌های ترویج کتابخوانی برای کودکان

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

ناشر: مورخان

امور فنی و هنری: حسن موسوی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۸

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۷۱۶-۰۳-۱

به سفارش: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

نشانی: خیابان قائم مقام فراهانی، خیابان فجر، نبش کیهان، ساختمان فجر، طبقه سوم، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

تلفن: ۸۸۳۴۲۹۸۳

فهرست

- پیشگفتار ۶
- شناخت ادبیات کودک ۹
- انواع کتاب کودک ۴۳
- فواید کتاب‌خوانی ۷۹
- شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهد کودک ۱۰۷
- یک روز کتاب‌خوانی در مهد کودک ۱۵۱

پیشگفتار

در پی انعقاد تفاهم‌نامه همکاری میان معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان بهزیستی کشور با هدف تشویق کودکان به خواندن کتاب و استفاده بهینه از ظرفیت مهدهای کودک برای ترویج فرهنگ کتاب‌خوانی در خانواده‌ها و همچنین بهره‌گیری از ظرفیت‌های کتاب‌خوانی برای تعمیق و گسترش آموزش‌های موردنیاز مهدکودک‌ها، مقرر شد که یک روز در هفته در مهدهای کودک سراسر کشور با برنامه‌های متنوع و متناسب با اصول آموزش کودکان و شیوه‌های خلاقانه ترویج کتاب‌خوانی همچون نمایش خلاق، قصه‌گویی، نقاشی و کاردستی بر اساس کتاب به فعالیت‌های کتاب‌خوانی اختصاص یابد.

این فعالیت‌ها، تمامی گروه‌های سنی از جمله نوزادان و کودکان زیر یک سال را نیز شامل می‌شود. به‌منظور اجرایی کردن این امر، دوره‌های آموزش ترویج کتاب‌خوانی برای مدیران و مربیان مهدهای کودک توسط معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری سازمان بهزیستی کشور طراحی و به‌صورت آزمایشی در برخی از شهرها از جمله سبزوار، نیشابور، ری، کاشان، اصفهان، تبریز، شهرکرد، رشت، گنبدکاووس، شیراز، یزد، بوشهر، خورموج، دزفول و رامهرمز برگزار شد.

افزون بر این، فعالیت‌های مشترکی که در چارچوب تفاهم‌نامه مزبور مورد توافق طرفین قرار گرفته به شرح زیر است:

۱. اختصاص یک روز در هفته به فعالیت‌های کتاب‌خوانی در

مهدکودک‌ها (از طرف سازمان بهزیستی کشور روز دوشنبه اعلام شده است).

۲. امکان ارائه تخفیف ویژه توسط معاونت امور فرهنگی برای خرید کتاب از کتاب‌فروشی‌ها برای مهدکودک‌های معرفی‌شده از طرف سازمان بهزیستی کشور

۳. تهیه فهرست کتاب‌های مناسب برای استفاده در مهدکودک‌ها و مراکز شبه خانواده در سراسر کشور توسط معاونت امور فرهنگی

۴. حمایت از توسعه و تجهیز کتابخانه‌ها در مهدکودک‌ها و مراکز شبه خانواده از طریق کتاب‌های خریداری‌شده توسط هیئت انتخاب و خرید کتاب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۵. حمایت از برگزاری نمایشگاه و فروشگاه کتاب در مهدکودک‌ها در هفته کتاب از طرف سازمان بهزیستی کشور

۶. همکاری در برگزاری نشست‌های فرهنگی و چهره به چهره نویسندگان شاخص و مطرح کودکان و نوجوانان در مهدکودک‌ها از آنجاکه مربیان مهدکودک‌ها نقش مؤثری در پیش‌برد برنامه ترویج کتاب‌خوانی دارند، دستنامه‌هایی با عنوان «آشنایی با ادبیات کودک و شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی برای کودکان» تهیه و تدوین شده است تا ضمن بیان اهمیت کتاب خواندن برای نوزادان و کودکان، فعالیت‌های جذاب و شیوه‌های خلاقانه کتاب‌خوانی را همچون قصه‌گویی، نقاشی، نمایش خلاق، بازی با کتاب، کتاب‌سازی و سایر فعالیت‌ها آموزش دهند.

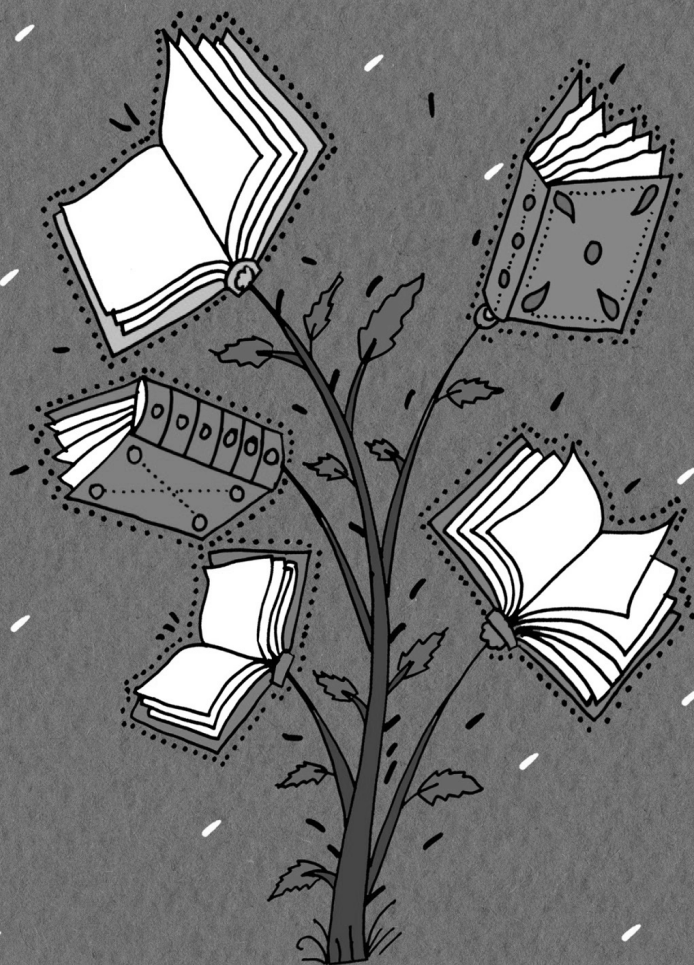
دفتر مطالعات و برنامه ریزی فرهنگی و کتابخوانی

ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

شناخت ادبیات کودک

شکوه حاجی نصر الله

شناخت ادبیات کودک

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی
ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

تابستان ۱۳۹۸

فهرست مطالب

۱۱	.....	مقدمه
۱۳	.....	تولد ادبیات کودک در جهان و ایران
۱۶	.....	ساختار ادبیات کودک
۱۸	.....	کارکرد ادبیات کودک
۲۰	.....	انواع کتاب کودک
۲۱	.....	کتاب مصور و کتاب تصویری
۲۲	.....	کتاب مصور
۲۳	.....	کتاب تصویری
۲۵	.....	لالایی
۲۵	.....	ادبیات کهن
۲۵	.....	ادبیات شفاهی
۲۶	.....	ترانه
۲۷	.....	مثل
۲۸	.....	چیستان
۲۸	.....	لطیفه
۲۸	.....	قصه (افسانه)
۲۸	.....	قصه اساطیری
۲۹	.....	قصه حماسی
۲۹	.....	قصه پریان
۳۰	.....	قصه جانوری
۳۰	.....	حکایت
۳۰	.....	ادبیات کهن مکتوب
۳۱	.....	داستان
۳۲	.....	داستان واقع‌گرا
۳۲	.....	داستان فانتزی
۳۳	.....	ویژگی‌های داستان واقع‌گرا و فانتزی
۳۴	.....	شعر
۳۶	.....	نمایشنامه
۳۶	.....	کتاب‌های اطلاعاتی (ادبیات غیرداستانی)
۳۷	.....	دین
۳۸	.....	دانش اجتماعی
۳۸	.....	علوم
۳۹	.....	زندگی‌نامه
۳۹	.....	هنر، بازی و سرگرمی
۳۹	.....	کتاب فلسفه
۳۹	.....	کتاب کلیات
۴۰	.....	کتاب‌های آموزشی خلاق
۴۱	.....	منابع

شناخت ادبیات کودک

مقدمه

ادبیات کودک، به شکل امروزی با به وجود آمدن مفهوم کودکی متولد شد. تعریف «کودک» با «دوران کودکی» متفاوت است. کودک مفهومی عینی و طبیعی است که از زمان قدم گذاشتن انسان بر سیاره زمین حضور داشته، در صورتی که دوران کودکی مفهومی ذهنی است که با توجه به ویژگی دوره‌های مختلف تاریخی در هر جامعه شکل گرفته است.

ادبیات کودک، شکلی از هنر است که مهم‌ترین هدف آن بیان زیبایی و تاثیرات عاطفی بر کودک است. از این رو می‌توان گفت در یک وجه ادبیات کودک جوهر ادبی یا هنری و در وجه دیگرش مخاطب کودک قرار دارد. در ادبیات کودک چگونگی ارتباط کودک با اثر از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در صورتی که این موضوع در ادبیات بزرگسال جایی ندارد. پس برای انتخاب کتاب مناسب کودک به مراحل گوناگون سنی کودک توجه می‌شود. گروه سنی پیش از دبستان از هنگامی که کودک در بطن مادر پرورش می‌یابد، آغاز می‌شود و تا قبل از دبستان، یعنی پایان شش سالگی ادامه دارد.

این مراحل؛ شیرخوارگی، نوپایی، نوباوگی ۱ و ۲ و پیش‌دبستانی ۱ و ۲ با هم تفاوت‌های کیفی دارند.

ادبیات کودک در انواع گونه‌ها؛ داستان، شعر، نمایشنامه و غیرداستان در حوزه‌های دین، دانش اجتماعی، علم و کاربردهای آن، زندگینامه، کلیات، فلسفه، هنر، بازی دیده می‌شود. کتاب خوب در انواع گونه‌ها نقش ویژه‌ای در رشد و پرورش زبانی، رشد و پرورش شناختی، رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی و رشد و پرورش اجتماعی کودکان دارند.

کودکان به یاری بزرگسالان است که می‌توانند به کتاب علاقه‌مند شوند. بزرگسالان به‌ویژه مروجان ترویج کتاب‌خوانی برای ایجاد پل ارتباطی میان کودکان و کتاب لازم است ادبیات کودک را بشناسند. در این راهنما با تولد ادبیات کودک، ساختار و کارکرد آن و همچنین انواع آن آشنا می‌شویم.

تعریف ادبیات کودک

ادبیات کودک نوشته‌ها و سروده‌هایی هستند که ارزش ادبی یا هنری دارند و مخاطب آن کودک است. به سخنی دیگر در یک وجه ادبیات کودک جوهر ادبی یا هنری و در وجه دیگرش مخاطب کودک قرار دارد. ارزش‌های ادبیات کودک از این قرار است:

- ◀ لذت و سرگرمی
- ◀ گسترش دو دنیای خیال و واقعیت و رابطه آن‌ها با هم
- ◀ انتقال میراث فرهنگی - ادبی از نسلی به نسل دیگر

- ◀ ایجاد نگرش‌های مثبت به فرهنگ خود و دیگر فرهنگ‌ها
- ◀ به دست آوردن تجربه‌های گوناگون
- ◀ درک جایگاه و موقعیت‌های گوناگون
- ◀ تشویق به تلاش و امیدواری

تولد ادبیات کودک در جهان و ایران

ادبیات کودک به شکل امروزی‌اش با به وجود آمدن مفهوم کودکی در اروپا پدید آمد. تعریف «کودک» با «دوران کودکی» متفاوت است. کودک مفهومی عینی و طبیعی است که از زمان قدم گذاشتن انسان بر سیاره زمین حضور داشته، در صورتی که دوران کودکی مفهومی ذهنی است که با توجه به ویژگی دوره‌های مختلف تاریخی یعنی شرایط اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و حتی جنسیتی در هر جامعه شکل گرفته است. به همین دلیل در جوامع گوناگون با توجه به اینکه افراد در چه سنی تکلیف اجتماعی به آنان محول می‌شود، مفهوم دوران کودکی تغییر می‌کند. از این رو می‌توان گفت کودک مفهومی بیولوژیک و دوره کودکی مفهومی اجتماعی و پدیده‌ای تاریخی است.

در اروپای سده‌های میانه دوران کودکی وجود نداشت. در این دوران میان کودک و بزرگسال فاصله‌ای به اندازه جدا شدن کودک از دامن مادر وجود داشت. زیرا در اقتصاد خانواده از کودک نیز انتظار می‌رفت کار کند. در این دوران، کودکان از نظر پوشش ظاهری، با بزرگسالان جامعه فرقی نداشتند و آن‌ها را انسان‌هایی می‌دانستند که تنها از نظر اندازه لباس و قد با بزرگسالان تفاوت دارند.

فیلیپ آریس نخستین کسی است که بحث دوران کودکی را در اواخر سده ۱۷ مطرح کرد. آریس مطرح کرد که پیش از قرون میانه هیچ تصویری از مفهوم کودکی وجود نداشت. پس از آریس، **جان لاک** و بعد از او **ژان ژاک روسو** به مفهوم کودکی پرداختند. در سال ۱۷۶۲ ژان ژاک روسو، کتاب *امیل* را منتشر کرد. این کتاب عصر تازه‌ای برای ادبیات کودک به شمار می‌رود.

جنبش روشنگری در اروپا بسیاری از اندیشه‌های سنتی را کنار زد و اندیشه‌های نو را ترویج کرد. در نتیجه شیوه نگاه به کودک نیز دگرگون شد. به سخنی دیگر با انقلاب فرانسه و پدیدار شدن جامعه صنعتی کودکی و مفهوم دوران کودکی پدید آمد. زیرا رشد تکنولوژی و افزایش تولید و اوقات فراغت و رواج تحصیل همگانی به کودکان امکان داد سال‌های طولانی‌تری را دور از کار و تکالیف اجتماعی به سر برند. این گونه بود که دوران کودکی طولانی‌تر شد، زیرا این کودک بایستی در آینده نقش‌های پیچیده‌تری را به عهده گیرد.

واژه ادبیات کودک به صورت مستقل اولین بار در نیمه دوم قرن ۱۸ میلادی در متون غربی دیده شده است. در فرانسه **شارل پرو** افسانه‌ها را جمع‌آوری و با حداقل دخل و تصرف بازنویسی و منتشر کرد. در آلمان **برادران گریم** روایت‌های شفاهی از قصه‌های آلمانی را جمع‌آوری و ویرایش کردند و در سال‌های ۱۸۱۲ - ۱۸۱۴ تحت عنوان قصه‌های عامیانه آلمان در دو جلد منتشر کردند. در قرن نوزدهم **هانس کریستین آندرسن** که امروزه پدر ادبیات کودک شناخته می‌شود، داستان‌هایی برای کودکان نوشت که از افسانه‌های قدیمی الهام گرفته بود. نخستین کتاب‌های تصویری

برای کودکان هم در اوایل قرن بیستم در فرانسه منتشر شد.

رشد ادبیات کودکان تحت تاثیر تحولات شگرف قرن بیستم و به‌ویژه پس از جنگ جهانی دوم رخ داد. در این دهه‌هاست که ادبیات کودک از بندهای تعلیم و تربیت و آموزش مستقیم رها می‌شود. ادبیات کودک به چنان درجه‌ای از رشد و کمال خلاقیت هنری و ادبی دست می‌یابد که سبب کسب اعتبار آن در جهان ادبیات شد، به‌طوری که در حال حاضر اهمیت آن از سایر شاخه‌های ادبی کمتر نیست.

در ایران پس از انقلاب مشروطه و بعد از سال‌های ۱۲۸۰ با تحولات اجتماعی به کودک نیز توجه بیشتری شد. بعد از این تحولات و از سال ۱۳۰۰ شمسی، تولید آثار ادبی و خواندنی‌های کودکان و نوجوانان فزونی گرفت. لازم است بدانیم نخستین کتاب‌های کودکان ناگهان پدید نیامده‌اند، بلکه عواملی مانند دگرگونی نگرش‌های تربیتی و آموزشی، تداوم گرایش به افسانه‌ها و قصه‌های عامیانه در میان کودکان و نوجوانان، ساده شدن نثر فارسی، نفوذ ادبیات امروزی ایران، ورود دستگاه چاپ به ایران و تولید کتاب در گستره‌ای بزرگ‌تر، بنیادگذاری مدرسه‌های جدید در ایران، رشد روان‌شناسی کودک و توجه به نیازهای او از جمله عواملی هستند که به پدید آمدن «ادبیات کودک» و انتشار اولین کتاب‌های کودکان کمک کرده‌اند.

ادبیات کودکان در همه کشورهای جهان از جمله ایران از ادبیات شفاهی آغاز شده است. طی مسیر ادبیات کودک در برخی سرزمین‌ها و کشورها چند هزار سال و در برخی دیگر چند صد سال یا کم‌تر از آن به طول انجامیده است. به‌طور کلی سیر

تاریخی ادبیات کودک از این قرار است:

۱. **مرحله آفرینش و انتقال آثار ادبی به صورت شفاهی:** در این مرحله کودکان چون بزرگسالان شنونده قصه‌ها و متل‌ها و دیگر گونه‌های ادبیات شفاهی بودند.

۲. **مرحله گردآوری و نوشتن آثار شفاهی:** در این مرحله آثار شفاهی که قرن‌ها سینه‌به‌سینه انتقال یافته بود جمع‌آوری و مکتوب شدند.

۳. **مرحله آفرینش آثار ادبی با الهام گرفتن از آثار ادبی شفاهی:** در این مرحله پدیدآورندگان مانند هانس کریستین آندرسن با الهام از ادبیات شفاهی داستان‌های جدیدی برای کودکان نوشتند.

۴. **مرحله آفرینش آثار ادبی ویژه کودکان و نوجوانان:** در این مرحله پدیدآورندگان آثار جدیدی برای کودکان و نوجوانان خلق کردند.

ساختار ادبیات کودک

ادبیات کودک، شکلی از هنر است که مهم‌ترین هدف آن بیان زیبایی و تاثیرات عاطفی بر کودک است. در آثار ادبی از جمله ادبیات کودک، زیبایی‌شناسی از اهمیت بسیاری برخوردار است. لازم است بدانیم زیبایی‌شناسی همان زیبایی نیست؛ بلکه ارزش‌های هنری، تخیل و نوع روایت اثر است. در واقع سرشت یا گوهر ادبیات، یعنی ادبیت^۱ است که ادبیات را از تعلیم دور کرده و به سوی بیان

۱- Literariness.

زیبایی و تاثیرات عاطفی نزدیک می‌کند. ادبیت سرشتی پیچیده دارد که از ذهن خلاق هنرمند در قالب متن ادبی، بروز می‌کند. ادبیت مجموع ویژگی‌های زبانی و شکلی است که در متن‌های ادبی وجود دارد و آن‌ها را از متن غیرادبی متمایز می‌کند.

در میان آثار اختصاص‌یافته به کودک در حوزه‌های گوناگون کتاب‌هایی با هدف آموزش مستقیم انتشار می‌یابند. بیشتر این آثار در عین محدود کردن دنیای کودک به آموزش بایدها و نیایدها هم می‌پردازند، زبان در این آثار از گوهر ادبی به دور است و تصاویرشان ارزش هنری ندارند. این آثار را بازاری یا شبه‌ادبیات می‌نامند. امروزه فقط ادبیات است که می‌تواند با جذابیت‌های رسانه‌های دیگر رقابت کند نه شبه‌ادبیات. بنابراین در انتخاب کتاب کودک لازم است به ارزش‌های ادبیات توجه ویژه شود. شما برای انتخاب کتاب ادبیات می‌توانید پرسش‌های گوناگونی را مطرح کنید برای نمونه:

آیا داستان سبب لذت کودک می‌شود؟

آیا زبان و محتوای اثر با تجربه و توانایی‌های کودک هماهنگ است؟

آیا اثر، کودک را تشویق به بازی با کلمات می‌کند؟

آیا اثر، دریافتهای تازه‌ای از جهان به کودک می‌دهد؟

آیا اثر، به کودک کمک می‌کند تا خود را در جایگاه و موقعیت انسان‌های دیگر قرار دهد؟

آیا نویسنده توانسته با انتخاب واژگان سنجیده صورت‌های خیال را به کودک بشناساند؟

آیا نویسنده با توجه به روان‌شناسی رشد کودک توانسته است، حس و حال‌هایی را بیان کند که برای کودکان آشناست و بدین‌سان آنان را در درک و پذیرش احساساتشان، یاری می‌کند.

آیا ...

کارکرد ادبیات کودک

پیش از وارد شدن به بحث کارکرد ادبیات کودک لازم است بدانیم که در ادبیات کودک چگونگی ارتباط کودک با اثر از اهمیت ویژه‌ای برخوردارست. در صورتی که این موضوع در ادبیات بزرگسال جایی ندارد؛ بنابراین لازم است برای انتخاب کتاب مناسب کودک به مراحل گوناگون سنی کودک توجه شود.

گروه سنی پیش از دبستان از هنگامی که کودک در بطن مادر پرورش می‌یابد، آغاز می‌شود و تا قبل از دبستان، یعنی پایان شش سالگی ادامه دارد. این مراحل؛ شیرخوارگی، نوپایی، نوباوگی ۱ و ۲، پیش‌دبستانی ۱ و ۲ با هم تفاوت‌های کیفی دارند و رفتار کودک، با افزایش سن، تغییر می‌کند. خواندن با کودکان از دورانی که در بطن مادران خود هستند و پس از تولد موجب رشد سلول‌های مغزی می‌شود. پژوهش‌ها و همچنین تجربه نشان می‌دهند که زمزمه کردن لالایی‌ها، مثل‌ها، ترانه - بازی‌ها و حتی قصه گفتن نه تنها در به وجود آوردن آرامش برای جنین و به‌طور کلی کودک در دو سال اول زندگی بسیار موثر است بلکه نقش کلیدی و مهمی در رشد و پرورش زبانی آنان دارد. از سوی دیگر خواندن با کودک از نوزادی و ایجاد لحظه‌های آرام و لذت‌بخش برای او می‌تواند در

زندگی آینده او تاثیرات بسیاری داشته باشد.

به‌طور کلی کتاب‌خوانی می‌تواند از ماه‌های اولیه زندگی کودک نیازهای او را پاسخ داده و موجب پرورش او شود. کتاب خوب یعنی ادبیات در انواع گونه‌ها؛ داستان، شعر، نمایشنامه و غیرداستان در حوزه‌های دین، دانش اجتماعی، علم و کاربردهای آن، زندگینامه، کلیات، فلسفه، هنر، بازی و سرگرمی می‌تواند نقش ویژه‌ای در رشد و پرورش زبانی، رشد و پرورش شناختی، رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی و رشد و پرورش اجتماعی کودک صفر تا ۱۸ سال داشته باشد:

– رشد و پرورش زبانی: کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند اثر عمیقی بر رشد و پرورش زبان کودک داشته باشد. رشد و پرورش زبانی کودک یعنی افزایش واژگان، پربار شدن زبان گفتاری، درک لحن‌های گوناگون برآمده از موقعیت‌ها و جایگاه‌های اجتماعی متفاوت، آشنایی با بیان‌های گوناگون، شناسایی اشیاء، کنش‌ها و پدیده‌ها و نام‌گذاری آن‌ها و... است. سروکار داشتن کودک با کتاب موجب می‌شود او از شگفتی‌های زبانی لذت ببرد.

– رشد و پرورش شناختی: کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند در رشد و پرورش کارکردهای بنیادی یعنی؛ مشاهده، مقایسه، دسته‌بندی، فرضیه‌سازی، سازماندهی، جمع‌بندی، به‌کاربردن و انتقاد کردن که با فرآیند تفکر پیوند دارند، تاثیر بسزایی داشته باشد.

– رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی: کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند موجب رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی آنان؛ درک نسبی

از هویت به عنوان فردی جدا از دیگران، دستیابی به اعتمادبه‌نفس نسبی، نیاز به محبت و امنیت، تقویت حس استقلال مخاطب، بیان فشارهای روحی، تقویت همکاری و مشارکت در زندگی روزانه، شناخت ترس‌های واقعی و آشتی با تغییرات سریع در روند رشد جسمی شود.

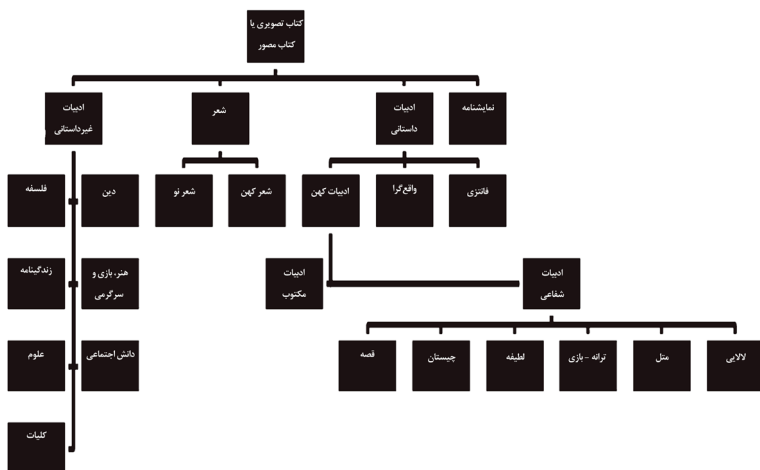
– رشد و پرورش اجتماعی: کودکان در کتاب‌خوانی با مشاهده تصاویر کتاب و تقلید و همزادپنداری با شخصیت‌های آن، آرام آرام رشد اجتماعی را تجربه می‌کنند. هنگامی که کودک احساسات و نقطه نظرات شخصیت‌های داستان را درک می‌کند و با ویژگی‌های آن‌ها آشنا می‌شود، گامی مهم در رشد شخصیت اجتماعی اوست. کودک با شنیدن کتاب‌های خوب از وجود مکان‌های جغرافیایی مختلف، جنسیت‌ها، اقوام، مذاهب گوناگون به دور از رفتارهای کلیشه‌ای آشنا می‌شود. از این رو کتاب‌خوانی برای کودکان موجب رشد و پرورش اجتماعی آنان می‌شود.

انواع کتاب کودک

انواع کتاب کودک می‌تواند به صورت نشر کاغذی یا نشر الکترونیک باشد. با توجه به نمودار آثار اختصاص یافته به کودکان کتاب‌های تصویری یا مصور هستند که در انواع ادبیات؛ داستان، شعر، نمایشنامه و غیرداستان در حوزه‌های دین، دانش اجتماعی، علوم، زندگی‌نامه، کلیات، فلسفه، هنر، بازی و سرگرمی منتشر می‌شوند.

کتاب کودک می‌تواند تالیف یا ترجمه باشد. نمونه کتاب تالیف: بابای من با سس خوشمزه است، نویسنده سید نوید سیدعلی‌اکبر، تصویرگر علی مفاخری و ناشر شبابویز کتاب داستانی است که نویسنده ایرانی آن را به زبان فارسی نگاشته است.

در ایران کتاب‌های ترجمه از زبان‌های گوناگون به‌ویژه انگلیسی به فارسی برگردانده می‌شوند. نمونه کتاب ترجمه: بچه‌ی آبیگر، نویسنده جین ویلیز، تصویرگر جوان میلوارد، مترجم معصومه انصاریان و ناشر همشهری است که از زبان انگلیسی ترجمه شده است.

کتاب مصور و کتاب تصویری

کتاب کودکان بدون تصویر نمی‌شود. تصویر در کتاب کودک یکی از مهم‌ترین امکانات ادبی - هنری است که کودک را درگیر می‌کند. کودک از طریق یک خواننده بزرگسال، به کشف ارتباط متن و تصویر دست پیدا می‌کند. سپس هنگامی که او صفحه‌های

کتاب را به تنهایی ورق می‌زند و باز هم ورق می‌زند، تصویرها به او کمک می‌کنند تا متن را در ذهن خود بازسازی کند. این‌گونه است که کودک اولین گفت‌وگوی درونی آگاهانه با خویش را انجام خواهد داد و با یادآوری صدای خواننده بزرگسال کتاب، کلمات خاموش را رنگ می‌زند و ریتمشان را دنبال می‌کند و اولین درس سخنوری خویش را می‌آموزد. در این فرآیند کودک به‌طور ناخودآگاه، درباره شروع و پایان، علت و معلول و توالی خواهد آموخت. مهم‌تر از همه، کشف‌گونه جدیدی از جهان کلامی را تجربه خواهد کرد. مهم‌ترین نقش تصویر در کتاب کودک، تقویت متن است.

کتاب مصور^۱

تمامی کتاب‌های کودک که با تصویر همراه است کتاب مصور نامیده می‌شود. این کتاب‌ها شامل گونه‌های متفاوت و گسترده‌ای چون ادبیات داستانی، شعر، نمایشنامه و ادبیات غیرداستانی است. کتاب مصور کتابی است که در آن متن، مستقل از تصویر، داستان را بیان می‌کند. در فرآیند شکل‌گیری آثار مصور معمولاً نویسنده متن را می‌آفریند و تصویرگر بخش‌هایی از متن را بنا به دلخواه خود یا به سفارش ناشر انتخاب کرده و به تصویر می‌کشد. این تصویرها بدون شک برداشت منحصر به فرد تصویرگر از متن است، حال و هوایی ویژه به متن می‌بخشد، اما مسیر یا معنای متن را دگرگون نمی‌کند. در کتاب‌های مصور نقش اصلی را متن بر عهده دارد و خواننده بدون دیدن تصاویر نیز قادر به درک تمامی

1- . Illustrated books

ماجراهای متن خواهد بود. جایگاه و نقش تصویر در کتاب‌های داستانی مصور برای کودک نقش‌های متفاوتی مانند تزیین کتاب، تقویت متن، گسترش معنا در متن، خلق دنیای جدیدی به موازات دنیای متن و... دارد.

نمونه: مجموعه ۲۴ جلدی **فرانکلین** نویسنده پالت بورژوا و تصویرگر برندا کلارک، مترجم شهره هاشمی و...، انتشارات پیک دبیران و گروه سنی ۴ تا ۱۱ سال. فرانکلین لاک‌پشتی است کارهای بسیاری می‌تواند انجام دهد؛ او می‌تواند اعداد را بشمارد، بندکفشش را ببندد و با ترس از تاریکی، نگرانی از روز اول مدرسه، به دنیا آمدن خواهرش، اشتیاق به رئیس بودن، و... کنار بیاید. در این مجموعه کودکان همراه با فرانکلین به تجربه‌های جدیدی دست پیدا می‌کنند.

کتاب تصویری^۱

کتاب تصویری برای کودکان به کمک یک رشته تصویرهای زیاد همراه با متنی کمابیش اندک یا بدون متن، اطلاعاتی را منتقل یا داستانی را بازگو می‌کنند. در کتاب‌های تصویری که متن وجود دارد، دو زبان به کار گرفته می‌شود: زبان نوشتار و زبان بصری. این دو زبان به یاری یکدیگر مانند حلقه‌های یک زنجیر در هم فرو می‌روند تا داستانی یا مفهومی را بازگو کنند. برخی کتاب‌های تصویری بدون داشتن هیچ کلامی، گیرا و اثربخش هستند. چون کودکان به داستان‌هایی که به شکل بصری ارائه می‌شوند، به

1- . Picture books

همان میزان که به داستان‌های شفاهی واکنش نشان می‌دهند، حساس‌اند.

نمونه داستان تصویری با کلام: آبی کوچولو و زرد کوچولو، نویسنده و تصویرگر لئولئونسی، ترجمه طاهره آدینه‌پور، انتشارات علمی و فرهنگی و گروه سنی ۳ تا ۶ سال. در این کتاب آبی کوچولو و زرد کوچولو بهترین دوست هم هستند. یک روز آبی کوچولو به دنبال زرد کوچولو می‌رود، اما خانه‌شان را خالی می‌یابد و بسیار نگران می‌شود پس به دنبال زرد کوچولو می‌رود و او را پیدا می‌کند و یکدیگر را در آغوش می‌گیرند آنقدر که سبز می‌شوند.

نمونه کتاب تصویری بدون کلام: تو لک‌لکی یا تمساح تصویرگر علی‌خدایی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. با باز کردن صفحه‌ای از کتاب تصویر دارکوبی دیده می‌شود. در صورت باز کردن تای اول، قورباغه‌ای نمایان می‌شود و با باز کردن تای بعدی تمساحی دیده می‌شود. به همین ترتیب در صفحه‌ای از کتاب پلنگی ظاهر شده و در صورت باز کردن تای اول کتاب طاووسی و با باز کردن تای بعدی زرافه‌ای نمایان می‌شوند. در این کتاب، کودک با هجده حیوان در قالب سه عنصر اصلی در تصویر یعنی خط و رنگ و شکل آشنا می‌شود و خلق کردن را به صورت تولد یک شکل از درون شکل دیگر تجربه می‌کند. کتاب حس زیبایی‌شناسی کودک را رشد می‌دهد؛ زیرا او با اثر هنری یگانه‌ای روبه‌رو می‌شود که نو و بدیع است. تخیل کودک در فضای بازی و هیجان تقویت می‌شود و خاطره‌ای خوش از کتاب در ذهنش حک می‌شود.

نمونه کتاب تصویری بدون کلام: مجموعه شیوه‌های تقویت هوش

نوزاد ۳-۶ ماهه تهیه بئاتریس میلتر برگردان طاهره طالع ماسوله و ناشر با فرزندان است. نوزاد از اولین روزهای زندگی به رنگ‌ها، صداها، بوها و چهره‌ها به‌ویژه چهره مادر حساس است. از سه ماهگی به بعد دایره دید نوزاد وسیع می‌شود. یکایک تصاویر کتاب‌های این مجموعه براساس علایق نوزاد به رنگ‌ها و شکل‌ها طراحی شده‌اند. شیوه‌های ارائه شده در این مجموعه براساس مطالعات و تحقیقات ۲۵ ساله دکتر بئاتریس میلتر در دانشگاه سوربن فرانسه شکل گرفته است.

ادبیات کهن

ادبیات کهن شامل دو بخش ادبیات شفاهی و ادبیات مکتوب (رسمی) است.

ادبیات شفاهی

ادبیات شفاهی ریشه در تجربه‌های زندگی و اندیشه‌ها و شادی‌ها و غم‌های مردم روزگاران قدیم دارد و از نسلی به نسل دیگر رسیده است. ادبیات شفاهی در واقع بازتاب زندگی اجتماعی و فرهنگی مردم، شیوه کار و تولید آن‌ها و نشان دهنده رفتار و منش و اندیشه و احساس، باور و اخلاق هر جامعه است که برخی هنوز هم مکتوب نشده است. لالایی، ترانه، متل، چیستان، لطیفه، افسانه، قصه، حکایت بخشی از ادبیات شفاهی هستند.

۱. **لالایی:** ویژه نوزادان و آرامش بخش آنان هنگام خواب است. لالا لالا، گل پونه، گل پونه / بابات رفته خدا همراهش / لالا لالا... نمونه مجموعه چندجلدی مجموعه لالایی‌ها اثر مصطفی رحماندوست،

افسانه شعبان‌نژاد، اسدالله شعبانی، شکوه قاسم‌نیا، جعفر ابراهیمی و تصویرگری امیر علایی، نغمه صالحی، مریم حسین‌نژاد، سید حسین موسوی، حسن عامه‌کن و ناشر امیرکبیر را می‌توانند بارها و بارها برای کودکان بخوانند. لالایی‌ها کمک می‌کنند تا کودکان خواب آرام و شیرینی داشته باشند و علاوه بر این، با کلمه‌ها و تصویرسازی‌های هر شعر دنیای رؤیایی و خیال‌انگیزی را در ذهن بسازند.

۲. **ترانه:** کلام موزون و آهنگین است که برای کودک کشش ویژه‌ای دارد. پیوند ترانه با بازی در ترانه - بازی برای کودک بسیار خوشایند است. این نوع ترانه را می‌توانید هنگام بازی کودکان که شکل نمایشی دارد، بخوانید. یکی از شناخته شده‌ترین ترانه - بازی‌های ایرانی **اتل متل توتوله** / گاب حسن کوتوله / نه شیر داره نه پستون / شیرشو ببر کردسون / یه زن کردی بستون / اسمشو بذار عم قزی / دور کلاش قرمزی / هاچین و واچین / یک پاتو ورچین است. ترانه - بازی شناخته شده دیگر **عمو زنجیر باف** است که در گروه‌های نوباوه و همچنین پیش‌آمادگی و آمادگی بازی بسیار شیرین و جذابی است. **عمو زنجیر باف؟** / **بعله** / **زنجیر منو بافتی؟** / **بعله** / **پشت کوه انداختی؟** / **بعله** / **بابا اومده** / **چی چی آورده؟** / **نخودچی کشمش** / **بخور و بیا** / **با صدای چی؟** / **با صدای گربه** / **میومیومیومیو**. در این ترانه - بازی کودکان در عین اهمیت مهم بودن تک‌تکشان در حفظ ارتباط زنجیر نام آوای حیوانات مختلف را تکرار می‌کنند. نمونه کتاب ترانه - بازی: کتاب **دس‌دسی باباش می‌باد**، گردآوری: ثمینه باغچه‌بان، تصویرگر: فرشید شفیع و ناشر: چاپ و نشر

نظر (کتاب‌های خروس)، مجموعه‌ای از بازی‌های سنتی است. بازی‌هایی که بخشی از فرهنگ ایرانی است؛ «نون بیار، کباب ببر»، «دس دسی باباش می‌یادا!»، «آفتاب مهتاب چه رنگه؟»، «اتل متل توتوله» و... که با شیوه اجرا در کتاب معرفی شده‌اند. بازی‌ها با تصاویری همراه شده‌اند که دنیایی از تخیل و رنگ را به روی کودک می‌گشایند. در این مجموعه، سه بازی «عموزنجیرباف! بعله!»، «چرخ چرخ عباسی» و «گرگم و گله می‌برم!» جنبشی‌اند و بقیه غیرجنبشی.

۳. متل: شعری است که با روایت داستانی همراه شده است و در آن نوعی بازی هم دیده می‌شود و برای کودک خردسال به‌ویژه نوپا خوشایند است. یکی از شناخته‌شده‌ترین متل‌های فارسی **دویدم دویدم** است که در هر گوشه‌ای از ایران روایتی از آن دیده می‌شود. دویدم دویدم / سرکوهی رسیدم / دوتا خاتونی دیدم / یکیش به من نون داد / یکیش به من آب داد / نون را خودم خوردم / آبو دادم به زمین / زمین به من علف داد / علف دادم به بز / بز به من پشکل داد / پشکل و دادم به نونوا / نونوا به من آتیش داد / آتیشو دادم به زرگر / زرگر به من قیچی داد / قیچی رو دادم به خیاط / خیاط به من قبا داد / قبارو دادم به بابا / بابا به من خرما داد / یکیشو خوردم شیرین بود / یکیشو خوردم تلخ بود / گفتم: بابا خرما بده! / زد تو کلام، کلام افتاد خونه قاضی / رفتم کلامو بیارم / آتیش به پنبه افتاد / سگ به شیکمبه افتاد / گربه به دمبه افتاد /

نمونه کتاب متل: جم جمک برگ خزون، گردآوری ثمینه باغچه‌بان، تصویرگر فرشید شفیعی و ناشر موسسه فرهنگی پژوهشی

چاپ و نشر نظر مجموعه متل‌هایی است که درک ریتم و آهنگ آن‌ها بر رشد زبانی کودک تاثیرگذارست. این متل‌ها تخیل برانگیز با تصاویر برانگیزاننده فضای دیگری یافته‌اند.

۴. چیستان: ترکیبی از سرگرمی و بازی است که به نوعی هوش را به چالش و امتحان می‌دارد و برای کودکان پیش‌دبستان ۱ و ۲ بسیار مناسب است.

۵. لطیفه: در ادبیات شفاهی گونه ادبی کوتاهی است که در زیرگروه طنز قرار می‌گیرد و بسیار مورد علاقه کودکان است. مربی می‌تواند در ادبیات شفاهی لطیفه‌های ملانصرالدین را دست‌چین کند و در زمان‌های مناسب برای کودکان پیش‌دبستان ۱ و ۲ بیان کند.

۶. قصه (افسانه): قصه‌ها بخش گسترده‌ای از ادبیات شفاهی است که از باورها و آداب و زندگی مردم در گذشته‌های دور نشأت گرفته است و در گذر زمان تغییرات بسیاری کرده‌اند. انواع قصه‌ها از این قرارست: اساطیری، حماسی، پریان، جانوری و... نمونه؛ مجموعه ۱۰ جلدی قصه، بازی، شادی، نویسنده مرتضی خسرونژاد، تصویرگر امین حسن‌زاده، راشین خیریه، علی مفاخری و اکبر نیکان‌پور، ناشر کتاب‌های پروانه باز آفرینی قصه‌های قدیمی‌اند که هم از نظر داستانی و هم از نظر معنایی تغییر کرده‌اند تا کنش‌های تازه‌ای در مخاطب به‌وجود بیاورند؛ کنش‌هایی که در خدمت پرورش تفکر فلسفی کودکان قرار بگیرد.

— **قصه اساطیری:** کهن‌ترین شکل قصه است. در این قصه‌ها باورهای مقدس انسان باستانی باز گفته می‌شود. مخاطب در افسانه‌های

اساطیری با تخیل فلسفی یا چیستی پدیده‌ها آشنا می‌شود. نمونه قصه اساطیری نبرد دیو خشکسالی و فرشته باران است. با پیروزی فرشته باران بر دیو خشکسالی باران بر زمین می‌بارد. نمونه دیگر آرش کمانگیر است که شخصیت اساطیری آرش با رها کردن جان خود در تیر، مرز ایران زمین را مشخص می‌کند. این گونه قصه‌ها برای کودکان پیش‌دبستان ۶ و ۱ بسیار مناسب است.

— **قصه حماسی:** روایت شکل‌گیری و پیدایش قوم و ملت در میان نبرد میان پهلوانان و دشمنان ملت است. در این نبرد پیروزی پهلوانان، پیروزی ملت و شکستشان، بندگی ملت است. از این رو موجب بیداری حس هویت به‌ویژه هویت ملی در کودک می‌شود و برای کودکان پیش‌دبستان ۶ و ۱ بسیار مناسب است. نمونه قصه حماسی نبرد رستم پهلوان در هفت‌خوان رستم است.

— **قصه پریان:** قصه‌های پریان مانند ماه‌پیشونی، بلبل سرگشته، سیندرلا، سفیدبرفی و... کارکرد روان‌شناختی دارند و به ساماندهی ذهنی کودک یاری می‌رساند. افسانه پریان موجب می‌شود مخاطب بر تضادهای عمیق روانی خویش چیره شود. کودک بنا به رشد شخصیتش یا شرایطی که آن لحظه با آن درگیر است، پیام‌های پنهان افسانه را درمی‌یابد. این افسانه‌ها آشفتگی و عدم امنیتی را که از طرف محیط به کودک تحمیل می‌شود، از میان برمی‌دارد و او را به سوی کشف هویت و استعداد ذاتی خود رهنمون می‌سازد و به او می‌آموزد تا برای کشف خویش از پیکارهای پرخطری که بی‌آن‌ها هرگز کسی قادر به تحصیل هویت حقیقی خویش نیست،

نهراسد.^۱ برای نمونه نخودی در قصه نخودی به ساختن سرشت مخاطب از راه تشویق انتخاب میان خوب و بد نمی‌پردازد، بلکه به او امید می‌دهد که ضعیف‌ترین‌ها هم می‌توانند در زندگی پیروز شوند. مخاطب کودک همراه با نخودی به سفر می‌رود. این سفر برای کودک سفر کشف خود است. قصه‌های پریان برای کودکان ۳ سال به بالا مناسب است.

— **قصه جانوری:** شخصیت اصلی قصه جانوری مانند بز زنگوله‌پا جانور است. شنگول و منگول و حبه انگور بچه‌های بز زنگوله‌پا هستند. در نقاط مختلف سرزمین ایران فرزندان بز زنگوله‌پا نام‌های مختلف دارند. شما می‌توانید روایت‌های محلی قصه‌ها را بدون تغییر برای کودکان بازگو کنید.

— **حکایت:** قصه‌هایی کوتاه که از زبان حیوانات گفته شده باشد. مانند قصه‌های کلیله و دمنه. در بیشتر حکایت‌ها مطالبی اخلاقی بیان می‌شود و در پایان حکایت، پندی حکیمانه داده می‌شود.

ادبیات کهن مکتوب

ادبیات مکتوب مانند شاهنامه، بوستان، گلستان، مثنوی مولوی، سمک عیار، تاریخ بیهقی و... روایت‌های منظوم و منثور هستند که برای کودکان و نوجوانان نوشته نشده است، اما بخشی از آن به صورت‌های گزیده، بازنویسی و بازآفرینی وارد ادبیات کودک و

۱- برونو بتلهایم، کاربرد افسون، مترجم دکتر کاظم شیوا رضوی، (تهران: دکتر کاظم شیوا رضوی، بی‌تا)، نقل به معنی از پیشگفتار.

نوجوان می‌شوند. در مناسب‌سازی اثر کهن برای کودکان علاوه بر امروزی کردن زبان گاه تغییراتی در اثر به وجود می‌آورند. برای نمونه می‌توان از مجموعه کتاب‌های قصه‌های خوب برای بچه‌های خوب مهدی آذریزدی پدر ادبیات کودک یاد کرد. این مجموعه شامل کتاب‌های؛ قصه‌های کلپله و دمنه، قصه‌های مرزبان‌نامه، قصه‌های سندبادنامه و قابوس‌نامه، قصه‌های مثنوی مولوی، قصه‌های قرآن و قصه‌های شیخ عطار است. مربی می‌تواند برای قصه‌گویی با کودکان از این مجموعه قصه انتخاب کند.

داستان

می‌دانیم که با رسیدن به قرن هجدهم نگرش به کودک تغییر کرد و توجه به دوران کودکی به عنوان پایه اصلی بنای زندگی بزرگسالی فرد مطرح شد. همچنین انسان با ورود به دنیای صنعتی با مشکلات جدیدی روبه‌رو شد که این مشکلات در ادبیات کهن از جمله قصه‌ها مطرح نبودند. این شرایط به شکل‌گیری داستان منجر شد.

داستان به‌هم پیوسته‌ای از حوادث واقعی و تاریخی یا ساختگی است که به صورتی بیان شده که شنونده یا خواننده از جمله کودک را وادار می‌کند که بخواهد بداند بعد چه اتفاق می‌افتد. همچنین در تخیل شنونده یا خواننده از جمله کودک در لحظه شنیدن مجسم می‌شود. داستان را ذهن خلاق نویسنده خلق می‌کند و ذهن خلاق مخاطب، آن را تکمیل می‌کند. گونه‌های داستان؛ داستان واقع‌گرا و داستان فانتزی در ادبیات کودک بیشتر دیده می‌شود.

داستان واقع‌گرا

همه اجزاء داستان واقع‌گرا با زندگی مردم واقعی در جهان معاصر پیوند دارد. به عبارتی دیگر امکان رخداد داستان واقع‌گرا در جهان واقعی وجود دارد.

نمونه‌های داستان واقع‌گرا: مجموعه ۶ جلدی **مانیا**، نویسنده عذرا جوزدانی. تصویرگر سحر حق‌گو. نشر چکه و انتشارات شهر قلم، ۱۳۹۱. مانیا کودکی است که در هر قالب بازی و تخیل در هر جلد نقشی را تجربه می‌کند و با ویژگی‌های آن آشنای می‌شود. مانیا پادشاه شد. مانیا گم شد. مانیا ملکه مورچه‌ها شد. مانیا دکتر شد. مانیا مهربان شد. مانیا نقاش شد.

نمونه داستان واقع‌گرا: مجموعه ۴ جلدی **ماکس**، نویسنده باربرو لیندگرن، مترجم فروغ جمالی و ناشر دانش تصویر. ماکس توپ، پستانک و ماشین خود را دوست دارد و دلش نمی‌خواهد به دوستانش قرض بدهد، به همین دلیل دعوا می‌کند. این مجموعه برای کودکان ۳ ماه تا ۳ ساله هم مناسب است.

داستان فانتزی

گونه‌ای داستانی است که از دنیای واقعی دور می‌شود تا واقعیت را در دنیای غیرواقعی بازسازی کند. کودک در داستان فانتزی حیرت می‌کند و شگفت‌زده می‌شود. داستان فانتزی کشفی از واقعیت در جهان غیرواقعی است. به سخنی دیگر فانتزی بیشتر در برگزیده حقایقی است که به خواننده کمک می‌کند تا جهان امروز را بهتر درک کند. داستان فانتزی در ادبیات کودکان امروز جهان مهم‌ترین

قالب است و بیش از ۸۰ درصد از آثاری که به‌ویژه برای کودکان خردسال خلق می‌شوند فانتزی هستند.

نمونه داستان فانتزی: سفر به سرزمین وحشی‌ها، نویسنده و تصویرگر موریس سنداک، مترجم طاهره آدینه‌پور و انتشارات علمی و فرهنگی. ماکس شلوغ کاری می‌کند و مادرش او را وحشی می‌خواند و برای تنبیه او را به اتاق می‌فرستد. در اتاق جنگلی می‌روید و دریایی و قایقی. ماکس با قایق روزها و هفته‌ها را طی می‌کند تا به سرزمین وحشی‌ها می‌رسد.

نمونه داستان فانتزی: کتاب سرما نخوری کوتی کوتی، نویسنده فرهاد حسن‌زاده و تصویرگر هدی حدادی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، داستان هزارپا کوچولویی به نام کوتی کوتی است. کودکان با داستان‌های کوتی کوتی می‌خندند، سرگرم می‌شوند و خودشان را در آن می‌بینند. چون کوتی کوتی خود آن‌هاست.

توجه: کتاب‌های لئولثونی و موریس سنداک و اریک کارل ادبیات ناب هستند. خواندن آن‌ها برای کودکان در پرورش خلاقیت و تقویت سواد خواندن می‌تواند سهم بسزایی داشته باشند.

ویژگی‌های داستان واقع‌گرا و فانتزی

با توجه به ویژگی‌های داستان می‌توانید کتاب مناسب برای کودک انتخاب کنید. ویژگی‌های انواع داستان واقع‌گرا و فانتزی کودک از این قرار است:

- جهان داستان به گونه‌ای باشد که کودک آن را باور کند.

— کودک شنونده شخصیت‌های داستانی را باور کند. از این رو شخصیت‌های داستان باید مثل جهان واقعی دارای نقاط قوت و ضعف باشند تا واقعی به نظر برسند.

— شخصیت‌پردازی و فضاسازی در داستان به دور از کلیشه‌های رایج و غیرواقعی و اغراق‌شده باشد.

— داستان به گونه‌ای نوشته شده باشد که به کودک اجازه دهد خودش هرگونه برداشت و نتیجه‌گیری‌ای که می‌خواهد از کتاب بکند.

— زبان در داستان باید نشان‌دهنده موقعیت فردی و اجتماعی شخصیت‌های داستانی باشد.

— نویسنده به صورت غیرمستقیم به کودک یاری رساند تا چشم‌انداز درستی از موضوع به دست آورد. برای نمونه نویسنده با طرح موضوع‌هایی مانند خشونت، تبعیض و... در داستان، برخورد مناسبی داشته باشد نه اینکه خشونت و تبعیض را تشویق و ترویج کند.

— داستان به گسترش کنجکاوی کودکان یاری رساند.

— داستان ذهن کودک را به چالش بکشد.

شعر

بیان احساس و عاطفه و اندیشه به صورت موزون و خیال‌انگیز. شعر احساس، عاطفه، تخیل و ذوق کودک و نوجوان را پرورش می‌دهد. شعر تصویرهای شاعرانه زیبا از جنس تخیل کودکانه است. شعر ریشه در گذشته‌های دور دارد. در گذشته کودکان با شنیدن لالایی‌ها و مثل‌ها با شعر آشنا می‌شدند. در ایران نخستین بار

شاعران دوران مشروطیت شعرهایی برای کودکان و نوجوانان سرودند و با گذشت زمان شعر ویژه کودک و نوجوان پدید آمد. ویژگی‌های شعر کودک از این قرار است:

- ◀ به دور از هر گونه پیام و آموزش و پند باشد.
- ◀ با نیازهای کودک و تجربه و توانایی او هماهنگ باشد.
- ◀ شعر به دور از نگاه بزرگسالانه و نزدیک به نگاه کودکان باشد.
- ◀ صورت‌های خیال تازه و نوراً به روی کودک می‌گشاید.
- ◀ کودک را به بازی با واژه‌ها تشویق کند.
- ◀ در شعر واژه‌ها به گونه‌ای خلاق استفاده شوند تا معنای لفظی آن‌ها ارتقا یابد و فراتر از معنای آشکارشان باشند.
- ◀ گزینش و پیوند واژه‌ها به گونه‌ای باشد که به قدرت و جادو و تاثیر عاطفی زبان شعر منجر شود.
- ◀ کودک را در لذت بردن از زبان تشویق کند.
- ◀ به عناصر شعری به‌ویژه موسیقی واژه‌ها توجه شود.
- ◀ به کودک در درک احساس‌های گوناگون خود و دیگران یاری رساند.
- ◀ دریافته‌های تازه‌ای از جهان به روی کودک بگشاید.
- ◀ شعر کودک را محدود نکند و به او بال و پر پرواز بدهد.
- ◀ در صورتی که در شعر روایتی وجود داشته باشد لازم است که شخصیت‌پردازی باورپذیر و به دور از کلیشه‌ها باشد.

نمونه: کتاب هر کی یه رنگی داره، شاعر اسدالله شعبانی، تصویرگر شبنم شعبانی و ناشر امیرکبیر، شامل ۸۳ شعر است که با ریتم موزون و آهنگین باعث می‌شوند کودکان لحظه‌هایی دوست‌داشتنی را تجربه کنند. تصاویر ساده و کودکانه کتاب هم به ایجاد فضایی شاد و آرام‌بخش کمک کرده است.

نمونه: مرغ سرخ پا کوتاه سروده پروین دولت‌آبادی، تصویرگر پرستو حقی، ناشر موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، افسانه منظوم است. مرغ سرخی در مزرعه به راه می‌افتد و دانه‌ای به رنگ طلا پیدا می‌کند. او از همه جانوران مزرعه، سگ، گربه و اردک می‌خواهد که به او کمک کنند تا این دانه را بکارد. هیچ یک حاضر به همکاری با او نمی‌شوند.

نمایشنامه

متن قابل اجرا در تئاتر (نمایش) است. نمونه: کتاب ارننگ، ارننگ بگو چه رنگ؟ و کتاب گرگم و گله می‌برم سروده افسانه شعبان‌نژاد و ناشرکانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، شامل بازی‌های نمایشی در قالب شعر است. این ویژگی به دلیل نزدیک بودن به زندگی کودک که تلفیقی طبیعی از هنر و بازی است، زمینه‌های مناسبی را برای پرورش او فراهم می‌کند. بازی‌های نمایشی را می‌توان با ابتکار خود و کمک کودکان به اجرا درآورد.

کتاب‌های اطلاعاتی (ادبیات غیرداستانی)

کتاب‌های اطلاعاتی به مخاطب اطلاعاتی درباره دین و مذهب، زندگی انسان در گذشته و حال، زندگی نامداران، موجودات زنده،

دانش‌ها، فن‌ها و هنرهای گوناگون و مانند آن‌ها می‌دهند. انواع کتاب‌های اطلاعاتی؛ هنر، بازی و سرگرمی، دانش‌اجتماعی، زندگینامه، دین، علوم، کلیات و فلسفه هستند. ویژگی‌های کتاب‌های اطلاعاتی خوب از این قرار است:

- ◀ اطلاعات صحیح و به‌روز باشد.
- ◀ اثر با ویژگی‌های شناختی و ادراکی و تجربه کودک هماهنگ باشد.
- ◀ ساختار منسجم بر اساس رابطه علت و معلولی داشته باشد.
- ◀ سازماندهی موضوع روشمند باشد، به گونه‌ای که تفکر علمی را در کودک تشویق و تقویت کند.
- ◀ نگرش نویسنده به موضوع واقع‌بینانه باشد نه جانبدارانه.
- ◀ فهرست منابع معتبر داشته باشد.
- ◀ قالب اثر آموزشی و به صورت مستقیم نباشد.
- ◀ زبان و حجم اطلاعات مناسب گروه سنی کودک باشد نه بزرگسال
- ◀ اثر از نظر شکل خلاق و جذاب باشد.
- ◀ استفاده از شگردهای داستانی در کتاب‌های اطلاعاتی جایز است اما تحریف واقعیت نه!

دین

مجموعه آثار در قالب داستان، زندگینامه، شعر و سفرنامه با موضوع‌های دینی است. نمونه: کتاب **او** نویسنده محسن چینی‌فروشان، تصویرگر مجتبی‌عصیانی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان با نثری ساده و روان و با بهره‌گرفتن از عناصر طبیعت، کودک را به دنیای اطرافش حساس می‌کند تا حضور خالق را همه‌جا ببیند و حس کند.

دانش اجتماعی

مجموعه آثار با موضوع روان‌شناسی، اجتماعی، محیط‌زیست، تاریخ، جغرافیا، آداب معاشرت، تعلیم و تربیت است. نمونه: جانوران نباید لباس بپوشند، نویسنده جودی بارت، تصویرگر ران بارت، مترجم فرزانه ابراهیمی، ناشر همگام با کودکان و نوجوانان که به موضوع محیط‌زیست و حقوق حیوانات می‌پردازد. روی جلد کتاب یک جوجه تیغی با لباسی پاره تصویر شده است؛ در لابه‌لای صفحه‌های کتاب نیز جانوران دیگری مثل شتر، مار، موش، گوسفند، مرغ، کانگورو، زرافه و... در لباس‌هایی به ظاهر زیبا، اما نامناسب، تصویر شده‌اند. کتاب به کودکان نشان می‌دهند که اگر بخواهند به جانوران هم مثل آدم‌ها لباس بپوشانند چقدر باعث آزار و اذیتشان می‌شوند.

نمونه: مجموعه چند جلدی مجموعه دنیای دوست‌داشتنی من، نویسنده و تصویرگر تاد پار، مترجم شقایق خوش‌نشین و ناشر شهرقلم. در این کتاب مفاهیم عمیق زندگی، مثل عشق و دوست داشتن، صلح و دوستی، قبول تفاوت‌ها، و زمین و راه‌وروش مراقبت از آن در زبانی کودکانه، ساده، و ملموس بیان می‌شود.

علوم

مجموعه آثار با موضوع فیزیک، شیمی، زمین‌شناسی، جانورشناسی، گیاه‌شناسی، ریاضیات، نجوم، پزشکی، محیط‌زیست، علوم کاربردی و فناوری و... است.

نمونه: تخم پنگوئن امپراطور، نویسنده مارتین جنکینز، مترجمان پارسا مهین‌پور و نسرین وکیلی و ناشر مبتکران. در این کتاب کودک با زندگی خانوادگی پنگوئن امپراطور آشنا می‌شود.

زندگینامه

زندگی شخصیت به صورت داستان است.

هنر، بازی و سرگرمی

مجموعه آثار با موضوع هنر، بازی و سرگرمی است. نمونه: مجموعه اسم من... نویسنده و تصویرگر ناهید عسگری و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان. کودکان در این مجموعه با بازی، سرگرمی، نقاشی و قصه‌های ساده با شکل‌های هندسی آشنا می‌شوند. این کتاب‌ها تصویرسازی خاصی دارند. علاوه بر قصه، یک نوع بازی هم طراحی شده که سبب ایجاد ارتباط کودکان با کتاب می‌شود.

کتاب فلسفه

کتاب‌هایی داستانی با مضمون فلسفی است که موجب رشد تفکر خلاق، تفکر انتقادی و تفکر جمعی می‌شود. نمونه: لبخند گمشده، نویسنده تیری روبرشت، تصویرگر فیلیپ گوسنر، مترجم فراز پندار و ناشر شرکت انتشارات فنی ایران. دختری لبخندش را گم می‌کند و همه تعجب می‌کنند. هر کدام حدس‌هایی می‌زنند و فکر می‌کنند او ناراحت است یا عصبانی. این کتاب به ظاهر ساده است، اما سؤال فلسفی هم مطرح می‌کند: مگر واقعاً همه بچه‌ها مدام مجبورند لبخند بزنند؟ برای همین خواندن آن می‌تواند یک پیشنهاد باشد برای حل یک مسئله، آن هم به روش دیگر.

کتاب کلیات

فرهنگ‌نامه‌ها، لغت‌نامه‌ها و اطلس‌ها برای کودکان که اطلاعات

پایه‌ای پیرامون موضوعی ویژه را خیلی سریع در اختیار خواننده قرار می‌دهد. نمونه: کتاب **بدن من** نوشته الئونورا بارسوتی، ترجمه محمد کردستانی و ناشر ایران‌بان نمونه کتاب کلیات تصویری درباره بدن است که به کودکان پیش‌دبستان ۱ و ۲ اطلاعات بسیار جذابی ارائه می‌دهد.

کتاب‌های آموزشی خلاق

آثاری که اگرچه هدف‌های آموزشی دارند اما موجب پرورش خلاقیت کودک می‌شوند. نمونه؛ کتاب **آوازی با سی‌بی‌لک** و کتاب **الفاورزی با کاکا کلاغه**، پژوهش و نوشته محمدهادی محمدی، تصویرگر و گرافیس‌ت حدیثه قربان، شرکت نشر چیستا. در این دو بسته کتاب، کودک با شنیدن ماجراهای گربه‌ای به نام سی‌بی‌لک در **آوازی** و **کاکا کلاغه** در **الفاورزی** و دیدن تصاویر تخیلی، که با داستانک‌ها پیوند دارند و بازی‌ها و کارورزی‌هایی که در ادامه هر داستانک آمده است، لذت می‌برد و همزمان آموزش زبان فارسی را می‌بیند بی‌آنکه خودش متوجه شود.

منابع

پایور جعفر (۱۳۸۸). به کوشش فروغ الزمان جمالی. بازنویسی و بازآفرینی در ادبیات. تهران: کتابدار.

پولادی کمال (۱۳۸۴). بنیادهای ادبیات کودک. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوان.

قزل ایاغ ثریا (۱۳۸۳). ادبیات کودکان و نوجوانان و ترویج خواندن (مواد و خدمات کتابخانه‌ای برای کودکان و نوجوانان) - تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسان دانشگاه‌ها (سمت).

محمدی محمدهدای (۱۳۸۷). فانتزی در ادبیات کودکان. تهران: نشر روزگار، .

نورتون دونای (۱۳۸۲). شناخت ادبیات کودکان گونه‌ها و کاربردها از روزن چشم کودک (دو جلد). ترجمه منصوره راعی و دیگران. تهیه شده در موسسه فرهنگی هنری خانه ترجمه کودکان و نوجوانان - تهران: قلمرو.

انواع کتاب کودک

شکوه حاجی نصر الله

انواع کتاب کودک

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی

ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

تابستان ۱۳۹۸

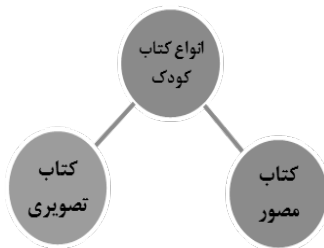
فهرست مطالب

۴۵	..... مقدمه
۴۶	..... کتاب مصور چیست؟
۴۸	..... کتاب تصویری چیست؟
۵۱	..... انواع کتاب تصویری کودک
۵۲	..... داستان تصویری
۵۳	..... شعر
۵۳	..... کتاب غیرداستان تصویری
۵۴	..... کتاب عددآموزها
۵۶	..... کتاب الفباآموز
۵۷	..... کتاب مفهومآموز
۵۹	..... انواع کتاب اسباب بازی
۶۰	..... کتاب پارچه ای
۶۱	..... کتاب مقوایی
۶۲	..... کتاب پلاستیکی
۶۳	..... کتاب تصویری سخن گو
۶۳	..... کتاب شکلی
۶۵	..... کتاب پاپ آپ (کتاب واشو)
۶۵	..... کتاب با قطعات متحرک
۶۶	..... کتاب زبانه ای متحرک
۶۷	..... کتاب پازل مقوایی
۶۸	..... کتاب با تصاویر برجسته
۶۹	..... کتاب لمسی حسی
۷۰	..... کتاب همراه با عروسک شخصیت اصلی
۷۱	..... کتاب دگرریختی (تغییر شکل داده شده)
۷۲	..... کتاب کالسکه ای
۷۳	..... کتاب تاشو (آکاردئون)
۷۴	..... کتاب بازی «پیدا کن»، «ماز» و غیره
۷۵	..... کتاب کار یا کاربردی
۷۷	..... منابع

انواع کتاب کودک

مقدمه

کتاب کودکان بدون تصویر نمی‌شود. تصویر در کتاب کودک یکی از مهم‌ترین امکانات ادبی هنری است که کودک را درگیر می‌کند.

کودک از طریق یک خواننده بزرگسال، به کشف ارتباط متن و تصویر دست پیدا می‌کند. سپس هنگامی که او صفحه‌های ورق می‌زند و باز هم ورق می‌زند،

کتاب را به تنهایی تصویرها به او کمک می‌کنند تا متن را در ذهن خود بازسازی کند. این‌گونه است که کودک اولین گفت‌وگوی درونی آگاهانه با خویش را انجام خواهد داد و با یادآوری صدای خواننده بزرگسال کتاب، کلمات خاموش را رنگ می‌زند و ریتمشان

را دنبال می‌کند و اولین درس سخنوری خویش را می‌آموزد. در این فرآیند کودک به‌طور ناخودآگاه، درباره شروع و پایان، علت و معلول و توالی خواهد آموخت. مهم‌تر از همه، کشف گونه جدیدی از جهان کلامی را تجربه خواهد کرد.

کتاب‌های کودکان شیرخوار تا پایان دوره پیش‌دبستان از جنس‌های گوناگون مانند: کتاب پارچه‌ای، مقوایی، پلاستیکی و چوبی از نوع مصور و تصویری بدون کلام و با کلام در شکل‌های گوناگون مانند: لمسی حسی، پاپ‌آپ، کتاب زبانه‌ای متحرک هستند. این کتاب‌ها را کودکان دبستانی هم دوست دارند.

کتاب کودک در گونه‌های داستان، شعر، نمایشنامه و کتاب غیرداستان (کتاب اطلاعاتی) مانند دین، هنر، بازی و سرگرمی، علوم، دانش اجتماعی، زندگینامه، کلیات و فلسفه می‌توانند مصور یا تصویری باشند. همچنین کتاب‌های عددآموز، الفبایموز و کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز گونه‌های پرترفدار کتاب‌های تصویری در جهان هستند.

کتاب مصور چیست؟

کتاب مصور کتابی است که در آن متن، مستقل از تصویر، داستان را بیان می‌کند. در کتاب‌های مصور نقش اصلی را متن بر عهده دارد و خواننده بدون دیدن تصاویر نیز قادر به درک تمامی ماجراهای متن خواهد بود. جایگاه و نقش تصویر در کتاب‌های داستانی مصور برای کودک نقش‌های متفاوتی مانند تزیین کتاب،

تقویت متن، گسترش معنا در متن، خلق دنیای جدیدی به موازات دنیای متن و... دارد. بیشتر کتاب‌های کودکان مصور هستند، اما برخی از آن‌ها تصویری هستند.

نمونه؛ کتاب شعر مصور گُرپ، شاعر افسانه شعبان‌نژاد، تصویرگر پرستو احدی و ناشر امیرکبی (کتاب‌های شکوفه) است. شعرهای این کتاب با شعرهای آشنایی از ادبیات عامیانه چون «بارون می‌آد جرجر»، «لسی لی

حوضک»، «جم‌جمک‌برگ‌خزون»، «دس‌دسی بابا می‌آد»، «آفتاب مهتاب چه‌رنگه؟» آغاز می‌شوند. شاعر با الهام از این اشعار، اشعار موزون و آهنگینی آفریده است با موضوع‌هایی چون طبیعت، خانواده، دوستی و... که با تصاویری دوزنگ همراه شده‌اند.

ادبیات کهن شامل قصه‌ها، متل‌ها، چیستان‌ها و ترانه‌ها برای کودکان تصویرسازی می‌شوند.

نمونه ادبیات کهن؛

ترانه بازی؛ کتاب دس‌دسی باباش می‌یاد، گردآوری ثمینه باغچه‌بان، تصویرگر فرشید شفیعی و چاپ و نشر نظر (کتاب‌های خروس) مجموعه‌ای از ترانه - بازی‌ها مانند «نون

بیار، کباب ببر»، «دس دسی باباش می‌یاد!»، «آفتاب مهتاب چه‌رنگه؟» و «اتل متل توتوله» است. این ترانه بازی‌ها با تصاویری تخیلی همراه شده‌اند.

کتاب تصویری چیست؟

کتاب تصویری کودک به کمک یک رشته تصویرهای زیاد همراه با متنی کمابیش اندک یا بدون متن اطلاعاتی را منتقل یا داستانی را بازگو می‌کند. در کتاب‌های تصویری با کلام دو زبان به کار گرفته می‌شود: زبان نوشتار و زبان بصری. این دو زبان به یاری یکدیگر مانند حلقه‌های یک زنجیر در هم فرو می‌روند تا داستانی یا مفهومی را بازگو کنند. برخی کتاب‌های تصویری بدون داشتن هیچ کلامی، گیرا و اثربخش هستند. چون کودکان به داستان‌هایی که به شکل بصری ارائه می‌شوند، به همان میزان که به داستان‌های شفاهی واکنش نشان می‌دهند، حساس‌اند. کتاب تصویری با کلام، بی‌کلام و با کلام اندک دیده می‌شود.

کتاب تصویری بی‌کلام: در این گونه کتاب فقط تصویر است که موضوع را بیان می‌کند و متنی ندارد. کودکان می‌توانند با دیدن تصاویر کتاب‌های بی‌کلام، داستان را بیان کنند. حتی می‌توانند با مشاهده تصاویر داستان‌سازی کنند. از این رو می‌توان گفت کتاب تصویری بی‌کلام موجب رشد زبان گفتاری کودک می‌شود. کتاب‌های تصویری بی‌کلام از ساختار ساده تا پیچیده در اندازه‌های کوچک، متوسط و بزرگ هستند.

نمونه؛ کتاب تو لک لکی یا دار کوب، نویسنده و تصویرگر علی خدایی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان کتاب تصویری بی کلام است که فقط در شروع آن متن اندکی دیده می شود که در واقع دنباله عنوان آن است. در این کتاب صفحه ها به صورت

تاشو طراحی شده اند. بر همین اساس با باز کردن یک صفحه کتاب تصویر حیوانی را می بینیم که در صورت باز شدن هر یک از تاهای صفحه، تصویری از یک حیوان دیگر نمایان می شود. در این کتاب، کودک با هجده حیوان در قالب آشنا می شود و خلق کردن را به صورت تولد یک شکل از درون شکل دیگر تجربه می کند. تخیل کودک در فضای بازی و هیجان تقویت می شود و خاطره ای خوش از کتاب در ذهنش حک می شود.

کتاب تصویری با کلام اندک:

کتابی است تصویری که متن آن بسیار اندک است. و در واقع تصاویر داستان را بیان می کنند. نمونه؛ کتاب **به به**، طراح و نویسنده سمانه قاسمی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کتاب تصویری با کلام اندک است. این کتاب داستان

داستان تصویری با کلام اندک

کرمی است که داخل سیب می‌شود و جهان جدیدی را کشف می‌کند. او می‌بیند قبل از او کرم‌های دیگری هم وارد میوه شده‌اند و باید با هم کنار بیایند. این داستان با بازی و سرگرمی پیوند خورده و کودک همراه کرم پیش می‌رود و با ورق زدن هر صفحه وارد جهان تازه‌ای می‌شود.

کتاب تصویری با کلام: کتابی تصویری که متن و تصویر همپای هم پیش می‌روند و تصاویر به ساخت فضای داستانی و شخصیت‌پردازی یاری می‌رساند و موضوع داستان را تقویت می‌کند. به سخنی دیگر تصاویر جنبه تزئین ندارند بلکه حضورشان برای کتاب ضروری

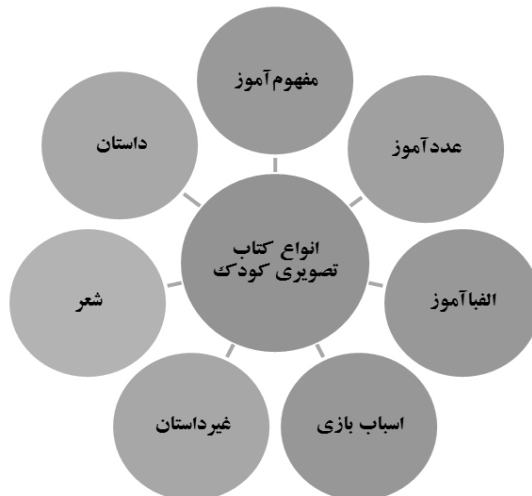
داستان تصویری با کلام

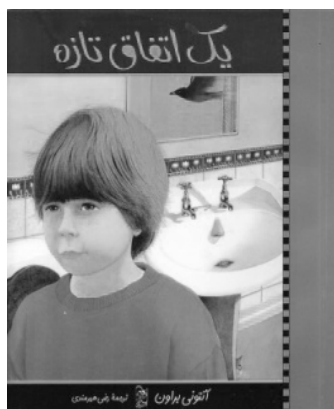
است. آبی کوچولو و زرد کوچولو، کتاب سفر کک و مک، کتاب مال من، کتاب تخم مرغ عجیب و غریب نویسنده و تصویرگر لئو لیونی،

مترجم غلامرضا امامی و ناشر مؤسسه نشر شهر کتاب داستان‌های تصویری با کلام هستند. در این داستان‌ها مفاهیمی مانند همدردی، اتحاد و دوستی، هویت فردی، خانواده، ترکیب رنگ و... در کوتاه‌ترین متن همراه با تصویر بیان می‌شود. آبی کوچولو و زرد کوچولو داستان دوستی این دو رنگ آبی و زرد است که با هم دوست هستند، سفر کک‌ومک داستان دو کک است که در بدن یک سگ زندگی می‌کنند، تخم‌مرغ عجیب و غریب داستان تولد یک تمساح را روایت می‌کند و مال من هم به داستان قورباغه‌ای می‌پردازد.

انواع کتاب تصویری کودک

کتاب‌های تصویری اختصاص یافته به کودکان می‌توانند در انواع گونه‌های ادبی؛ داستان، شعر و غیرداستان و اسباب بازی قرار بگیرند. سه گونه کتاب آموزشی تصویری تحت عنوان کتاب عددآموز، کتاب الفباآموز و کتاب مفهوم‌آموز نیز وجود دارد.

۱. داستان تصویری: اگرچه داستان تصویری، تصاویر بسیاری دارند اما خط داستان در آن‌ها قوی است. در کتاب تصویری داستانی خوب، متن و تصویر یکدیگر را کامل می‌کنند. به سخنی دیگر کودکان بدون متن داستان را درک نمی‌کنند. در

این گونه ادبی تصاویر، ماجراها و فضا و شخصیت‌های داستانی را تقویت می‌کند. نمونه؛ کتاب یک اتفاق تازه، نویسنده و تصویرگر آنتونی براون، مترجم رضی هیرمندی و ناشر آفرینگان داستان تصویری است. این کتاب تصویری با کلام برجسته از آنتونی براون برنده جایزه جهانی هانس کریستین آندرسن است. در این کتاب متن و تصاویر هر کدام به تنهایی معنایی ندارند. همراهی متن و تصویر است که کتاب را می‌سازد. پدر هنگام خارج شدن از خانه به پسرش جوزف می‌گوید: «امروز اتفاق تازه‌ای می‌افتد!» پدر می‌رود تا مادر را بیاورد. جوزف می‌داند مادر کجاست، اما نمی‌داند منظور پدر از «اتفاق تازه» چیست؟ او در جست‌وجوی اتفاق تازه است. همه‌چیز در حال تغییر است، تغییرهایی که کسی به عمرش ندیده. دمپایی‌های جوزف بال درمی‌آورند، کتری به گربه بدل می‌شود و همه این اتفاقات در تصویر دیده می‌شود نه در متن. جوزف تحمل این همه اتفاق را ندارد. به اتاق پناه می‌برد. در را می‌بندد و چراغ را خاموش می‌کند؛ ناگهان در باز می‌شود و روشنایی به داخل خانه می‌آید و جوزف پدر و مادرش را می‌بیند. اکنون معما حل

شده است. اتفاق تازه این است که او یک خواهر کوچولو دارد.

کتاب تصویری

۲. شعر: بیان احساس و عاطفه و اندیشه به صورت موزون و خیال‌انگیز است که تصویرهای شاعرانه زیبا از جنس تخیل کودکانه دارد. نمونه: مجموعه چهارجلدی ترانه‌بازی‌های ایران، نویسنده شهرداد میرزایی، تصویرگر مهسا منصوری و ناشر دیبایه نمونه‌ای از کتاب‌های

مقوایی هستند که در هر جلد یکی از بازی‌های سنتی همراه با تصویر دیده می‌شود.

۳. کتاب غیرداستان تصویری
از نوع هنر-بازی - سرگرمی:

کتاب تصویری چی چی، قاشق و قیچی، نویسنده و تصویرگر علی خدایی و ناشرکانون پرورش فکری کودکان و نوجوان در قالب بازی و سرگرمی است که ساختی هنرمندانه دارد. اسباب‌های یک

خانه مثل قیچی، شانه، قاشق، ملاقه و... تصمیم می‌گیرند که با هم بازی کنند. حاصل بازی آن‌ها تصاویری دیدنی و جذاب است که مهم‌تر از هر چیز فرصت بازی و ایده ساختن را برای کودک فراهم می‌کند. در

هر صفحه با شکلی مواجه می‌شویم که این تصاویر کنار هم ساخته‌اند، شانه و قیچی از قرار گرفتن در کنار هم شبیه بز شده‌اند، کفگیر و قیچی و قاشق و ملاقه با هم دارکوب ساخته‌اند و...

لازم است بدانیم کتاب‌های مثل اورینگامی (کاغذ تا)، بخشی از کتاب‌های کار، کتاب‌های انواع کاردستی‌ها، کتاب‌های انواع بازی‌ها، در مجموعه کتاب‌های بازی، هنر و سرگرمی قرار می‌گیرند.

۴. کتاب غیرداستان تصویری از

نوع دانش اجتماعی: مجموعه

هشت جلدی خرگوش کوچولو،

نویسنده و تصویرگر تریس

مورونی، مترجم عدرا جوزدانی

و ناشر مؤسسه نشر پنجره از داستان‌های کوتاه تصویری شکل گرفته است که خرگوش کوچولو و اعضای خانواده‌اش شخصیت‌های آن هستند. در این کتاب‌ها کودک به صورت غیرمستقیم با احساسات گوناگون آشنا می‌شود و چگونگی بیان آن‌ها را هم تجربه می‌کند.

۵. کتاب عددآموزها: این کتاب‌ها با هدف آموزش اعداد از ۱ تا

۱۰ تهیه می‌شوند. اشیائی که برای سهولت آموزش اعداد در کتاب

عددآموز دیده می‌شوند لازم است قابل تشخیص باشند. کتاب

عددآموز خوب در عین تقویت توانایی شمارش، با تصاویر هنرمندانه

مهارت دیداری کودکان را پرورش می‌دهد. کتاب‌های عددآموز

برای گروه‌های سنی متفاوت است. برای گروه سنی آمادگی و

پیش آمادگی علاوه بر مفهوم شمارش مفاهیم دیگری مانند جمع و

تفریق کردن را هم نشان می‌دهد.

نمونه ۱؛ کتاب عدد آموز با عددها دوست می شوی؟، نویسنده لاله جعفری، تصویرگر علی خدایی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است. در این کتاب برای هر عدد یک داستان داریم مثلاً داستان عدد یک در کتاب این است: من یک هستم. من یکی یک دانه هستم. من شبها یک ماه دارم. روزها یک

خورشید دارم. دوستم یک مامان و یک بابا دارد. دوستم در ماه یکم که فروردین است، به دنیا آمده است. من یک هستم و دوست دارم با تو دوست شوم. تو هم دوست داری با من دوست شوی؟ در این مجموعه داستان اعداد کودک باعددهای ۱ تا ۹ در متن و تصویر آشنا می شود.

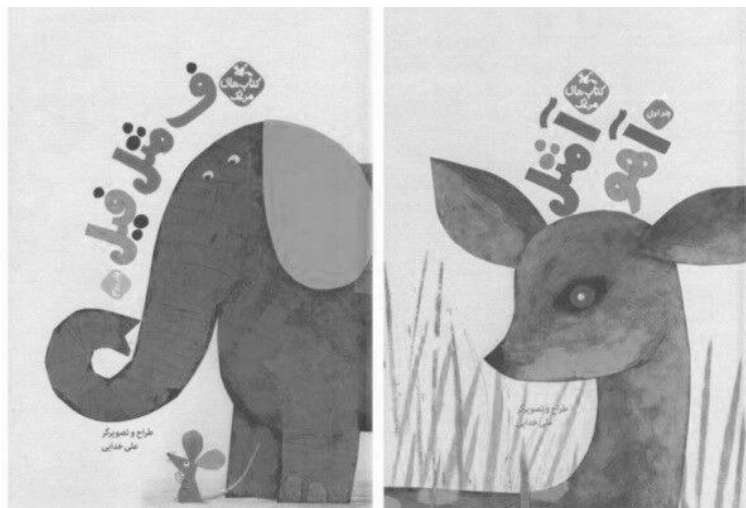

نمونه ۲؛ چه و چه و چه یه بچه، نویسنده محمدهادی محمدی، تصویرگر هدی عظیمی و ناشر مؤسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان است. در این کتاب خاله خرگوش آستن است. او ۹ بچه می زاید. شمارش این بچه ها با زبانی که در آن آواورزی هم هست، کودکان را با شمردن

اعداد ۱ تا ۹ آشنا می کنند. تصویرگری این کتاب به روش کلاژ انجام شده و با ایجاد فضاهای بعددار زندگی خرگوش و بچه ها و روباه را جان دارتر کرده است.

۶. **کتاب الفبآموز:** در این کتاب‌های تصویری هدف اصلی شناسایی حروف الفبا و صدای آن‌هاست. در الفبآموزها لازم است که اشیاء و ابزار و وسایلی به کار گرفته شود که برای کودکان کم‌سن‌وسال قابل شناسایی باشد.

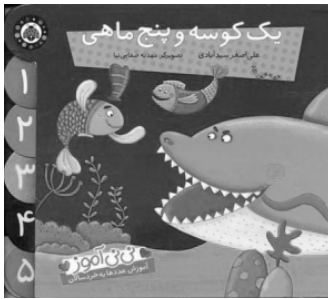

نمونه ۱؛ دو کتاب **آمثل آهو** و **ف مثل فیل**؛ تصویرگر علی خدایی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان الفبآموز تصویری هستند. کودکان در این دو کتاب علاوه بر اینکه با حروف الفبا آشنا می‌شوند، با نوعی بازی تصویری روبه‌رو می‌شوند که حرفی از حروف الفبا در آن دیده می‌شود و با ورق زدن و باز کردن کتاب بخشی از حرف تبدیل به شکل آشنای حیوانی می‌شود. مثلاً حرف «ب» به شکل دم ببر در می‌آید. دخالت دادن کودکان در کار تغییر و تبدیل حروف به شکل‌های آشنا باعث می‌شود که آنان فعالانه در تصویرخوانی و جذب مفاهیم مشارکت کنند.

نمونه ۲؛ کتاب آواوری با سی‌بی‌لک و کتاب الفباورزی با کاکا کلاغه، پژوهش و نوشته محمدهادی محمدی، تصویرگر و گرافیست حدیثه قربان و ناشر شرکت نشر چیستا است. در این دو بسته کتاب، کودک با شنیدن

ماجراهای گربه‌ای به نام سی‌بی‌لک در آواوری و کاکا کلاغه در الفباورزی و دیدن تصاویر تخیلی، که با داستانک‌ها پیوند دارند و بازی‌ها و کارورزی‌هایی که در ادامه‌ی هر داستانک آمده است، لذت می‌برد و همزمان آموزش زبان می‌بیند، بی‌آنکه خودش متوجه شود.

۷. کتاب مفهوم‌آموز: این کتاب‌ها با تکیه بر تصویر، کودکان را در درک مفاهیم نسبتاً ساده مانند: رنگ، اشکال، شکل، عدد، ... و مفاهیم مجردتری که درک آن برای کودکان دشوارتر

است مانند: حروف اضافه مانند از میان، جهت‌ها، متضاده‌ها و مفاهیم پایه، مفاهیم فضایی، رویدادهای فصلی، ... که دارای درجه‌های متفاوتی از دشواری و آسانی هستند یاری می‌رساند. در این کتاب‌های مفهوم‌آموز مفاهیم اجتماعی و مفاهیم پایه در درک حواس و احساس مطرح نمی‌شود، همچنین مفاهیمی که به مهارت‌های زندگی مرتبط می‌شود. کتاب‌های مفهوم‌آموز برای گروه‌های سنی شیرخوار تا دوره‌های اول دبستان منتشر می‌شود

و موجب رشد و پرورش شناختی کودک می‌شوند.

نمونه ۱؛ مجموعه سه جلدی نی‌نی‌آموز، نویسنده علی‌اصغر سیدآبادی، تصویرگر مهدیه صفایی‌نیا و ناشر شهر قلم کتاب‌های تصویری مفهومی هستند. در این کتاب‌ها کودک خردسال مفاهیمی مانند شکل‌ها، متضاده‌ها، شناخت رنگ و اعداد را به صورت غیرمستقیم با تصویرسازی‌های شاد یاد می‌گیرد. برگه‌های کتاب از جنس مقوا است.

نمونه ۲؛ مجموعه شیوه‌های تقویت هوش نوزاد، دکتر بتاتریس میلتر، مترجم طاهره طالع ماسوله و ناشر بافرزندان شامل سه دوره سه ماهه: ۳-۶ ماه، ۶-۹ ماه، ۹-۱۲ ماه است. هر دوره شامل یک کتاب راهنما و سه کتاب کار بانوزاد است که

کتاب‌های تصویری مفهومی بدون کلام هستند. کودک سه تا شش ماهه با مفاهیمی چون رنگ و شکل، پنهان و آشکار و دسته و گروه آشنا می‌شود. کودکان شش تا نه ماهه اجزای چهره را می‌شناسند، مفهوم زیاد و کم را درک می‌کنند و پس از نه ماهگی اعضای بدن را می‌شناسند، مفهوم رابطه و فاصله بین اشیاء را درک می‌کنند. شیوه‌های ارائه شده در این مجموعه کتاب‌ها بر اساس مطالعات و تحقیقات ۲۵ ساله دکتر بتاتریس میلتر در دانشگاه سوربن فرانسه شکل گرفته است.

۸. **انواع کتاب اسباب‌بازی:** کتاب‌هایی هستند که هم شوق بازی و هم لذت خواندن را برای کودکان به وجود می‌آورند. کتاب‌های اسباب‌بازی طیف گسترده‌ای دارند که برای همه کودکان از شیرخوارگی تا پیش‌دبستان منتشر می‌شوند و موجب سرگرمی، لذت و برانگیختن حس کنجکاوی و رشد خلاقیت

کودک می‌شوند. این کتاب‌ها را کودکان دبستانی هم دوست دارند. کتاب اسباب‌بازی در دستان و چشمان کودک چون یک اسباب‌بازی مهیج و سرگرم‌کننده است. با کتاب اسباب‌بازی‌ها، شیرینی لذت خواندن به عنوان خاطره‌ای خوش برای کودکان در همه عمر باقی می‌ماند. در کتاب اسباب‌بازی‌ها به‌طور معمول در هر صفحه یک تصویر بسیار ساده وجود دارد. در بیشتر این کتاب‌ها کلامی جز عنوان دیده نمی‌شود. اما در برخی از این آثار در هر صفحه چند کلام آهنگین دیده می‌شود.

از ویژگی‌های کتاب اسباب‌بازی برای کودکان شیرخوار و نوپا

صفحات کلفت با گوشه‌های نیم‌گرد و صحافی بسیار محکم آن‌هاست. برخی از کتاب‌های این گروه سنی مانند کتاب‌های پارچه‌ای و پلاستیکی قابل شست‌وشو هستند.

کتاب پارچه‌ای

همه کودکان کتاب‌های پارچه‌ای را دوست دارند، اما کتاب‌های پارچه‌ای برای کودکان شیرخوار یک نیاز جدی است. زیرا کودکان

شیرخوار خیلی راحت می‌توانند کتاب پارچه‌ای را دست بگیرند. کتاب‌های پارچه‌ای بر خلاف کتاب‌های کاغذی پاره نمی‌شوند، با پرتاب شدن خراب نمی‌شوند. قابل شست‌وشو و نرم هستند. این کتاب‌ها در تقویت حواس کودک شیرخوار و نوپا و کودکان کم‌بینا و نابینا نقش بسزایی دارند. برای اینکه کودکان شیرخوار بتوانند به راحتی کتاب پارچه‌ای را در دست گیرند، صفحات آن‌ها نباید بزرگ‌تر از ۲۰×۲۵ سانتی‌متر و حداکثر با روی جلد بیش از هشت صفحه باشند. البته کتاب‌های پارچه‌ای بزرگ هم وجود دارد که برای قصه‌گویی در جمع تهیه می‌شود.

نمونه؛ کتاب پارچه‌ای می‌بینم و می‌شنوم از مجموعه کتاب‌های پارچه‌ای موسسه پژوهشی کودکان دنیا است که با همکاری تعاونی ساخت کتاب‌های پارچه‌ای ۱۳ آبان تولید شده است. این کتاب پارچه‌ای؛ تنوعی از رنگ و طرح و صدا، برای تقویت بینایی، لامسه و شنوایی خردسالان است. این کتاب از هشت صفحه پارچه‌ای تشکیل شده است که در هر صفحه با استفاده از پارچه‌های رنگارنگ با جنس‌های مختلف، تصاویری متفاوتی ساخته شده است. در بعضی از صفحات هم موادی به کار رفته که کودک با لمس کردن یا فشردن آن‌ها می‌تواند صداهای متفاوتی ایجاد کند. در یکی از صفحات این کتاب هم یک آینه کوچک قرار دارد.

کتاب مقوایی

این کتاب‌ها با صفحات کم و ورق‌های سخت و مقوایی برای کودکان شیرخوار و نوپا و نوباوه بسیار خوب است. تعداد صفحات کتاب مقوایی برای کودکان شیرخوار اندک است. موضوع

کتاب‌های مقوایی می‌تواند از آشنایی با لباس‌های یک نوزاد تا آشنایی با مدرسه یا مطب یک دکتر باشد. تصاویر این کتاب‌ها بسیار ساده و بدون جزئیات است. در کتاب مقوایی برای کودکان شیرخوار و نوپا به جز چند واژه از متن خبری نیست و کتاب در دست کودکان اسباب‌بازی است.

نمونه کتاب مقوایی من می‌توانم ورزش کنم نویسنده زهرا فرمانی و تصویرگر شیوا ضیایی است.

کتاب پلاستیکی

این کتاب از صفحات نرم، ضخیم و پلاستیکی قابل انعطاف تهیه شده و در حمام هم قابل استفاده است و به کتاب حمام شناخته می‌شود. کتاب حمام گاه صدا دار است.

کتاب اسباب‌بازی از جنس پلاستیک

نمونه ارائه شده در اینجا در عین اینکه کتاب حمام است کتاب شکلی هم است. زیرا برش جلد و صفحات آن به شکل مرغابی است و از این رو برای کودکان بسیار جالب و دیدنی است.

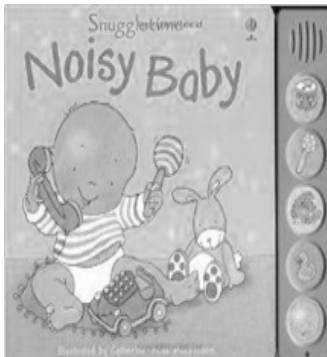

کتاب اسباب‌بازی شکلی از جنس فوم

کتاب ممکن از جنس‌های دیگری مثلاً چوب و فوم درست شده باشند. نمونه؛ کتاب شالاپ... شولوپ... یه اردک! تصویرگر لوآنا رینالدو، مترجم قیصر سربازی و ناشر با فرزندان از جنس فوم است. جوجه اردک

دوست دارد با حیوانات مختلف بازی کند، با لاک‌پشت شنا کند، با پرنده پرواز کند و با قوی سفید ناهار بخورد...

کتاب تصویری سخن گو

بعضی از کتاب اسباب‌بازی‌ها صدادار هستند که به کتاب تصویری سخن‌گو شناخته می‌شوند. در این کتاب کودک با فشار بر قسمت‌هایی از آن یا دکمه‌ای آهنگ، ترانه، صدای حیوان، صدای باران و هر صدای دیگر مرتبط با موضوع کتاب را می‌شنود.

همچنین بعضی از کتاب اسباب‌بازی‌ها تولید بو می‌کنند، مثلاً وقتی کودک با ناخن بر روی عکس موجود در کتاب خراش می‌دهد بوی خیار منتشر می‌شود. بعضی از کتاب اسباب‌بازی‌ها با بافت‌های گوناگون مانند زبری و نرمی درست شده‌اند. این کتاب اسباب‌بازی‌ها موجب پرورش حواس لامسه، بینایی، شنوایی، چشایی و بویایی کودک می‌شوند.

کتاب شکلی

گونه‌ای از کتاب اسباب‌بازی است که برش جلد و صفحات آن به صورت‌های گوناگون و مرتبط با موضوع کتاب است. برای نمونه کتاب ممکن به شکل ماهی، کفش‌دوزک، کامیون و خانه و... باشد که برای کودک بسیار جذاب است.

نمونه ۱؛ کتاب به من می‌گن آتش نشانی، شاعر محسن فولاد شکن، تصویرگر سیاوش ذوالفقاریان، که به فعالیت ماشین آتش نشانی می‌پردازد. این کتاب با شکل ظاهری ماشین آتش نشانی طراحی شده است و علاوه بر کتاب، به عنوان یک ماشین برای بازی کودکان نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

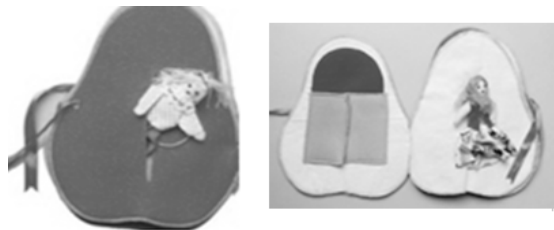

کتاب اسباب‌بازی مقوایی - شکلی

نمونه ۲؛ کتاب ماشین‌ها جورواجورند، نویسنده شکوه قاسم‌نیا و ناشر پیدایش کتابی تصویری با شعرهای آهنگین و ساده که کودک را با ماشین‌های گوناگون، کامیون، ماشین پلیس،

آمبولانس، تاکسی و ماشین آتش نشانی آشنا می‌کند. کتاب از جنس مقوای سخت است و برش و شکل ظاهری به شکل ماشین طراحی شده است.

نمونه ۳؛ کتاب‌های پارچه‌ای کتاب کدو قلقله‌زن طراح فریبا کیهانی است که از مجموعه کتاب‌های پارچه‌ای موسسه پژوهشی کودکان دنیا است که با همکاری تعاونی ساخت کتاب‌های پارچه‌ای ۱۳ آبان تولید شده است. این کتاب بر اساس قصه کهن به همین نام طراحی شده است.

کتاب پارچه‌ای شکلی قصه‌ی کدو قلقله‌زن

کتاب پاپ آپ (کتاب واشو)

کتاب اسباب بازی پاپ آپ

کتاب اسباب بازی مقوایی - شکلی

گونه‌ای از کتاب‌های اسباب بازی است زیرا علاوه بر لذت خواندن، شوق بازی را در کودک بیدار می‌کند. با ورق زدن کتاب تصویرهایی به صورت سه بعدی از سطح افقی کتاب جدا می‌شوند. و کودک را شگفت زده می‌کنند. هنگامی که ورق‌های کتاب واشو بسته می‌شوند تصاویر کتاب در جایگاه افقی خود قرار می‌گیرند. در کتاب‌های پاپ آپ کودکان

در فضای سه بعدی تصاویر با داستانی همراه می‌شوند یا اطلاعاتی به دست می‌آورند. در این کتاب‌ها کودک می‌تواند شخصیت‌های محبوب قصه‌های پریان را در تصویرسازی جدیدی مشاهده کنند. همچنین می‌تواند در ارتباط با موضوع‌های گوناگونی مثلاً حیوانات، میوه‌ها و گل‌ها و... شناخت به دست آورد.

کتاب با قطعات متحرک

کتاب اسباب بازی است که قطعات آن متحرک هستند که هم می‌توانند در صفحات کتاب قرار بگیرند و هم می‌شود با آن‌ها جداگانه بازی کرد.

نمونه؛ کتاب پارچه‌ای مهمان‌های ناخوانده که بر اساس نوشته فریده فرجام تهیه شده است. کتاب به شکل خانه پیرزن است و خود او در پشت پنجره قرار دارد. خانه می‌تواند به صورت ایستاده قرار بگیرد و برای کودک از پشت یا جلوی آن داستان گفته شود. حیوانات اهلی این قصه شیرین: گاو، سگ، گربه، الاغ، مرغ و کلاغ می‌توانند به خانه متصل یا از آن جدا شوند. اجزای مختلف این کتاب به کودک این فرصت را می‌دهد که داستان را به شکل‌های دیگری نیز بازسازی کند. این کتاب را موسسه پژوهشی کودکان دنیا با همکاری تعاونی زنان ۱۳ آبان تهیه و تولید می‌کند.

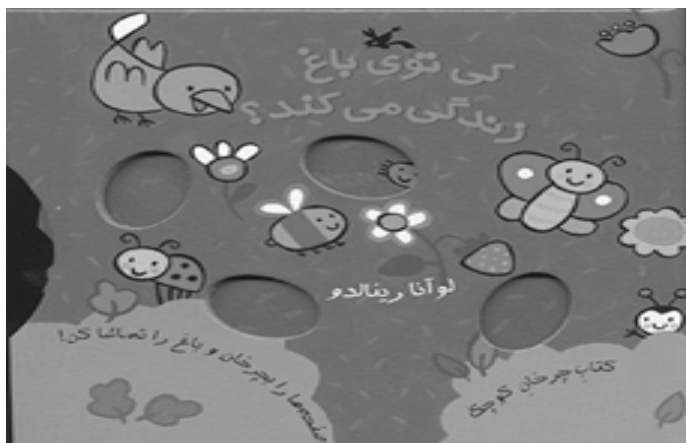

کتاب پارچه‌ای با قطعات متحرک - قصه‌ی مهمان‌های ناخوانده

کتاب زبانه‌ای متحرک

گونه‌ای دیگر از کتاب اسباب‌بازی است که دارای زبانه‌ای در لبه صفحه مقوایی کتاب است که با حرکت درآوردن زبانه بخش‌هایی از

تصویر در آن صفحه حرکت می‌کنند. زبانه‌های متحرک در صفحات کتاب ممکن است به گونه طراحی شوند که به چپ و راست یا بالا و پایین حرکت کنند. نمونه کتاب کی تو باغ زندگی می‌کند؟ نویسنده و تصویرگر لوآنا رینالدو، مترجم نورا حق پرست، ناشر کانون و پرورش فکری کودکان و نوجوانان زبانه‌ای متحرک است. اگر دوست داشته باشی توی این باغ سرسبز گردش کنی و کفشدوزک، حلزون، پروانه و موجودات دیگر را ببینی باید با زبانه‌ای که در کتاب موجود است صفحه‌های کتاب را بچرخانی تا بتوانی آن‌ها را ببینی.

کتاب زبانه‌ای متحرک

کتاب پازل مقوایی

این کتاب‌ها همراه با پازلی مرتبط با موضوع کتاب هستند. این آثار با هدف برانگیختن میل به جست‌وجو و حل مسئله برای خردسالان طراحی شده است.

کتاب اسباب‌بازی مقوایی - پازل

کتاب اسباب‌بازی مقوایی - پازل

گذاشتن آن قطعه مهارت‌های بسیاری کسب می‌کند. کتاب مزرعه پازلی از انتشارات جابرو نمونه‌ای از این نوع است که به معرفی حیوانات و خانواده آن‌ها می‌پردازد. در هر صفحه از این کتاب، یک پازل یک تکه وجود دارد که کودک با جدا کردن قطعات داخل کتاب، تصاویر زیر آن را کشف می‌کند و علاوه بر آن توانایی حرکتی خردسال نیز تقویت می‌شود. جلد و صفحات این کتاب از جنس فوم و کاغذ است.

کتاب با تصاویر برجسته

این کتاب‌ها با استفاده از کلاژ پارچه، کاغذ و اشیاء دیگر تهیه می‌شوند. نمونه؛ کتاب بند کفش را ببند نویسنده سپیده

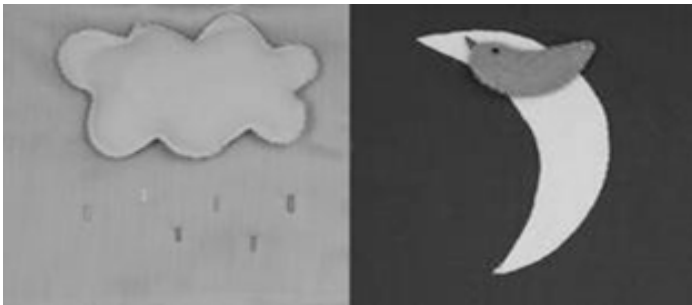

کتاب اسباب بازی با تصاویر برجسته

خلیلی، تصویرگر سیاوش ذوالفقاریان و انتشارات جاببرو، کتاب با تصاویر برجسته و در عین حال واشو است. در این کتاب کودک چگونگی بستن هر بندی از جمله بند کفش را تجربه می کند.

کتاب لمسی حسی

این کتاب ها با استفاده از بافت های و جنس های گوناگون، تصاویر برجسته و... به گونه ای طراحی شده اند که با لمس کردن آن ها کودک شناخت به دست می آورد و حس لامسه اش تقویت می شود. از سوی دیگر کتاب های لمسی - حسی برای کودکان کم بینا و نابینا قابل استفاده هستند.

کتاب اسباب بازی حسی - لمسی

نمونه ۱؛ کتاب پارچه ای تو که ماه بلند آسمونی طراح فرزانه امیری، تصویرگر فریبا کیهانی، ناشر آن موسسه پژوهشی کودکان دنیا است. این کتاب حسی لمسی یکی از ترانه های عامیانه ایران را به تصویر می کشد.

کودکان می‌توانند در حالی که به تصویرهای برجسته این کتاب پارچه‌ای می‌نگرند و آن را لمس می‌کنند به ترانه‌ای که مربی برایشان می‌خواند گوش بسپارند و با پدیده‌های مانند ماه، ابر و... آشنا شوند.

نمونه ۲؛ کتاب حسی لمسی
ببین چه زومه موهم از انتشارات
جایرو با زبان نظم و حس لامسه
با کودک ارتباط برقرار می‌کند.

در این کتاب کودک می‌تواند
کتاب اسباب‌بازی حسی - لمسی پارچه‌ای
حیوانات مختلف را ببیند، نوع پوشش بدن آن‌ها را در بخشی از
تصویرشان لمس کند و با تفاوت‌های آن‌ها آشنا شود. این کتاب از
مقوای سنگین تهیه شده است.

کتاب همراه با عروسک شخصیت اصلی

کتاب اسباب‌بازی که شخصیت اصلی داستان به صورت عروسکی
همراه کتاب است.

داستان تصویری با عروسک شخصیت کتاب

نمونه؛ کتاب خرگوش و شیر، مترجم محسن فولادشکن، تصویرگر سیاوش ذوالفقاریان و ناشر است. خرگوش و شیر قصه‌ای از کلیله و دمنه است که در این کتاب به نظم در آمده است. شخصیت اصلی قصه خرگوشی است که به صورت عروسکی داخل کتاب است و مربی ترویج کتابخوانی می‌تواند هنگام خواندن قصه آن را با دست کنترل کند. این عروسک امکان چرخش ۳۶۰ درجه دارد و جذابیت قصه را دوچندان می‌کند.

کتاب دگرریختی (تغییر شکل داده شده)

این نوع کتاب‌ها از نظر شکلی تغییر کرده‌اند و به همین دلیل در دست کودک مانند اسباب‌بازی هستند که قدرت تخیل او را هم تقویت می‌کنند.

نمونه‌ای از کتاب دگرریختی کتاب سفره‌ای است که مانند یک سفره تا می‌شود. این ظرف شیرمال کیه؟ نمونه کتاب سفره‌ای است که مربی با کودکان می‌توانند کنار این سفره بنشینند و

کتاب اسباب‌بازی دگرریختی

خلاقیت و نوآوری را تجربه کرد. در کتاب یک پرسش مطرح شده وقتی کتاب کاملاً باز شد کودک به جواب پرسش می‌رسد.

نمونه‌ای دیگر از کتاب دگرریختی مجموعه سه جلدی تصویری مقوایی بازکن، تاکن، نگاه کن نویسنده و تصویرگری — کایلو، مترجم مسلم قاسمی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است. در هر کتاب اطلاعاتی درباره یک حیوان به مخاطب داده می‌شود. مثلاً در جلد جوجه کتاب صفحه به صفحه باز می‌شود و در هر صفحه پرسشی درباره جوجه پرسیده شده و جواب آن در صفحه بعدی که باز می‌شود، آورده می‌شود. در انتها وقتی کتاب به شکل کامل باز شد و همه صفحات در کنار هم قرار گرفتند تصویر کامل مرغی دیده می‌شود. مرحله به مرحله باز شدن تصاویر برای کودک شیرخوار و نوپا بسیار هیجان‌انگیز است.

کتاب اسباب‌بازی دگرریختی

کتاب کالسه‌ای

کتاب اسباب‌بازی کالسه‌ای

کتاب‌های پلاستیکی یا مقوایی سنگین یا پارچه‌ای که طوری طراحی می‌شوند که به کالسه یا تخت یا به آویز دسترس‌پذیر کودک شیرخوار وصل شوند.

نمونه؛ کتاب‌های پارچه‌ای جانوران

کتاب اسباب‌بازی کالسکه‌ای

جنگل، جانوران مزرعه و حیوانات خانگی انتشارات با فرزندان است که با قلبی می‌توان آن‌ها را به تخت کودک شیرخوار آویزان کرد. هنگامی که کودک کتاب را لمس می‌کند، تولید صدا می‌کند.

کتاب تاشو (آکاردئونی)

کتابی است که صفحات آن تا خورده‌اند و باز کردن کامل کتاب به صورت نمایش پرده‌ای در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند.

نمونه ۱؛ کتاب‌های شنل قرمزی از وارژا لاواته تصویرگر سوئیسی است که این کتاب به صورت تاشو است.

کتاب اسباب‌بازی آکاردئونی - قصه‌ی شنل قرمزی

نمونه ۲؛ کتاب آب چگونه به خانه ما می‌آید؟ نویسنده محمد رضا جمالی و تصویرگر سعید احمدزاده از انتشارات پیک ادبیات است که تاشو است. در این کتاب کودک مراحل تهیه آب اشامیدنی و رسیدن آن به خانه‌ها

را با تصاویر و متن بسیار ساده و کوتاه توضیح می‌دهد و کودک را با این مسیر آشنا می‌سازد. تا شو بودن کتاب امکان دیدن مراحل مختلف تهیه و رسیدن آب به خانه را در کنار هم فراهم می‌کند. این کتاب برای کودکان پیش‌دبستان مناسب است و در گروه کتاب‌های تصویری غیرداستان از نوع علم قرار می‌گیرد.

کتاب بازی نگاه کن پیدا کن

کتاب بازی «پیدا کن»، «ماز» و غیره

نمونه ۱؛ مجموعه کتاب‌های نگاه کن، پیدا کن از انتشارات پیک دبیران که کودک با توجه به شکل‌های زیر هر صفحه باید در صفحه کتاب باید آن چیزها با جست‌وجو کردن، پیدا کنند.

نمونه ۲. مجموعه‌ی شش جلدی آخ و دینگ، نویسندگان آتوسا صالحی و مژگان کلهر، تصویرگر شیوا ضیایی و ناشر شهر قلم

کتابی با قطعات متحرک که کودک این قطعات را به صفحه کتاب می‌چسباند. آخ و دینگ دو شخصیت کتاب هم قصه می‌گویند و هم مخاطب کتاب را به بازی دعوت می‌کنند. در پایین هر صفحه،

کودک باید از قطعات آهنربایی وسیله یا شیئی را پیدا می کند و به جای صحیح خود وصل می کند.

نمونه ۳؛ بازی ماز یا مسیریابی است. ماز راه‌های تودرتو است که باید از یک قسمت آن وارد شد و از طرف دیگر خارج شد. در دوران کودکی و پیش دبستانی و دبستان علاوه بر جنبه سرگرمی باعث تقویت حافظه، افزایش ادراک دیداری و تقویت دست‌ورزی می شود.

کتاب کار یا کاربردی

کتاب‌هایی که از مخاطب کودک می‌خواهد کاری مانند رنگ کردن، برش زدن با دست یا قیچی، چسباندن، و... انجام دهد.

نمونه؛ مجموعه پنج‌جلدی کتاب‌های کار کومُن، ترجمه شهرام رجبزاده و انتشارات فنی ایران کودک را به بازی می‌کشاند. بازی کودک در این آثار موجب به دست آوردن مهارت‌های حرکتی ظریف

کتاب اسباب‌بازی کار یا کاربردی

مثلاً قیچی کردن و نقاشی کردن با مداد شمعی و هماهنگی میان چشم و دست می‌شود. در این آثار کودک با حیوانات گوناگون آشنا می‌شود.

چنانکه مشاهده شد کتاب می‌تواند ترکیبی از چند شکل و گونه

باشند. مثلاً یک کتاب پلاستیکی می‌تواند شکلی هم باشد، یک کتاب داستان تصویری می‌تواند واشو(پاپ‌آپ)، یک کتاب مقوایی می‌تواند پازل، یک کتاب پارچه‌ای می‌تواند با قطعات متحرک، یک کتاب پارچه‌ای می‌تواند با قطعات متحرک و همچنین حسی - لمسی، هر کتابی می‌تواند کالسکه‌ای (قابل آویزان شدن) و... باشد.

منابع

قایینی، زهره (۱۳۹۰). تصویرگری کتاب‌های کودکان: تاریخ، تعریف‌ها و گونه‌ها. تهران: موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان.

نورتون دونا (۱۳۸۲). شناخت ادبیات کودکان گونه‌ها و کاربردها از روزن چشم کودک (دو جلد). ترجمه منصوره راعی و دیگران. تهیه شده در موسسه فرهنگی هنری خانه ترجمه کودکان و نوجوانان - تهران: قلمرو.

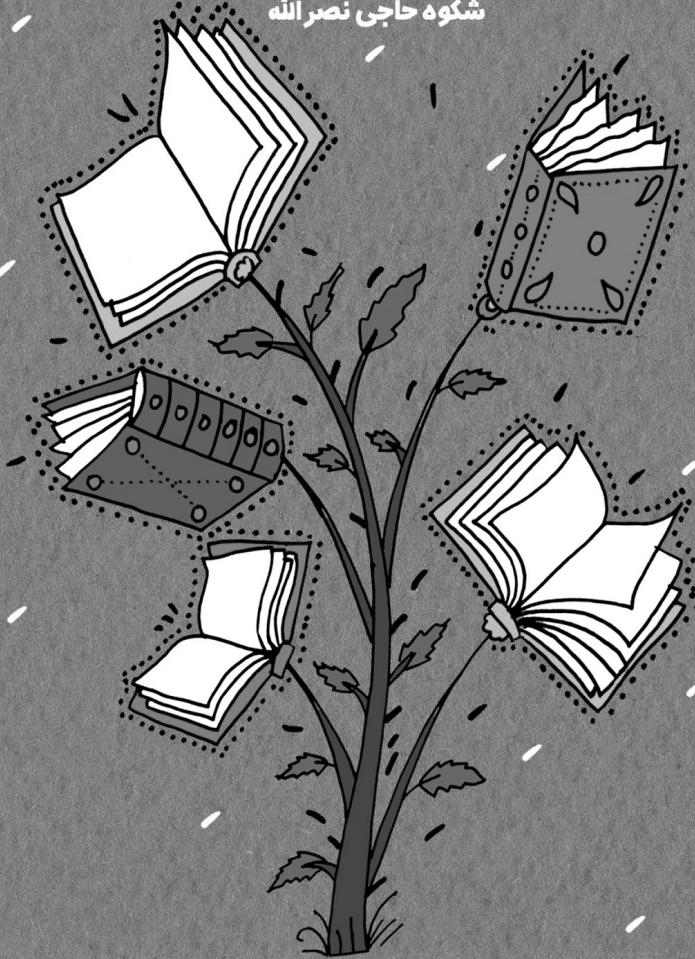
Robyn Gee and Susan Meredith. Entertaining and educating your preschool child. Illustrated by sue stitt , Kim Blundell .and Jan Nesbit

پایگاه نشرانی مانند انتشارات جاببرو که کتاب اسباب‌بازی تولید می‌کنند و سایت آمازون و سایت موسسه پژوهشی کودکان دنیا.

فوايد ڪتاب خواني

باڪودڪان شير خوار، نوپا، نوباوه، پيش دبستان

شڪوه حاجي نصر الله

فواید کتاب‌خوانی

با کودکان شیرخوار، نوپا، نوباوه، پیش‌دبستان

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی

ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

تابستان ۱۳۹۸

فهرست مطالب

۸۱	.....مقدمه
۸۳	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر سلول‌های مغز شیرخوار و دیگر گروه‌های سنی
۸۵	.....تاثیرات ویژه داستان بر ذهن کودک و بازتاب آن در جامعه
۸۵	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر ماندگاری توانایی تمرکز کودکان شیرخوار
۸۶	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش زبانی کودک
۸۸	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش شناختی کودک
۹۱	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی کودک
۹۳	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش اجتماعی کودک
۹۴	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر حواس پنجگانه کودک شیرخوار
۹۴	.....تاثیرات درمانی کتاب‌خوانی بر فرد
۹۶	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر هوش‌های چندگانه
۹۷	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر هوش هیجانی (هوش عاطفی)
۱۰۰	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر پرورش مهارت‌های تفکر
۱۰۰	.....تقویت سوادِ خواندن و پرورش خلاقیت
۱۰۲	.....تاثیر کتاب‌خوانی بر ایجاد لذت فعال
۱۰۳	.....تاثیر اقتصادی کتاب‌خوانی
۱۰۴	.....تاثیر کتاب‌خوانی از نوع داستان بر ارزش‌های اجتماعی
۱۰۵	.....منابع

فواید کتاب‌خوانی

مقدمه

گروه سنی پیش‌دبستان از هنگامی که کودک در بطن مادر پرورش می‌یابد، آغاز می‌شود و تا قبل از دبستان، یعنی پایان شش سالگی ادامه دارد. این مراحل باهم تفاوت‌های کیفی دارند. در این دوران توانایی و رفتار کودک، با افزایش سن، تغییر می‌کند. می‌دانیم که چگونگی رشد و پرورش کودک در این دوران در مراحل بعدی زندگی‌اش نقش اساسی دارد.

خواندن با کودکان از دورانی که در بطن مادران خود هستند و پس از تولد موجب رشد سلول‌های مغزی آن‌ها می‌شود. خواندن با کودک از نوزادی و ایجاد لحظه‌های آرام و لذت‌بخش برای او می‌تواند در زندگی آینده‌اش تاثیرات بسیاری داشته باشد. پژوهش‌ها نشان می‌دهند که زمزمه کردن لالایی، متل، ترانه بازی و حتی قصه گفتن نه‌تنها در به وجود آوردن آرامش برای جنین و

به‌طور کلی کودک در دو سال اول زندگی‌اش بسیار موثر است، بلکه نقش کلیدی و مهمی در رشد و پرورش زبانی آنان دارد.

فعالیت‌هایی که کودک در مهدکودک و در مقطع پیش‌دبستان با آن‌ها روبه‌رو می‌شود علاقه به آموختن و یادگیری را چند برابر می‌کنند. در این راستا تحقیقات نشان می‌دهد که هرچه تجربیات کودک غنی‌تر باشد، رشد ذهنی او به مراتب بیشتر خواهد شد و یادگیری‌های دوران تحصیلی در دبستان، دبیرستان و دانشگاه سریع‌تر و بهتر اتفاق می‌افتد. از این رو نقش مهدکودک بسیار مهم و جدی است، به شرطی که در این مراکز **کودکان به کشف محیط اطراف خود تشویق شوند**، مسائل حقیقی که برای آنان معنی دارند خود حل کنند و با دیگران در انجام و تکمیل کارها همکاری کنند. یکی از راه‌های دسترسی به این شرایط **کتاب‌خوانی است.**

خواندن کتاب خوب یعنی ادبیات در انواع گوناگون اثری عمیق بر رشد و پرورش زبانی، رشد و پرورش شناختی، رشد و پرورش عاطفی شخصیتی و رشد و پرورش اجتماعی کودکان شیرخوار، نوپا، نوباوه ۱ و ۲، پیش‌دبستان ۱ و ۲ دارد. همچنین خواندن کتاب خوب به‌ویژه داستان بر هوش‌های چندگانه، رشد مغز، رشد تفکر تاثیر بسزایی دارد. کتاب‌خوانی از کودکی به تدریج موجب رشد و تقویت مهارت‌های زندگی؛ خودآگاهی، مهارت همدلی، مهارت ارتباط موثر، مهارت روابط بین‌فردی، مهارت مقابله با استرس، مهارت مدیریت بر هیجان‌ها، مهارت حل مسئله، مهارت تصمیم‌گیری، مهارت تفکر خلاق و مهارت تفکر نقادانه می‌شود.

به یاد داشته باشیم کتاب‌خوانی منظم و پیوسته در کودکی، سبب عادت به کتاب‌خوانی در بزرگسالی می‌شود. در این راهنما فواید کتاب‌خوانی با کودکان را مرور می‌کنیم.

تاثیر کتاب‌خوانی بر سلول‌های مغز کودک شیرخوار و دیگر گروه‌های سنی

با کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخوار، آن‌ها اطلاعاتی به دست می‌آورند که موجب می‌شود، پیوندهای جدیدی بین سلول‌های عصبی آنان برقرار شوند. در حقیقت در روزها و ماه‌های اولیه زندگی دندریتهایی که پیام‌های انتقالی دیگر سلول‌ها را دریافت می‌کنند و تشکیل سیناپس‌ها (فواصل میان این سلول‌ها) بسیار افزایش می‌یابند و رشد می‌کنند. به نظر می‌رسد در برخی مقاطع سنی مثل ۲ تا ۴ ماهگی، ۷ تا ۸ ماهگی، ۱۲ تا ۱۳ ماهگی و ۱۸ تا ۲۴ ماهگی شاهد فورانی در تشکیل پیوندهای سلول‌های عصبی کودک انسان هستیم. همین فوران تشکیل پیوندهای عصبی است که باعث جهش توانایی‌های شناختی کودک می‌شود. جالب است بدانیم رشد مغز بر توانایی‌های کودک تاثیر می‌گذارد و تجارب کودک بر رشد و تحول مغز^۱.

تحقیقات نشان می‌دهد که خواندن به رشد کیفی مغز همه گروه‌های سنی و به‌طور خاص کودکان شیرخوار یاری می‌رساند: نمونه؛ در **دانشگاه کارنگی ملون**^۲ آزمایشی روی تعدادی از کودکان

۱- پاول اس. کاپلان. روان‌شناسی رشد سفر پرماجرایی کودک. مترجم مهرداد فیروزبخت، (تهران: موسسه خدمات فرهنگی، ۱۳۸۱)، ص ۲۹۵.

صورت گرفت. در این آزمایش کودکان به‌طور متمرکز، ۱۰۰ ساعت مطالعه کردند؛ در پایان این آزمایش ماده سفید مغز آن‌ها (بخشی از مغز که فرآیند ارتباط را بهبود می‌بخشد) افزایش پیدا کرده و آن‌ها قادر بودند بهتر بخوانند.

نمونه دیگر، **گرگوری برنس**^۱ مدیر **دانشگاه اموری**^۲ در زمینه مطالعه و تاثیر آن بر مغز انسان آزمایش‌های جالبی انجام داده است. در دانشگاه اموری ۲۱ دانشجوی مقطع کارشناسی در ۱۹ روز متوالی، مورد آموزش قرار گرفتند. در این مدت که آن‌ها سخت مشغول مطالعه کتاب‌های پیشنهادی بودند، مغز آن‌ها توسط اسکنر^۳، بررسی می‌شد. این بررسی در زمان استراحت دانشجویان نیز انجام شد. نتیجه مقایسه ام آر آی‌های دانشجویان نشان داد که هنگامی که آن‌ها مطالعه می‌کردند، در بخش تمپورال چپ مغزشان (بخش مربوط به زبان) پیوندهای جدیدی ایجاد شده است. این تغییرات عصبی می‌تواند نشان دهنده این باشد که در فرآیند مطالعه **زمان**، احتمال تغییرات فیزیکی هم هست. نتایج تحقیقات، با وجود جالب توجه بودنش، این سوال را به ذهن می‌رساند که این تغییرات، تا چه حد ماندگار هستند. برنس مدیر دانشگاه اموری در پاسخ به این سوال می‌گوید که اگر مطالعه، از روی علاقه باشد، این تاثیر، عمیق‌تر و طولانی‌تر است. با همین چند نمونه مشخص می‌شود که کتاب‌خوانی به‌ویژه خواندن کتاب داستان در رشد مغز کودکان و دیگر گروه‌های سنی نقش بسزایی دارد.

1- Gregory Berns.

2- Emory University.

3- FMRI.

تأثیرات ویژه داستان بر ذهن کودک و بازتاب آن در جامعه

پژوهشی در سال ۲۰۱۰ نشان داد که هر چقدر بیشتر برای کودکان کتاب بخوانیم، نظریه ذهن در آنها تقویت می‌شود و در نهایت باعث می‌شود، این بچه‌ها واقعا عاقل‌تر شوند، با محیطشان بیشتر انطباق پیدا کنند و قدرت درکشان بالاتر برود. توانایی نسبت‌دادن حالت‌های ذهنی مانند نیات، احساسات، خواسته‌ها و باورها به خود و دیگران و درک اینکه حالات ذهنی دیگران می‌تواند متفاوت از حالات ذهنی خود فرد باشد، اصطلاحاً نظریه ذهن نامیده می‌شود. امروزه نظریه ذهن برای اشاره به ظرفیت شناختی خاصی استفاده می‌شود. بر پایه رشد این ظرفیت شناختی است که رفتارهای دیگران معنی‌دار شده و قابل درک می‌شوند. عنصر اساسی در نظریه ذهن، درک عوامل هدفمندی رفتار و جهت‌دار بودن ادراک دیگران است. این توانایی بین سه تا چهار سالگی رشد می‌کند. نظریه ذهن در عمل به کودک ابزار قدرتمندی می‌دهد تا با آن به اکتشاف، پیش‌بینی و تغییر رفتار دیگران دست بزند. اختراعات و ابتکارات بشر از این توانایی نشأت می‌گیرد و بخش مهمی از شناخت بشری محصول این توانایی است. چنین کارکردهایی برای کتاب به یک شخص محدود نمی‌ماند و می‌تواند در جامعه تأثیرگذار باشد.

تأثیر کتاب‌خوانی بر ماندگاری توانایی تمرکز کودکان شیرخوار

کودکان شیرخوار از تمرکز بالایی برخوردارند، در صورتی که این توانایی در کودکان بزرگ‌تر دیده نمی‌شود. مغز کودکان شیرخوار همواره در حال جست‌وجو و پوییش است. آن‌ها با هر چه روبه‌رو

می‌شوند، اطلاعات و معنایی دریافت می‌کنند. با کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخوار می‌توان توانایی تمرکز بالا را در آن‌ها ماندگار کرد.

تاثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش زبانی کودک

کتاب اثر عمیقی بر رشد و پرورش زبان کودک دارد. ادبیات و تجربه‌هایی که کودک از آن کسب می‌کند، موجب رشد و پرورش زبانی او می‌شود. رشد و پرورش زبانی کودک یعنی افزایش واژگان، پربار شدن زبان گفتاری، درک لحن‌های گوناگون برآمده از موقعیت‌ها و جایگاه‌های اجتماعی متفاوت، آشنایی با بیان‌های گوناگون، شناسایی اشیاء، کنش‌ها و پدیده‌ها و نام‌گذاری آن‌ها و به‌طور کلی شناخت جهان است. سروکار داشتن کودک با کتاب موجب می‌شود او از شگفتی‌های زبانی لذت ببرد.

پژوهش‌ها نشان می‌دهد شمار واژگانی که هر روز کودکان شیرخوار می‌شنوند، مهم‌ترین عامل هوشیاری‌شان در درس و مدرسه و برخورداری از مهارت‌های اجتماعی است. بنابراین، گفت‌وگو با کودک شیرخوار از اهمیت جدی برخوردار است. لازم به ذکر است گفت‌وگو با کودک شیرخوار باید پربار و گسترده و سرشار از واژه‌های مثبت باشد. از این رو خواندن کتاب برای کودکان شیرخوار می‌تواند این واژگان را به آن‌ها هدیه کند. زیرا واژه‌های کتاب با واژه‌هایی که در گفتار روزمره به کار می‌رود، تفاوت دارد. مطالعه نشان می‌دهد؛ زبان روزمره تا حدودی ساده و مستقیم است و پیچیدگی اندکی دارد. در کتاب واژه‌هایی مانند تاریکی، هیجان، پلنگ، پارو، ترسناک، طوطی و... وجود دارد که در گفتار

روزمره وجود ندارد. با خواندن کتاب برای کودک شیرخوار نه تنها واژگان او افزایش می‌یابد بلکه گسترده و پربار می‌شوند. واژه‌هایی از کتاب که در زبان روزمره نیست در عین برانگیختن تخیل کودک شیرخوار گونه‌ای لذت و شگفتی برای کودکان شیرخوار و نوپا ایجاد می‌کند. از سوی دیگر، شنیدن این واژه‌ها سبب گسترش ارتباط‌های مغزی نوزاد می‌شود و مسیره‌های عصبی سلول‌های مغزی او را تقویت می‌کند. رشد و تقویت سلول‌های مغزی به کودک اجازه می‌دهد که در آینده در گفت‌وگوهای خود هر زمان نیاز داشت از این واژه‌ها استفاده کند. کودکانی که در معرض این واژگان قرار می‌گیرند داستان‌ها و واژه‌های پیچیده را بهتر درک می‌کنند. همچنین در دوران دبستان فراگیری خواندن و نوشتن برای آن‌ها آسان می‌شود. این کودکان در دوره دبستان زبان و بیان نوشتاری روانی دارند و مهارت آن‌ها در استفاده از واژه‌های بیشتر در هر جمله حکایت از گنجینه‌ی واژگان نوشتاری پربارتر آن‌ها دارد. این کودکان در استفاده از حروف ربط و جمله‌های وابسته‌ساز برای سازگار کردن مطالب و افکار خود و با شکل‌های توصیفی مرکب نیز، مبتکرانه عمل می‌کنند. لازم به یادآوری است که فعالیت‌های همراه با کتاب‌خوانی از جمله بحث و گفت‌وگو، پس از خواندن کتاب کودکان را به شیوه‌ای غیرمستقیم به کاوش برمی‌انگیزد و در رشد و پیشرفت زبان و بیان شفاهی کودک تاثیر بسیاری دارد. به‌طور کلی می‌توان گفت ادبیات با ارائه الگوهای زبانی و نیز محرک‌هایی برای انجام فعالیت‌های مربوط به گفتار و نوشتار، گنجینه‌ای اساسی و سرنوشت‌ساز به شمار می‌آید.

تاثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش شناختی کودک

انسان از جمله کودک همواره به اشیاء و رویدادها توجه می‌کند، به تعبیر و تفسیر آن‌ها می‌پردازد، آن‌ها را با تجربه‌های گذشته خود مقایسه و ساماندهی و دسته‌بندی می‌کند و پس از نشانه‌گذاری به حافظه می‌سپارد. با کمک کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز با تصویرهای بزرگ رنگی می‌توان امکان دسته‌بندی اشیاء را از نظر رنگ، شکل، اندازه و کارکرد برای کودکان فراهم آورد. با استفاده از کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز می‌توان کودکان را به مقایسه اندازه‌ها برانگیخت. با استفاده از کتاب‌ها می‌توان برای کودکان فرصت‌هایی پدید آورد تا دانسته‌هایشان را به یاد آورند و حافظه کوتاه‌مدتشان فعال شود. با کتاب‌ها می‌توان امکان تشخیص و گفت‌وگو درباره تفاوت‌های موجود بین مفاهیم مختلف را برای کودکان فراهم آورید. با خواندن داستان برای کودکان، آن‌ها به تدریج توالی زمان و رخدادهای گوناگون را درک می‌کنند. به‌طور کلی ادبیات کودکان به‌ویژه کتاب‌های تصویری در رشد و پرورش کارکردهای بنیادی یعنی؛ مشاهده، مقایسه، دسته‌بندی، فرضیه‌سازی، سازماندهی، جمع‌بندی، به‌کاربردن و انتقاد کردن که با فرآیند تفکر پیوند دارند، تاثیر بسیار دارد. در ادامه شرحی کوتاه بر این کارکردی‌های بنیادی ادبیات کودک خواهیم داشت:

مشاهده: کودکان در کتاب‌های تصویری با کشف و شناسایی اشیاء، پدیده‌ها، جانوران، گیاهان،... مهارت‌های مشاهده‌گری در وجودشان تقویت می‌شود و رشد می‌کند؛ برای نمونه در کتاب *حباب پر دردرسر*، نویسنده مارگارت ماهی، تصویرگر پلی دانبار،

مترجم پروین علی‌پور و ناشر سروش، دخترکی حباب درست می‌کند، حباب می‌رود بالای سر داداش کوچولو دختر و او را با خود می‌برد. مخاطب در تصاویر کتاب نگرانی و عکس‌العمل دختر و مادرش و اهالی شهر را که با هم متفاوت است، مشاهده می‌کند.

مقایسه: کودکان در کتاب‌خوانی فرصت‌های بسیاری برای مقایسه اشیاء، پدیده‌ها، تصاویر کتاب باهم و... به دست می‌آورند. برای نمونه در کتاب جانوران نباید لباس بپوشند، نویسنده جودی بارت، تصویرگر ران بارت، مترجم فرزانه ابراهیمی و ناشر همگام با کودکان و نوجوانان کودک، مخاطب لباس پوشیدن انسان و جانوران را باهم مقایسه می‌کند و در تصاویر گوناگون کتاب مشاهده می‌کند که اگر به جانوران هم مثل آدم‌ها لباس بپوشانیم چه قدر باعث آزار و اذیتشان می‌شویم.

طبقه‌بندی: کودکان در کتاب‌ها به‌ویژه کتاب‌های مفهوم‌آموز مانند مجموعه سه‌جلدی نی‌نی‌آموز، نویسنده علی‌اصغر سیدآبادی، تصویرگر مهدیه صفایی‌نیا و ناشر شهر قلم، طبقه‌بندی اشیاء و مفاهیم را تجربه می‌کنند.

فرضیه‌سازی: کودکان در بسیاری از کتاب‌های تصویری پیش از ورق‌زدن هر صفحه به فرضیه‌سازی یا حدس‌زدن درباره آنچه در صفحه بعد منتظر اوست، می‌پردازد. برای نمونه در کتاب تو لک لکی یا دارکوب، نویسنده و تصویرگر علی‌خدایی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، صفحه‌ها به صورت **تاشو** طراحی شده‌اند. کودک با باز کردن یک صفحه کتاب تصویر حیوانی را می‌بیند و در صورت باز شدن هر یک از تاهای صفحه، تصویری از

یک حیوان دیگر نمایان می‌شود. که بخشی از تصویر یک حیوان مربوط به تصویر بعدی هم هست؛ از این رو کودک با فرضیه‌سازی و حدس و گمان می‌تواند تصویر بعدی را پیش‌بینی کند.

سازماندهی: کودکان در کتاب‌خوانی به‌ویژه داستان، مفاهیم و ترتیب زمانی را تجربه و درک می‌کنند. برای نمونه در کتاب سیاه کوچولو، سفید کوچولو، نویسنده حمیده زاهد شکرآبی، طراح و تصویرگر سمانه قاسمی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کودک همراه با دو خرگوش سیاه و سفید طی هفت روز در هنگام بازی گام‌به‌گام یکی از راه‌های دوست‌شدن را تجربه می‌کند.

جمع‌بندی: کودکان جمع‌بندی را به بهترین شکل به کمک ادبیات می‌توانند بیاموزند. پس از خواندن کتاب برای کودکان می‌توان با طرح پرسش‌های گوناگون آنان را تشویق کرد تا بخشی از داستان را که دوست داشتند یا دریافته‌شان از داستان را برای دیگر کودکان بیان کنند.

به کار بردن و واکنش نشان دادن: کودکان برای به کارگیری توانایی‌ها، مفاهیم، یافته‌ها و همچنین افکار خود نیاز به موقعیت‌های گوناگون دارند. برای نمونه؛ وقتی برای کودکان کتاب عددآموز خوانده می‌شود، آن‌ها اعداد را می‌شمرند و با شمردن اعداد به نوعی واکنش نشان می‌دهند. هنگامی که کتاب مفهوم‌آموز برای آنان خوانده می‌شود، علاوه بر مشاهده تصاویر لازم است که نمونه‌های ملموس مشابه کتاب را ببینند و آن‌ها را درست به کار ببرند. می‌توان گفت یکی از دلایل مهم فعالیت‌های

همراه با کتاب‌خوانی دستیابی کودکان به موقعیت‌های گوناگون برای به‌دست آوردن توانایی نشان دادن واکنش است.

انتقاد کردن: کودکان را به ارزیابی و انتقاد کردن، از کتاب‌هایی که برایشان می‌خوانیم، تشویق کنیم. لازم است کودکان را با ایجاد موقعیت‌ها و فرصت‌های گوناگون به ارزیابی منتقدانه و موشکافانه دعوت کنیم.

به‌طور کلی می‌توان گفت کودک به دلایل گوناگون، ذهنی خلاق دارد. او به صورت روزانه دنیا را کشف می‌کند. کتاب خوب می‌تواند فرصتی باشد که کودک دنیا را بهتر بشناسد، خلاقیت و قدرت تخیلش رشد کند و توانایی قبول و همچنین حل مشکلات را به دست آورد.

تأثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی کودک

کودکان در دوره‌های گوناگون رشد و پرورش شخصیت، آرام آرام بیان عواطف را می‌آموزند، همدلی نسبت به دیگران را تجربه می‌کنند و احساس اعتماد به نفس را در خود افزایش می‌دهند. کسانی که با کودکان سروکار دارند باید با هدف ایجاد نگرش‌های عاطفی سالم در آن‌ها، با فراهم آوردن موقعیت‌های گوناگون، در ارتقای هرچه بیشتر سلامت روانی آن‌ها بکوشند. کتاب‌خوانی و فعالیت‌های همراه آن یکی از روش‌هایی است که موقعیت‌های گوناگون را برای رشد و پرورش عاطفی - شخصیتی کودکان مهیا می‌کند. برای نمونه؛ کودک در کتاب تصویری به‌به، طراح و نویسنده سمانه قاسمی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، با شنیدن داستان کرمی که

داخل سیب می‌شود و جهان جدیدی را کشف می‌کند متوجه می‌شود که قبل از او کرم‌های دیگری هم وارد میوه شده‌اند و باید باهم کنار بیایند. در این کتاب کودک مخاطب درک می‌کند که شیوه درست و قابل قبول نسبت به همسالانش پرهیز از حرف خود را به کرسی نشاندن و لجبازی است.

نمونه دیگر؛ کودک با شنیدن کتاب مواظب گرگ‌های توی کتاب قصه باشید!، نویسنده و تصویرگر لورن چایلد، مترجم محبوبه نجف‌خانی و ناشر زعفران، همراه با پسر کوچولویی با یکی از مشکلات جدی‌اش یعنی ترس دست‌وپنجه نرم می‌کند.

به‌طور کلی کودک در برنامه‌ی کتاب‌خوانی به‌ویژه شنیدن داستان‌ها و قصه‌های کهن با توجه به گروه سنی‌اش به تدریج به درک نسبی از هویت خویش به عنوان فردی جدا از دیگران دست می‌یابد، اعتمادبه‌نفس افزایش می‌یابد، حس استقلالش تقویت می‌شود و به همکاری و مشارکت در زندگی روزانه دعوت می‌شود. همچنین نیاز به محبت و امنیت او تا حدودی تامین می‌شود، ترس‌هایش را می‌شناسد و کم‌کم یاد می‌گیرد در روند رشد چگونه با آن‌ها کنار بیاید. کتاب‌خوانی می‌تواند کودکان را به بیان فشارهای روحی که آنان را خشمگین، ناراحت و ناامید می‌کند و چگونگی برخورد با آن‌ها تشویق کند. ادبیات، کودکان را در کشف توانایی‌های خود و رسیدن به این درک که کسب مهارت نیاز به زمان دارد، یاری می‌رساند. لازم به یادآوری است کتاب‌خوانی همراه با بحث و گفت‌وگو می‌تواند در رشد و پرورش شخصیت کودک تاثیر بسزایی داشته باشد.

تأثیر کتاب‌خوانی بر رشد و پرورش اجتماعی کودک

یکی از راه‌های رشد اجتماعی کودکان کتاب‌خوانی همراه با فعالیت‌های تعریف‌شده است. کودکان با مشاهده تصاویر کتاب و تقلید و همزادپنداری با شخصیت‌های آن، آرام آرام رشد اجتماعی را تجربه می‌کنند. هنگامی که کودک احساسات و نقطه‌نظرات شخصیت‌های داستان را درک می‌کند و با ویژگی‌های آن‌ها آشنا می‌شود، گامی مهم در رشد شخصیت اجتماعی اوست. کودک با شنیدن کتاب‌های خوب از وجود مکان‌های جغرافیایی مختلف، جنسیت‌ها، اقوام، مذاهب گوناگون به دور از رفتارهای کلیشه‌ای آشنا می‌شود. هنگامی که کودک فعالیت‌های همراه با کتاب‌خوانی مانند بحث و گفت‌وگو، بازی، کاردستی و... را انجام می‌دهد، مشارکت در فعالیت‌های گروهی را تجربه می‌کند، بنابراین گامی دیگر در رشد و پرورش اجتماعی او رخ می‌دهد. به‌طور کلی آثار ادبی و فعالیت‌های مربوط به کتاب می‌توانند در رشد پیوند و درک کودک نسبت به دنیای پیرامونی او بسیار موثر باشند. برای نمونه؛ در کتاب چگونه می‌توان بال شکسته‌ای را درمان کرد؟ نویسنده و تصویرگر باب گراهام، مترجم بهمن رستم‌آبادی و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، پرنده‌ای با خوردن به شیشه بلندترین ساختمان شهر مجروح می‌شود و کسی، جز یک پسر بچه، متوجه افتادن و مجروح شدن او نمی‌شود. پسرک پرنده را به خانه می‌برد و از او مراقبت می‌کند تا دوباره بتواند پرواز کند. کودک با شنیدن این داستان مهارت‌هایی مانند کمک به دیگران و همدلی با محیط پیرامونی را تجربه کرده و تصمیم‌گیری اخلاقی پسرک را تحسین می‌کند.

تاثیر کتاب‌خوانی بر حواس پنجگانه کودک شیرخوار

با ورق زدن کتاب، در برابر دیدگان کودک شیرخوار او به تصویر در هر صفحه توجه می‌کند. تصاویر کتاب، در دستگاه‌های حسی کودک شیرخوار؛ بینایی (با دیدن رنگ‌های مختلف)، شنوایی (با شنیدن صدای خواننده کتاب، شنیدن کاغذ هنگام ورق زدن یا شنیدن صدای کتاب در صورتی که کتاب صدا دار باشد)، بویایی (با چنگ زدن به شکل‌های کتاب که از آن بوهای مختلف منتشر می‌شود)، لامسه (با حس بافت‌های متفاوت در فرم‌بندی کتاب) تاثیر می‌گذارد. با گذشت زمان و تکرار کتاب‌خوانی برای کودک، او درک می‌کند که کتاب خوردنی و اسباب‌بازی نیست. با تلاش مربی و حمایت خانواده به‌ویژه مادر در خانه، این مهارت پایه‌ای، یعنی کتاب‌خوانی در کودک رشد می‌کند، به‌طوری که کودک حدود شش‌ماهگی با دیدن کتاب تلاش می‌کند تا آن را ورق بزند و در حدود هشت ماهگی توانایی ورق زدن را به دست می‌آورد. صدای خواننده کتاب، صدای کاغذ کتاب و همه محرک‌های موجود در کتاب برای کودک دل‌انگیز و لذت‌بخش است. کودکان شیرخوار با گوش سپردن به کتاب می‌توانند معنای آنچه را بیان می‌شود، درک کند و خیلی سریع آنچه را از ابتدای شیرخوارگی شنیده‌اند، بیان کنند.

تاثیرات درمانی کتاب‌خوانی بر فرد

کتاب‌درمانی یکی از شیوه‌های معمول روان‌شناسان و متخصصان آسیب‌های اجتماعی در مواجهه با مسائل و مشکلات کودکان آسیب‌دیده است. کودکان در فشارهای روحی مانند بستری بودن در

بیمارستان، از دست دادن دوست، جدایی والدین، یا در شرایط جنگ، آوارگی، بی‌خانمانی و رخداد‌های طبیعی مانند سیل و زلزله در وضعیت آسیب‌پذیری قرار می‌گیرند. در چنین مواقعی کتاب‌خوانی یکی از موثرترین فعالیت‌هاست. هم به دلیل اینکه اوقات فراغت آنان را به بهترین شکل پر می‌کند و هم تاثیر درمانی دارد.

کودکانی که با انتخاب آگاهانه، کتاب برای درمان در اختیارشان قرار می‌گیرد در مواجهه با کتاب چند مرحله را پشت سر می‌گذارند؛ وضعیت‌های مشابه خود را شناسایی و درک می‌کنند و از طریق همانندسازی وضعیت خود با وضعیت‌های مشابه که در کتاب‌ها آمده، درک بهتری از وضعیت خود پیدا می‌کنند. آنان همزمان با آگاهی به وضعیت خود امکان بروز احساسات خود را پیدا می‌کنند و از اینکه تنها افرادی نیستند که دچار چنین مسائل و مشکلاتی هستند، احساس آرامش بیشتری می‌کنند و با جذب تجربه‌های دیگران کم‌کم به راه حل‌های درونی دست می‌یابند و توانایی بیشتری برای مقاومت یا مبارزه در برابر وضعیت دشوار خود می‌یابند. بسیاری از دغدغه‌ها و دل‌مشغولی‌های بچه‌ها با خواندن کتاب حل می‌شود، چراکه به نوعی و به شکلی جواب پرسش‌هایشان را می‌گیرند.

برای نمونه؛ می‌توان از کارکرد درمانی قصه‌های پریان سخن گفت. قصه‌های پریان با کارکرد روان‌شناختی گونه‌ای مهم از قصه‌ها هستند که برای سامان‌دهی ذهنی مخاطب از ویژگی و جایگاه خاصی برخوردارند. این افسانه‌ها کمک می‌کنند تا آشفتگی و عدم‌امنیتی را که از سوی محیط پیرامونی و همچنین حیات روانی کودک به او تحمیل می‌شود، به تدریج حذف شود.

پقصد‌های پریان به کودکان می‌گویند برای کشف هویت خویش از پیکارهای پرخطری که بدون آن‌ها هرگز کسی قادر به کشف هویت حقیقی خویش نیست، نهراسند. قصه‌های کهن مانند نخودی، ماه‌پیشونی، حسن کچل، سیندرلا، سفیدبرفی و... به ساختن سرشت کودک از راه تشویق انتخاب میان خوب و بد نمی‌پردازد، بلکه به او امید می‌دهد که ضعیف‌ترین‌ها هم می‌توانند در زندگی پیروز شوند. مخاطب کودک همراه با نخودی، ماه‌پیشونی، حسن کچل، سیندرلا، سفیدبرفی و... به سفر می‌رود تا خود را کشف کند و برای گذر از خردسالی آماده شود. گفتن قصه‌های پریان را می‌توان از دوران زندگی کودکان نوباوه یعنی سه سالگی آغاز کرد.

تاثیر کتاب‌خوانی بر هوش‌های چندگانه

بر اساس نظریه هوش‌های چندگانه **هوارد گاردنر** مهارت‌های پایه‌ای انسان مبتنی بر هوش‌های مختلف؛ هوش زبانی کلامی، هوش منطقی ریاضی، هوش بصری - فضایی، هوش موسیقایی - موزون، هوش بدنی - جنبشی، هوش برون‌فردی و هوش درون‌فردی است. بر اساس نظریه گاردنر مجموعه این هوش‌ها به فرآیند یاددهی یادگیری کمک می‌کند. خواندن کتاب همراه با فعالیت‌های گوناگون برای کودکان از شیرخوارگی بر رشد هوش‌های چندگانه آن‌ها تاثیر بسزایی دارد. برای نمونه در کتاب **آدم کوچولوی گرسنه**، نویسنده پیر دلی، تصویرگر سسیل هود ریزیه، مترجم کلر ژوبرت و ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، **آدم کوچولوی گرسنه** دنبال سیر کردن شکمش است، ولی هیچ چیز توی خانه ندارد. حتی پولی ندارد تا نان بخرد. او به سراغ

نانوا می‌رود تا نان بگیرد و نانوا در ازای نان می‌خواهد که او برایش آرد بیاورد. آسیابان گندم می‌خواهد، کشاورز پشکل و اسب علف و زمین آب، رودخانه هم تمیزی و نظم. در این کتاب کودک با تجارب تازه‌ای از دنیای اطراف و نیازهایش آشنا می‌شود. نیازهایی خیلی معمولی که برای بدست آوردن هر کدام از آن‌ها زحمت‌های فراوانی کشیده شده است. خواندن این کتاب به‌ویژه اگر همراه با فعالیت‌های طراحی شده بر اساس آن باشد، موجب تقویت هوش زبانی کلامی، هوش منطقی و هوش برون‌فردی کودک می‌شود.

تاثیر کتاب خوانی بر هوش هیجانی (هوش عاطفی)

هوش هیجانی (EQ) توانایی شناسایی، درک، استفاده و مدیریت هیجانات و عواطف، شناخت عواطف دیگران یا تقویت حس همدلی و برقراری ارتباط با دیگران است. هوش هیجانی با هوش یادگیری و ثبت اطلاعات (IQ) متفاوت است. هوش هیجانی به کودکان کمک می‌کند تا احساسات خود را بشناسند، نیازهای دیگران را درک کنند و در موقعیت‌های تهدیدکننده و خطرناک، واکنش مناسب‌تری برای نجات خود انجام دهند.

سه چهار سال اول زندگی کودک، مغز او از نظر پیچیدگی، به اندازه‌ای رشد می‌کند که در همه دوران زندگی، هیچ‌گاه به این میزان رشد نخواهد کرد. در طی این دوره، نسبت به دوران بعدی زندگی، فراگیری مطالب اساسی با سهولت بیشتری انجام می‌شود و جالب است بدانیم در پیشاپیش تمام آموخته‌ها، فراگیری عاطفی قرار دارد. بنابراین لازم است با صحبت کردن با کودک شیرخوار،

مکث و توجه کردن به بیان احساسات و هیجان‌های او، دادن فرصت تمرین هیجان‌ها به او در محیط بازی و نوازشگری، نطفه‌های ارتباط اجتماعی و پرورش هوش هیجانی را در او به‌وجود آوریم.

با توجه به شاخص‌ها و نقاط عطف رشد کودک در هر مرحله کودکی می‌توانند هوش هیجانی کودک را تقویت کنند. کتاب خواندن برای کودکان از شیرخوارگی یکی از عوامل رشد هوش هیجانی آن‌هاست. اگر کودکان بتوانند مسائل را با روابط درون فردی خود تطبیق دهند، امکان درک و همدلی بیشتری خواهند داشت. تمرین‌های فرهنگی ازجمله مهم‌ترین آن‌ها یعنی کتاب‌خوانی در تقویت این احساسات بسیار تاثیرگذار است، زیرا کودک با شنیدن داستان درون شخصیت‌های داستانی فرو می‌رود و او را احساس می‌کند. در واقع، کودک با شنیدن یک زندگی، مثل این است که خود آن را زندگی کرده است. بنابراین کودک در ارتباط با کتاب‌خوانی توانایی شناخت احساسات خود و دیگران و نام‌گذاری آن‌ها و چگونگی برقراری ارتباط با دیگران را به‌دست می‌آورد.

برای نمونه؛ کودک با شنیدن کتاب بوسه‌هایی برای بابا، نویسنده فرنسس واتس، تصویرگر دیوید لگ، مترجم مینا پورشعبانی و ناشر مبتکران، احساسات خود را می‌شناسد. بچه‌خرس مثل خیلی از بچه‌های زیر سه چهار سال، موقع خوابیدن، بداخلاقی می‌کند و بهانه می‌گیرد. راهی که باباخرسی در برابر بهانه‌های بچه‌خرس انتخاب می‌کند، نوعی بازی است. او از بچه‌خرس یک بوس گنده می‌خواهد. در این کتاب باباخرسی هیجانات منفی کودک هنگام خواب را بدون بداخلاقی و بدرفتاری به بازی شیرینی بدل

می‌کند. در این داستان کودک چگونگی بیان احساساتش را در بیان احساسات بابا و بچه خرس تجربه می‌کند.

برای نمونه؛ کودک با شنیدن کتاب آموس در سرزمین تاریکی، نویسنده آن کورته، تصویرگر ژانیک کوت، مترجم سید محمدمهدی شجاعی و ناشر نیستان، یاد می‌گیرد که دیگران جدا از او ممکن است حس دیگری داشته باشند و او باید سعی کند احساسات دیگران را بشناسد. کوالایی به نام آموس که در شهر سیاه و سفیدی که دیگران به دلیل رنگارنگ بودن به او چپ‌چپ نگاه می‌کنند، گیر افتاده است. کودک با شنیدن داستان این کوالا متوجه می‌شود، متفاوت بودن اشکال ندارد. او درک می‌کند که همدل شدن با دیگری دیدن جهان از نگاه اوست.

برای نمونه؛ کودک با شنیدن داستان تک‌وتنها توی دنیای به این بزرگی!، نویسنده اولف نلسون، تصویرگر اوا اریکسون، مترجم فریده خرمی و ناشر آفرینگان، می‌آموزد چگونه هیجان‌ات خود در غم، شادی، بی‌حوصلگی، را مدیریت کند. در این داستان وقت مدرسه تمام شده اما از پدر و مادر خبری نیست. برادر بزرگ خودش به خانه می‌رود اما با در بسته روبه‌رو می‌شود. او به مهد کودک می‌رود و برادرش را به خانه می‌آورد. حالا این دو برادر باید برای خود پناهگاهی درست کنند تا در غیاب پدر و مادر زندگی‌شان را بگذرانند. برادر بزرگ‌تر سعی می‌کند با احساس مسئولیت و مهربانی از برادر کوچکش مراقبت کند. برادر بزرگ می‌تواند احساسات خود مانند عصبانیت، ناامیدی یا آشفتگی ذهنی را مدیریت کند.

به‌طور کلی در فضای صمیمی و جذاب کتاب‌خوانی کودکان یاد

می‌گیرند که درباره خودشان چه احساسی داشته باشند و چگونه آن را درک کنند و چگونه آن را ابراز کنند. متخصصان بر نقش هوش هیجانی در کمک به کودکان برای تبدیل شدن به بزرگسالانی که بتوانند با مهارت با دیگر افراد جامعه ارتباط برقرار کنند، تاکید دارند.

تاثیر کتاب‌خوانی بر پرورش مهارت‌های تفکر

در سال‌های اخیر پرورش مهارت‌های تفکر به‌ویژه در کودکان جایگاه و اهمیت ویژه‌ای یافته است. تفکر هر نوع فعالیت ذهنی است که به تدوین یا حل یک مسئله، تصمیم‌گیری و فهم مطلب کمک می‌کند. در همین زمینه نظریه‌پردازان و پژوهشگران به شناخت و تبیین تفکر در کودکان و مهارت‌های اساسی آنان با نام‌هایی مانند تفکر منطقی، تفکر خلاق، تفکر انتقادی و تفکر فلسفی موضوع را بررسی کرده‌اند. از میان انواع تفکر اما تفکر فلسفی به دلیل جایگاه ویژه در پرورش درست اندیشیدن و حل مسئله بیشتر توجه اندیشمندان را جلب کرده است. یکی از راه‌های تقویت مهارت‌های تفکر فلسفی در کودکان استفاده از داستان و قصه است. پیشگامان تفکر فلسفی در کودکان اعتقاد دارند ادبیات کودک ابزاری برای آموزش فلسفه به کودکان است. در قصه‌ها و داستان‌های ادبی کودک می‌تواند جست‌وجو کند، مفاهیم گوناگون را درک کند، رابطه علت و معلولی در کنش‌های شخصیت‌های داستانی را تمرین کند و به تجربه تعامل و همدلی با دیگران پردازد.

تقویت سوادِ خواندن و پرورش خلاقیت

کتاب‌خوانی برای کودکان از شیرخوارگی موجب تقویت سوادِ

خواندن و در نتیجه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مقاطع گوناگون حتی دانشجویان می‌شود. آزمون جهانی پرلز و همچنین آزمون تیمز هر سال از طرف آموزش و پرورش کشورهای مختلف در مدارس برگزار می‌شود. آزمون پرلز، **سواد خواندن** را اندازه می‌گیرد و آزمون تیمز سواد علمی کودکان را، یعنی سواد علوم و ریاضی را می‌سنجد.

سواد خواندن تحت عنوان «مهارت و توانایی درک و استفاده از صورت‌های مختلف نوشتاری مورد نیاز جامعه یا ارزشمند برای افراد»، تعریف شده است. مطالعه پرلز بر سه جنبه از سواد خواندن دانش‌آموزان متمرکز می‌شود: فرآیندهای درک مطلب، اهداف خواندن و انواع رفتارها و نگرشها نسبت به خواندن.

آزمون پرلز، در مقطع چهارم ابتدایی انجام می‌شود؛ چرا که در این مقطع، بناست که سواد خواندن کامل شده باشد. یعنی کودکان بتوانند متن را بخوانند، بفهمند و از آن استنباط داشته باشند. در این آزمون دو نوع خواندن را از هم تفکیک می‌کنند: خواندن اطلاعاتی (برای کسب دانش و...) و خواندن ادبی.

متأسفانه، دانش‌آموزان ایرانی در چند دوره که در این آزمون جهانی شرکت کرده‌اند، پایین‌ترین رتبه‌ها را کسب کرده‌اند و این نشان دهنده آن است که سواد خواندن بچه‌های ایرانی از میانگین جهانی پایین‌تر است.

در کنار این آزمون، در مطالعات پرلز، تمام عواملی را که در سواد خواندن موثر است، مورد بررسی قرار می‌دهند. بخشی از این عوامل به شرایط محیطی و زیستی و امکانات سخت‌افزاری بستگی

دارد: مثل نوع مدرسه، امکانات آموزشی و... اما بخشی از این عوامل به کتاب و کتاب‌خوانی مربوط می‌شود. برای نمونه؛ تحقیقات پرلز نشان داده است، بچه‌هایی که برای سرگرمی کتاب داستان و رمان می‌خوانند، در سوادِ خواندن عملکرد بهتری دارند و همچنین در همه جای دنیا بچه‌هایی که پدر و مادرِ اهل مطالعه دارند، سطح سوادِ خواندنشان بیشتر از بچه‌های دیگر است.

جالب است بدانیم در سال ۲۰۱۱ برای نخستین بار، اجرای مطالعات تیمز و پرلز به‌طور همزمان در کشورهای عضو برگزار شد. نتایج آن در سه درس ریاضی و علوم و خواندن، قابل تامل بود. همزمانی این دو آزمون باعث شد کشورهای که در این آزمون‌ها ثبت‌نام کرده‌اند بتوانند تاثیر سطح سوادِ خواندن دانش‌آموزان را در میزان پاسخ‌گویی به سوالات ریاضی و علوم، بسنجند. این همزمانی نشان داد کودکانی که در آزمون پرلز عملکرد بهتری دارند، در آزمون تیمز هم عملکرد بهتری دارند. به بیان دیگر کسانی که در سوادِ خواندن عملکرد بهتری دارند، در درس‌هایی مانند ریاضیات و علوم هم عملکرد بهتری دارند. اگر کسی در خواندن که یک مهارت پایه و اساسی است قوی نباشد، در خواندن تمام متون دچار مشکل می‌شود. بسیاری از مشکلاتی که در سطح دبیرستان با آن روبه‌رو می‌شویم، یا حتی در دانشگاه و دیگر سطوح علمی مواجه هستیم این است که می‌خوانیم اما متوجه نمی‌شویم. یعنی سواد و مهارتِ خواندن پایین است. جالب است بدانیم که هیچ چیزی بهتر از خواندنِ سرگرم‌کننده، مهارتِ خواندن را تقویت نمی‌کند.

تاثیر کتاب‌خوانی بر ایجاد لذت فعال

کودک فعالانه در خواندن کتاب شرکت می‌کند، در عین حال لذت هم

میبرد و معنا و جهان کتاب را می‌تواند تغییر دهد. کتاب به‌خصوص ادبیات به اندازه تجربه‌ها و آرزوهای بشری تنوع دارد و همین به کودک خلاقیت می‌بخشد. از این رو کتاب، لذت فعال ایجاد می‌کند یعنی کودک را به تکاپو، فکر، تحلیل و بازآفرینی سوق می‌دهد.

تاثیر کتاب تدریجی، فعالانه، مشارکتی و پایدار است، اما تاثیر رسانه‌های دیگر از جمله تلویزیون بر مخاطب آنی و لحظه‌ای است. کودک هنگام تماشای فیلم یا کارتون ممکن است لذت ببرد اما اسیر رسانه می‌شود. زیرا تلویزیون است که تصمیم می‌گیرد، فیلم یا کارتون را کی قطع کند و کی از سر بگیرد. مخاطب در برابر آنچه می‌بیند و می‌شنود منفعل و در صورت جذاب بودن آن چنان تحت تاثیر قرار می‌گیرد که امکان نگاه انتقادی یا تحلیلی ندارد. کتاب برخلاف رسانه‌هایی مثل تلویزیون هیچ شکلی از سلطه را بر کودک اعمال نمی‌کند و به همین دلیل است که لذت فعال ایجاد می‌کند.

تاثیر اقتصادی کتاب خوانی

تحقیقات جدید دانشگاهی در ایتالیا نشان می‌دهد کودکانی که در معرض کتاب‌های بیشتری هستند و اوقات فراغت خود را به خواندن کتاب می‌گذرانند در بزرگسالی درآمد بیشتری کسب می‌کنند و فرصت‌های شغلی بهتری خواهند داشت. محققان تخمین زدند که آموزش و تحصیلات تاثیر بسیاری بر رفتار و طرز برخورد کودکان در بزرگسالی دارد. افراد، برای انجام کار دقیق و درست و یافتن فرصت‌های شغلی بهتر، نیاز به شانس ندارند. داشتن فرصت‌های مناسب شغلی، در گرو داشتن سواد انجام کار در یک رشته خاص

و دانش کلی سخن گفتن، طرز برخورد و اخلاق کاری فرد است. آموزش در یک رشته خاص، در محیط‌های آموزشی از جمله مدرسه و دانشگاه صورت می‌گیرد اما طرز سخن گفتن و اخلاق کاری را، می‌توان با خواندن کتاب و سنجش تفاوت انسان‌ها در شرایط مختلف از طریق کتاب‌های متفاوت دریافت کرد.

تاثیر کتاب‌خوانی از نوع داستان بر ارزش‌های اجتماعی

در تاثیر کتاب‌خوانی بر هوش هیجانی دانستیم که خواندن داستان برای کودکان، حس همدلی آن‌ها را افزایش می‌دهد. شنیدن داستان دانش کودک را نسبت به زندگی در دنیای پیرامونی‌اش از جمله دیگران را افزایش می‌دهد و باعث می‌شود کودک شباهت‌ها و تفاوت‌های خود را با دیگران درک کند. خواندن داستان ادبی برای کودکان او را به سمت ارزش‌های اجتماعی سوق می‌دهد و حس اینکه همیشه دیگران را غریبه بپندارد، کاهش می‌دهد.

داستان در بسیاری موارد، این قدرت را دارد که چطور و چگونه فکر کردن، انسان‌ها از جمله کودکان را تغییر دهد و قدرت درک دیگران و ایجاد زمینه تفاهم را فراهم کند و انسانیت را به سمت یک همدلی عظیم سوق دهد به طوری که شاهد جهانی بشردوستانه و صلح‌آمیز باشیم.

در این راهنما گوشه‌هایی از تاثیرات اجتماعی و فردی کتاب‌خوانی با کودکان گفته شد. مربی کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند آثار کتاب‌خوانی با کودکان را پس از مدتی کوتاه به صورت روزانه مشاهده کند. زیرا کتاب‌خوانی به عنوان یک تمرین فرهنگی می‌تواند زندگی ما از جمله کودکان را تغییر دهد.

منابع:

بلیک مور، ارولین و وستون رامیرز باربارا. خواندن با نوزاد و نوپا، چگونه به نوزاد و نوپای خود کمک کنیم تا دنیای واژه‌ها را کشف کند؟. مترجم زهره قایینی. تهران: موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان، ۱۳۹۳.

پاول اس. کاپلان. روان‌شناسی رشد سفر پر ماجرای کودک. مترجم مهرداد فیروزبخت. تهران: موسسه خدمات فرهنگی، ۱۳۸۱.

پاول هنری ماسن و دیگران. رشد شخصیت کودک. مترجم مهشید یاسایی. تهران: کتاب ماد وابسته به نشر مرکز، ۱۳۸۰.

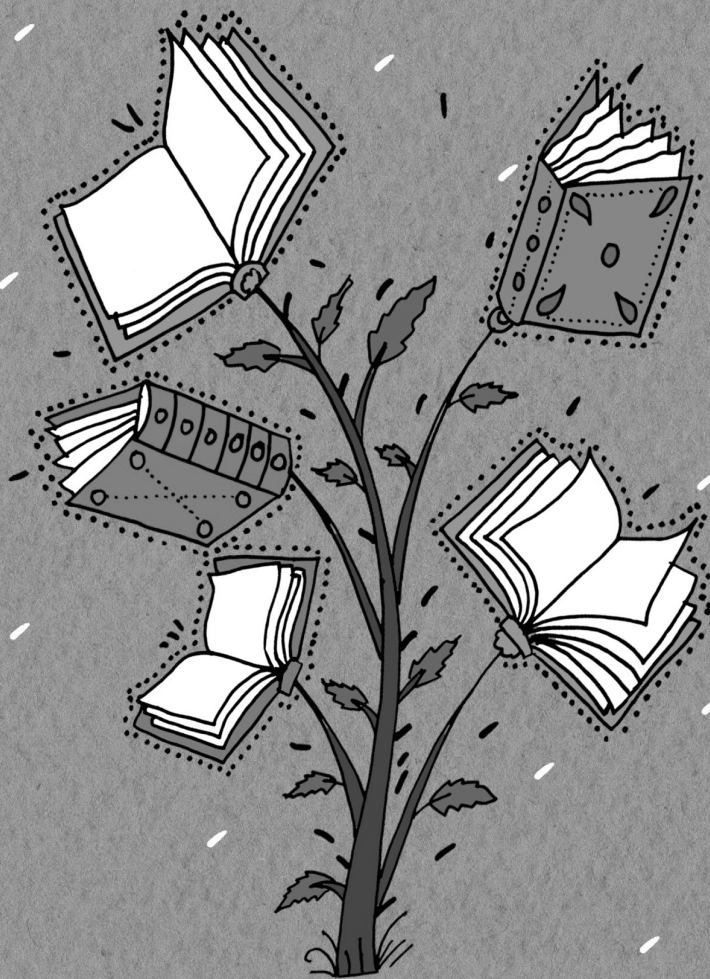
دبیرخانه جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان، دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتاب‌خوانی، معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ زیر نظر علی اصغر سیدآبادی. چرا باید بچه‌ها کتاب بخوانند؟: بحث‌هایی درباره فواید فردی و اجتماعی کتاب‌خوانی در بین کودکان و نوجوانان. تهران: خانه کتاب، ۱۳۹۵.

دبیرخانه جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان. فهرست کتاب‌های برگزیده ویژه مهد کودک و پیش‌دبستانی.

نورتون دونا. شناخت ادبیات کودکان گونه‌ها و کاربردها از روزن چشم کودک (دو جلد). ترجمه منصوره راعی و دیگران. تهیه شده در موسسه فرهنگی هنری خانه ترجمه کودکان و نوجوانان - تهران: قلمرو، ۱۳۸۲.

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهد کودک

شکوه حاجی نصرالله

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهد کودک

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی

ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

تابستان ۱۳۹۸

فهرست مطالب

مقدمه.....	۱۰۹
۱. کتاب‌خوانی.....	۱۱۰
۲. قصه‌گویی.....	۱۱۷
۳. بازی.....	۱۱۸
۴. کاردستی.....	۱۲۲
۵. نقاشی.....	۱۲۸
۶. نمایش خلاق.....	۱۳۰
۷. اجرای پانتومیم یا نمایش بدون کلام.....	۱۳۴
۸. ساختن داستان.....	۱۳۵
۹. سرودن شعر.....	۱۳۷
۱۰. کتاب‌سازی.....	۱۳۸
۱۱. نشریه‌سازی.....	۱۴۰
۱۲. موسیقی.....	۱۴۰
۱۳. ارائه مطلب یا معرفی کتاب توسط کودک.....	۱۴۲
۱۴. نمایشگاه کتاب.....	۱۴۳
۱۵. دعوت از پدیدآورندگان کتاب کودک.....	۱۴۳
۱۶. استفاده از فناوری‌های نوین در ترویج کتاب‌خوانی.....	۱۴۴
۱۷. مسابقه کتاب‌خوانی.....	۱۴۵
نمونه؛ یک روز کتاب‌خوانی با کودکان ۴ تا ۶ سال.....	۱۴۶
منابع.....	۱۴۹

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی در مهد کودک

مقدمه

عادت به کتاب‌خوانیِ کودکان به تلاش بزرگسالان از جمله مروجان کتاب‌خوانی بستگی دارد. خواندن کتاب به‌تنهایی نمی‌تواند به جذب کودکان به کتاب بینجامد. به همین دلیل لازم است در کتاب‌خوانی برای کودکان از خلاقیت‌ها و روش‌هایی بهره بگیریم که کودک را به کتاب علاقه‌مند کند و راهی برای بیان احساسات و هیجانات او باشد.

در کتاب‌خوانی با کودکان، پس از انتخاب کتاب و خواندن آن در فضا و زمان مناسب یکی از مهم‌ترین فعالیت‌ها گفت‌وگوی کودکان با یکدیگر و کودکان با مربی درباره کتاب خوانده شده است. کودکان برای لذت بردن از کتاب به فرصت‌هایی برای دیدن، شنیدن،

سخن گفتن و بیان نظرات خود نیاز دارند. بهترین راه مشارکت کودکان در کتاب‌خوانی، گفت‌وگو درباره کتاب خوانده شده است. یکی از دستاوردهای گفت‌وگو این است که کودکان به راحتی نظرات خود را بیان می‌کنند و نظرات دیگر اعضای گروه را می‌شنوند.

پس از خواندن کتاب و گفت‌وگو درباره آن می‌توان فعالیت‌های هنری مانند نقاشی، نمایش خلاق و کاردستی مانند: برش کاغذ با دست و قیچی، مجسمه‌سازی، عروسک‌سازی، کلاژ و ماسک‌سازی و بازی هماهنگ با کتاب خوانده شده انجام داد. مربی کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند با روش‌های گوناگون آن‌ها را به ساختن داستان، سرودن شعر، ساخت کتاب و تهیه نشریه تشویق کند. برای مشارکت دادن کودکان در فعالیت‌های ترویج کتاب‌خوانی می‌توان روش‌هایی چون معرفی کتاب یا دادن کنفرانس از سوی کودکان را طراحی کرد. راه‌اندازی نمایشگاه کتاب، دعوت از نویسندگان، تصویرگران، شاعران، مترجمان و ناشران و استفاده از فناوری‌های نوین از روش‌های موثر علاقه‌مند ساختن کودکان به کتاب است. در این راهنما فعالیت‌های جذاب و شگفت‌انگیز همراه با کتاب‌خوانی معرفی می‌شوند:

۱. کتاب‌خوانی

◀ انتخاب کتاب

– مربی هر گروه سنی با توجه به فهرست کتاب‌های تعیین شده در این طرح کتابی انتخاب می‌کند.

– مربی کتاب انتخابی را پیش از برگزاری جلسه کتاب‌خوانی با

کودکان، خود بلند می‌خواند تا موضوع، لحن، زبان و بیان کتاب را به خوبی حس و دریافت کند.

– مربی فعالیت‌های خلاقانه مرتبط با کتاب انتخابی را پیش از برگزاری جلسه کتاب‌خوانی با کودکان مشخص می‌کند. این فعالیت‌ها در دو بخش؛ فعالیت‌های خلاقانه در آغاز جلسه کتاب‌خوانی و فعالیت‌های خلاقانه پس از خواندن کتاب برای کودکان تعریف می‌شوند.

– مربی ابزاری مانند کاغذ، مقوا، قیچی، چسب، کاموا، مداد رنگی، مداد شمعی و دیگر ابزار نقاشی و دورریختنی‌های مناسب برای کاردستی مانند بطری‌های پلاستیکی، که برای اجرای فعالیت لازم است، پیش از برگزاری جلسه کتاب‌خوانی با کودکان آماده می‌کند.

◀ فضای کتاب‌خوانی

– کودکان گروه باید در فضای کتاب‌خوانی احساس راحتی و لذت کنند.

– فضا عاطفی باشد؛ محیطی شاد و آرام همراه با رفتار آرامش‌دهنده و لبخند مربی که به کودک اعتماد به نفس می‌دهد.

– دمای فضای کتاب‌خوانی در فصل‌های مختلف سال مناسب باشد.

– نبودن سروصدای زیاد در فضای کتاب‌خوانی مهم است.

– یکی از شکل‌هایی که برای کتاب‌خوانی پیشنهاد می‌شود نشستن کودکان در نیم‌دایره‌ای روی زمین یا پشت میزهایش روی صندلی است. به‌طوری که همه کودکان به راحتی تصاویر کتاب را هنگام خواندن مربی ببینند. مادران شرکت‌کننده در جلسه کتاب‌خوانی در

نیم‌دایره‌ای قرار داده شوند که نیم‌دایره کودکان درون آن جای گرفته باشد. مادران در جلسه کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخواران می‌توانند در نیم‌دایره‌ای بنشینند و کودکان را رو به جمع در بغل بگیرند.

◀ زمان مناسب کتاب‌خوانی

با توجه به گروه سنی کودکان و نیازهایشان زمان کتاب‌خوانی انتخاب می‌شود. به‌طور کلی لازم است کودکان گرسنه و خسته و بی‌حوصله نباشند تا توان و اشتیاق شنیدن داشته باشند.

◀ مدت‌زمان جلسه کتاب‌خوانی

با توجه به گروه سنی کودکان مدت‌زمان جلسه مشخص می‌شود. برای شیرخواران زمان هر جلسه کتاب‌خوانی تا نیم‌ساعت، برای کودکان نوپا تا سه‌ربع ساعت، برای کودکان نوباوه ۱ تا یک‌ساعت، برای کودکان نوباوه ۲ تا یک‌ساعت و ربع، برای کودکان پیش‌دبستان ۱ تا یک‌ونیم‌ساعت و برای کودکان پیش‌دبستان ۲ تا دو ساعت هم می‌توان ادامه داد. مثلاً برنامه کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخوار از چند دقیقه آغاز می‌شود تا به نیم‌ساعت برسد. برای رسیدن هر یک از گروه‌های سنی یاد شده به زمان تعیین شده کتاب‌خوانی لازم است جلسات متوالی کتاب‌خوانی برگزار شود تا علاقه نسبت به کتاب در او پدید آید. مثلاً کودکان نوپایی که از دوران نوزادی کتاب‌خوانی داشته‌اند می‌توانند در شانزده ماهگی نیم‌ساعت تا چهل‌وپنج دقیقه بنشینند و به کتابی که برایشان می‌خوانید گوش دهند. به همین ترتیب هر کودکی از هر گروه سنی که کتاب‌خوانی را آغاز کند پس از مدتی می‌تواند

به راحتی با لذت و علاقه در جلسه کتاب‌خوانی شرکت فعال داشته باشد.

◀ معرفی کتاب و ایجاد انگیزه خواندن

با توجه به موضوع کتاب لازم است قبل از خواندن کتاب و پس از خواندن آن فعالیت‌هایی انجام داد تا اشتیاق کودکان نسبت به کتاب‌خوانی برانگیخته شود. این فعالیت‌ها از این قرار است:

– نخست جلد کتاب را پیش چشم کودکان قرار دهید.

– نام کتاب، نام نویسنده یا شاعر و تصویرگر و ناشر را برای کودکان بخوانید و با واژه‌های ساده و بسیار کوتاه کار نویسنده یا شاعر، ناشر و تصویرگر را شرح دهید. برای کودکان بزرگ‌تر می‌توانید با معرفی نویسنده کتاب برای جلب توجه کودک به کتاب انگیزه ایجاد کنید.

– می‌توانید برای برانگیختن شوق کتاب‌خوانی در کودکان از سه سالگی به بالا، نظر آن‌ها را به عنوان و تصویر جلد کتاب جلب کرده و از آنان بخواهید حدس بزنند موضوع کتاب چیست.

– تصاویر کتاب علاوه بر سرگرم کردن کودک او را به دنبال کردن داستان جذب می‌کند. تصاویر کتاب نقش مهمی در درک کودک از موضوع کتاب دارند. مثلاً یک گروه کودک زیر ۳۰ ماه را به دو دسته تقسیم کردند. به یک دسته کتابی داده شد که نشان می‌داد کودکی قطعات کوچک پلاستیکی را در ظرفی شیشه‌ای انداخته، سپس با اتصال ظرف به یک قطعه چوب از آن جفجغه ساخته است. آن‌ها با در اختیار گذاشتن وسایل مورد نیاز از

کودکان خواستند جغغه‌ای بسازند. همه کودکان در دسته اول که از روش ساخت جغغه در کتاب آگاه شده بودند، توانستند جغغه را بسازند، اما کودکان گروه دوم که کتاب مورد نظر را ندیده بودند، به موفقیت کم‌تری دست یافتند.

◀ خواندن کتاب

– کتاب را بدون عجله بخوانید و اجازه دهید کودکان داستان و تصاویر آن را با آرامش دنبال کنند. در مورد گروه سنی شیرخوار تا زمانی که کودک نگاهش به تصویر موجود در صفحه است کتاب را ورق نزنید.

– کتاب با استفاده از تغییر لحن و صدا و حرکات دست و سر و صورت هماهنگ با متن خوانده شود تا کودکان خسته نشوند. حتی می‌توانید کتاب را با تقلید صدا و لحن شخصیت‌های داستان بخوانید. مثلاً گفت‌وگوی کلاغ و روباه در داستان را هماهنگ با شخصیتشان از نظر موقعیت بخوانید. مثلاً لحن مربی لازم است با لحن روباه هنگامی که برای کلاغ چرب‌زبانی می‌کند تا او را به آوازخوانی وادار کند و پنییر از منقارش رها شود و به روباه برسد، هماهنگ باشد.

– در خواندن کتاب شعر لازم است شعر با احساس خوانده شود. همچنین ریتم و آهنگ شعر در خواندن حفظ شود. برای نمونه در خواندن ترانه‌های عامیانه‌ای مانند «دویدم دویدم»، «اتل متل توتوله»، «خورشیدخانم آفتاب کن»، «دس دسی باباش می‌یاد» تاکیدها و ریتم‌ها در صدای مربی بازتاب داشته باشد. در این صورت است که حس موجود در شعر به کودک منتقل می‌شود و او بهتر می‌تواند شعر را تقلید و تکرار کند. به هیچ وجه کودکان را به

حفظ کردن شعر وادار نکنید. به آن‌ها اجازه بدهید که در صورت تمایل این کار را انجام دهند.

– واژه‌های ناآشنا در داستان یا شعر و... قبل یا هنگام یا بعد از خواندن کتاب برای کودکان توضیح داده شود.

– مربی می‌تواند هنگام خواندن داستان نقش شخصیت‌ها را هم بازی کند. نقش شخصیت داستان را با لحنی بازی کند که کودک بتواند معنای آن را دریافت کند. اگر داستان خنده‌دار، غمگین، عصبانی و... است با لحن خنده‌دار، غم‌آلود، خشمگین،... کتاب‌خوانی کند.

– مربی کتاب‌خوانی لازم است هنگام خواندن پراثری باشد.

◀ گفت‌وگوی پس از خواندن کتاب

کودکان برای لذت بردن از کتاب به فرصت‌هایی برای دیدن، شنیدن، سخن‌گفتن و بیان نظرات خود نیاز دارند. بهترین راه مشارکت کودکان در کتاب‌خوانی، گفت‌وگو درباره کتاب خوانده شده است. یکی از دستاوردهای گفت‌وگوی کودکان گروه درباره کتاب خوانده شده این است که کودکان به راحتی نظرات خود را بیان می‌کنند و نظرات دیگر اعضای گروه را می‌شنوند و در نهایت اعتمادبه‌نفس کودک تقویت می‌شود تا بتواند در جمع‌های دیگر به راحتی نظرات خود را بیان کند. روش‌های گفت‌وگوی پس از خواندن کتاب از این قرار است:

– پس از خواندن کتاب نظر کودکان را درباره کتاب بپرسید و البته نظر آنان را ارزش‌گذاری نکنید.

– از کودکان پرسش‌هایی با توجه به موضوع کتاب اما بدون سمت‌وسو کنید و بگذارید پاسخ بدهند و پاسخ‌های آنان را ارزش‌گذاری نکنید. از کودکان ۴ سال به بالا می‌توان پرسش‌هایی کرد که پاسخ‌های آن طولانی باشند.

– تا جایی که امکان دارد از کودکان شرکت‌کننده در کتاب‌خوانی پرسش‌هایی بکنید که جواب‌هایی بیش از بله یا خیر بدهند و همچنین پاسخ‌های گوناگون داشته باشند.

– از کودکان بخواهید درک خود و برداشت خود از تصاویر کتاب را بیان کنند.

– شرایطی مهیا کنید تا کودکان بتوانند نظرات خود را درباره رفتارها و موقعیت‌هایی که شخصیت‌های داستان در آن قرار دارند، بیان کنند و به سخنان سایر کودکان گوش بسپارند. همچنین به کودکان فرصت دهید تجربه خود را که با تجربه شخصیت کتاب همانند است، بیان کنند.

– شرایطی مهیا کنید که کودکان بتوانند احساسات خود را بیان کنند و درباره آن با دیگر اعضای گروه بحث و گفت‌وگو کنند.

– در پایان بحث و گفت‌وگو حتماً با توجه به موضوع کتاب فعالیتی مانند نقاشی، کاردستی، نمایش خلاق و... در نظر بگیرید.

◀ مشارکت فعال

از ابتدای برنامه روز کتاب‌خوانی تا پایان آن به روش‌های گوناگون کودکان شرکت‌کننده در برنامه را به مشارکت دعوت کنید. مشارکت

فعال کودک در واقع همان حمایت اجتماعی از کودک است که در موفقیت طرح کتاب‌خوانی تاثیر بسزایی دارد.

۲. قصه‌گویی

قصه‌گویی یکی از شکل‌های قدیمی ادبیات است. قصه‌گویی هنری است که هم شنونده و هم گوینده را درگیر می‌کند. قصه‌گویی یکی از روش‌هایی است که لذت بردن از قصه و کتاب را به کودکان می‌شناساند. برای قصه‌گویی، مربی داستانی را به خاطر می‌سپارد و با شیوه نمایشی آن را بازگو می‌کند. ویژگی‌های قصه‌گویی از این قرار است:

– قصه‌گو قصه را با حالتی زنده بازگو می‌کند. حرکت‌های دست و چشم، تغییر لحن و صدا، مکث‌های به‌موقع به انتقال فضای قصه و گیرایی آن کمک می‌کند. لازم است همه حالات قصه‌گو هنگام قصه‌گویی مانند کتاب‌خوانی با رویدادهای داستان و شخصیت‌های آن هماهنگ باشد.

– در کار با کودکان خردسال، به‌ویژه گروه سنی شیرخواران حدود هشت نه ماهه به بعد، به قصه‌گویی بسیار نیاز است. زیرا کودکان با قصه زندگی می‌کنند و از آن یاد می‌گیرند، با ماجراهای آن درگیر می‌شوند، روابط عاطفی و اجتماعی را تجربه می‌کنند، نیروی تخیل و تفکرشان پرورش می‌یابد و گنجینه لغاتشان افزایش پیدا می‌کند.

– در قصه‌گویی ابزارهای گوناگونی مانند آهنگ و لحن صدای قصه‌گو، حرکات قصه‌گو، آلات موسیقی مانند طبل، عروسک‌های انگشتی، عروسک دستی، پرده قصه‌گویی، عروسک شخصیت‌های

قصه به صورت عروسک پارچه‌ای، کارت‌های تصویری و انواع ماسک کمک قصه‌گو هستند تا کودکان را به قصه جذب کنند.

– در پایان قصه‌گویی مانند پایان کتاب‌خوانی می‌توان گفت‌وگو و بحث درباره قصه را اجرا کرد.

۳. بازی

به هر نوع فعالیتی که کودک از روی میل و رغبت انجام دهد، بازی می‌گویند. بازی یکی از بخش‌های طبیعی دوران کودکی است و برای لذت بردن صرف انجام می‌شود و انگیزه پنهانی ندارد. کودکان برای خودشان بازی می‌کنند و توقع هیچ‌گونه پاداش و جریمه ندارند. اما بازی طبیعی‌ترین راه رشد زبانی، اجتماعی، عاطفی-شخصیتی، و شناختی کودکان است. بازی یکی از روش‌های یادگیری کودک است و برای او در حکم کشف، تجربه، نوآوری و سازگاری با محیط است. بازی توانایی برنامه‌ریزی و حل مسئله کودکان را تقویت می‌کند. بازی قالبی فراهم می‌آورد تا خردسالان در چارچوب آن، تجربه‌های خود را منسجم کنند. خلاقیت فکری کودکان، توانایی حرکتی، بینایی، شنیداری آن‌ها با بازی رشد می‌کند. اگر زمان بازی را از کودکان بگیریم رشد حواس‌شان با مشکل روبه‌رو می‌شود. در بازی کردن (خصوصاً در سال اول تولد) کودک از هر پنج حس خود استفاده می‌کند. «بازی، کار و شغل کودک است»

از این رو در برنامه کتاب‌خوانی از بازی استفاده بسیار می‌شود. در جلسه یک روز کتاب‌خوانی می‌توانید با توجه به گروه سنی

کودکان گروه‌تان و همچنین موضوع کتاب، فعالیت بازی در نظر بگیرید. در ادامه انواع بازی شرح داده می‌شود. لازم به یادآوری است اگرچه هر بازی از یک گروه سنی آغاز می‌شود اما می‌تواند با بزرگ شدن کودک گروه سنی مربوطه باز هم ادامه یابد. مثلاً خاله‌بازی می‌تواند از پایان دو سالگی آغاز شود اما تا پایان دوران پیش‌دبستان ادامه یابد.

نمونه ۱. با توجه به ویژگی‌های کودکان شیرخوار تا یک سالگی می‌توانید در پایان کتاب با توجه به شخصیت کتاب عروسک‌ها و حیوانات پارچه‌ای و نرم (البته ضد حساسیت) به کودک بدهید تا آن را بغل کند. این بازی حسی-حرکتی است و به کشف ویژگی‌های اشیاء از سوی کودک می‌انجامد. کودکان این دوره سنی بازی‌های ساده‌ای چون «دالی موشه»، جست‌وجو کردن و پنهان شدن، بازی چهره‌به‌چهره، بازی با پر یا گلوله پنبه، جابجایی درست کردن را دوست دارند. مربی می‌تواند در پایان کتاب خودش را پشت صفحه‌های آن پنهان کند و با کودک دالی موشه بازی کند. یا با یک عروسک نمایش با کودک با توجه به فضای داستانی بازی چهره‌به‌چهره انجام دهد. مربی می‌تواند از انواع بازی‌های سنتی مانند ترانه-بازی کلامی و آهنگین «دس دسی» به شکل‌های گوناگون استفاده کند.

نمونه ۲. کودکان در اواخر یک سالگی و دو سالگی با علاقه زیادی دیگران را مشاهده می‌کنند و درباره کارهای آنان سوالات بسیاری می‌پرسند. اما نمی‌توانند به دیگران ملحق شوند و دنبال همراهی دیگران هستند ولی با آن‌ها تعاملی ندارند. مربی می‌تواند پس از خواندن کتاب داستان با توجه به موضوع آن نمایشی اجرا

کند تا کودکان از او تقلید کنند و از این بازی لذت ببرند.

نمونه ۳. کودکان در پایان دو سالگی به جمع همسالان خود می‌پیوندند. از این رو کودکان دو ساله درگیر بازی موازی می‌شوند. به سخنی دیگر کودکان در این مرحله در حضور کودکان دیگر بازی می‌کنند ولی با آنان بازی نمی‌کنند. کودکان در این مقطع به معنای واقعی با یکدیگر تعامل و همکاری ندارند؛ یعنی اگر یکی از دو کودک، محل بازی را ترک کند کودک دیگر بی هیچ مشکلی به بازی ادامه می‌دهد. بنابراین مربی به ویژه مربی کتاب‌خوانی با کودکان دو و سه ساله می‌تواند پس از خواندن داستان با توجه به فضای داستانی ابزار و وسایلی به کودکان بدهد تا آن‌ها در کنار هم بازی کنند. مثلاً تصاویر واضح و مورد علاقه کودکان از کتاب را کپی کنید، روی مقوا بچسبانید و هر تصویر را چند برش ساده بزنید. حالا تصاویر برش خورده را به کودکان بدهید تا با چیدن این پازل در کنار هم تصویر را بسازند.

نمونه ۴. پس از خواندن کتاب از کودکان بخواهید بازی نمایشی (فرضی) بر اساس فضا و شخصیت‌های کتاب انجام دهند. یعنی نقش‌های مختلف شخصیت‌های داستانی را با استفاده از قوه تجسم خود ایفا کنند. کودکان در بازی‌های فرضی با موقعیت‌های مختلف آشنا می‌شوند و مهارت‌های بزرگ‌ترها را تمرین می‌کنند. مثلاً کودک از دو سالگی می‌تواند با یک تلفن اسباب‌بازی، ادای صحبت کردن با دیگران را درآورد. مربی می‌تواند پس از کتاب‌خوانی مثلاً خواندن کتاب روزی که مانیا دکتر شد^۱ وسایل دکتربازی به آن‌ها داده تا آن‌ها بازی کنند.

۱- روزی که مانیا دکتر شد، نویسنده: عدرا جوزدانی، تصویرگر: سحر حقگو، ناشر: نشرچکه.

در بازی‌های نمایشی (فرضی) کودک با استفاده از قوه تجسم کارکرد و هویت اشیاء و پدیده‌ها را تغییر می‌دهد و هنگام ایفای نقش سناریوهای جدیدی خلق می‌کند. بنابراین کودک ممکن است نقش‌های جدیدی برای شخصیت‌های داستان خوانده‌شده خلق کند. این بازی‌ها خودانگیخته و انعطاف‌پذیر هستند و با افزایش سن کودکان بر پیچیدگی‌شان افزوده می‌شود. بازی‌های خودانگیخته آزاد مانند دویدن به دنبال پروانه، دویدن به دنبال حباب بازی، دویدن به دنبال ماه و بازی با عروسک یا حتی ورجه‌ورجه کردن معمولی همراه با پدر و مادر اغلب در این روزها قربانی تلاش‌های بزرگ‌ترها برای تقویت توانایی‌های فرزندانشان می‌شود. بنابراین جلسه یک روز کتاب‌خوانی بهترین فرصت است که بازی‌های نمایشی (فرضی) که خودانگیخته هستند تقویت شوند. این بازی‌ها می‌توانند به خلاقیت کودکان، کشف علایق آن‌ها، رشد مهارت‌ها برای حل مشکلات، ارتباط با دیگران و سازگاری آنان با محیط مدرسه کمک کند.

نمونه ۵. کودکان از سه چهار سالگی آماده بازی با دیگران البته بدون ادامه دادن تعاملات هستند. بنابراین مربی ترویج کتاب‌خوانی می‌تواند پس از خواندن داستان با توجه به فضای داستانی به کودکان ابزار و وسایل مرتبط با فضای داستان را داده و آن‌ها را به بازی‌های مشارکتی دعوت کند.

نمونه ۶. کودکان در پنج شش سالگی آماده بازی با دیگران هستند البته با ادامه دادن تعاملات. آنان در این دوره سنی به ایفای نقش‌های مختلف و بازی راحت‌تر در آن نقش‌ها تمایل

دارند. این بازی‌ها بیشتر قواعد مشخصی دارند. در این بازی‌ها

بعضی از کودکان نقش رهبر را بازی می‌کنند و به دیگر کودکان نقش می‌دهند. البته هرچه کودکان بزرگ‌تر می‌شوند مثلاً دوره دبستان مقدار بازی اجتماعی بیشتر می‌شود، توانایی تمرکز کودکان افزایش می‌یابد و قادر می‌شوند تعاملات طولانی‌تری با یکدیگر داشته باشند.

۴. کاردستی

یکی از فعالیت‌های مهم کودکان کاردستی با مواد گوناگون مانند خمیر، گل‌رس، کاغذ، روزنامه، پارچه، نخ، دکمه، پر، سنگ، بطری پلاستیکی و انواع دیگر دورریختنی‌ها و... است. در کتاب‌خوانی می‌توان ابزارهای ساده‌ای در اختیار کودک قرار داد تا در عین جذاب‌تر شدن امر کتاب‌خوانی، شرایط دست‌ورزی با مواد را برای کودکان فراهم کرد تا ساختن را تجربه کنند و مهارت‌ها و توانایی‌هایشان بیشتر شود. کودک در کاردستی کشف می‌کند که می‌تواند اندیشه و احساسش را با مواد در دسترس خود بیان

کند. هنگامی که کودک با کاردستی اثری به وجود می‌آورد، قدرت بیشتری برای ابراز وجود پیدا می‌کند.

الگو دادن به کودک او را وامی‌دارد تا از شیوه بیان خود استفاده نکند و به تقلید از دیگران بپردازد و خلاقیتش از بین برود. بنابراین لازم است که هیچگاه کودکان را با یکدیگر مقایسه نکنیم و اجازه دهیم هر کودک با توجه به تفاوت‌های فردی‌اش با کودکان هم‌گروه‌اش از شیوه بیان خود استفاده کند. ابزارها و کاربردها آن‌ها را مشاهده و امتحان کند. در مواد تغییر ایجاد کند، خود و توانایی‌های خود را بیازماید. اشتباه کند، خراب کند، مشاهده کند، تجربه کند، کشف کند و یاد بگیرد. گاهی آنچه کودک می‌سازد، با آنچه ما دوست داریم بسازد متفاوت است. اما این مهم نیست. مهم فرآیندی است که کودک در طی آن مشغول به انجام کاردستی به سخی دیگر ساخت و ساز بوده است. فعالیت‌های هنری علاوه بر رشد مهارت‌های حرکتی کودک قدرت تصمیم‌گیری و انتخاب‌های منطقی را در کودک افزایش می‌دهد.

در فعالیت کاردستی، کودک از دو جنبه جسمی و فکری انرژی

مصرف می‌کند و پس از آن احساس آرامش می‌کند. مربی می‌تواند در پایان هر جلسه کتاب‌خوانی همراه با کاردستی از کارهای دستی کودکان نمایشگاهی بگذارد تا هر کودک برای کودکان دیگر بگوید چه چیزی ساخته‌است و با چه موادی کار کرده‌است. کارکردن با کدام ماده برایش جالب بوده است و از کارکردن با کدام ماده احساس خوبی ندارد. به ساختن چه شکل دیگری فکر کرده‌است. کدام قسمت کار را دوست داشته است. و ده‌ها پرسش از این نوع که با هدایت مربی شکل می‌گیرد.

مربی می‌تواند با توجه به موضوع کتابی که برای کودکان می‌خواند کاردستی‌های متفاوتی پیش‌بینی کند. انواع کاردستی از این قرار است:

◀ برش کاغذ با قیچی

پس از خواندن داستان برای کاردستی می‌توانید از کودکان بخواهید با برش کاغذ با دست و قیچی که فعالیت مورد علاقه

کودک است تصورشان از شخصیت‌ها و فضای داستانی را بسازند

و روی مقوا بچسبانند. کودکان بیشتر کاغذهای برش‌زده را روی هم می‌چسبانند. شکل آن‌ها مهم نیست، مهم تصورش است که بسیار گسترده‌تر از مهارت‌های دست اوست. همچنین می‌توانید پس از خواندن کتاب از کودکان بخواهید با توجه به موضوع و شخصیت‌های کتاب خوانده شده تصاویری را از روزنامه و مجله‌های متنوعی که در اختیارشان قرار می‌دهید در آورند و با هم به صورت گروهی تابلویی درست کنید.

◀ کلاژ

یک روش تصویرسازی است که در آن از مواد مختلفی مانند انواع کاغذ، دکمه، چوب، پر، نخ، گیاه خشک، پارچه، چرم، پوست درخت استفاده می‌شود. پس از خواندن کتاب مواد گوناگون را در اختیار کودکان بگذارید تا با روش کلاژ تصور خودشان را از داستان خوانده شده بسازند. هیچ محدودیتی برای کار کلاژ وجود ندارد.

◀ مجسمه‌سازی

مجسمه‌سازی با مواد گوناگونی مانند انواع خمیر مانند خمیر نان، خمیر کاغذ، خمیر دستمال کاغذی، خمیر روزنامه و گل رس، یک نوع کاردستی است. یکی از فعالیت‌های جذاب و خلاق در روز کتاب‌خوانی ساخت مجسمه با توجه به شخصیت‌ها و فضای قصه‌گویی، داستان و شعرخوانی است. با مجسمه‌سازی هوش بصری - فضایی کودک تقویت می‌شود.

◀ عروسک‌سازی

کودکان می‌توانند با استفاده از ابر، کاغذ، پارچه، خمیر، قاشق یک‌بارمصرف، کاموا و مواد دورریختنی، عروسک شخصیت‌های

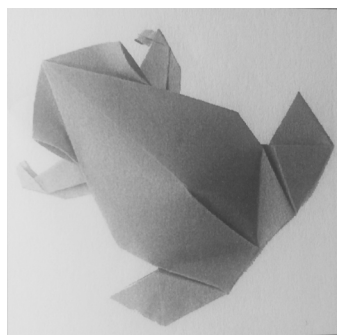
داستانی را بسازند. مثلاً می‌توانید به کودکان دو چوب (کوتاه و بلند) بدهید و به آن‌ها یاد بدهید که به صورت علامت به‌علاوه روی هم قرار دهند و با نخ به هم ببندند و با آن یک عروسک درست کنند. همچنین کودکان می‌توانند عروسک‌های انگشتی یا نمایشی بسازند.

◀ ماسک‌سازی

یکی از فعالیت‌های جذاب پس از کتاب‌خوانی ساخت ماسک با کاغذ یا مقوا و مداد شمعی یا مداد رنگی است. کودک می‌تواند ماسکی از شخصیت داستانی که دوست دارد، بسازد. برای ساخت ماسک شخصیت، کودکان می‌توانند دریافت خود از شخصیت داستانی را روی کاغذ یا مقوا نقاشی کنند. پس از آن با قیچی، ماسک شخصیت را از کاغذ جدا کرده و با قیچی جای چشم‌ها را سوراخ

کنند و با وصل کش در جای دو گوش او از آن استفاده کنند. پس از آماده شدن ماسک شخصیت‌های داستان، کودکان با گذاشتن ماسک بر صورتشان می‌توانند نمایشی خلاق از داستان را اجرا کنند. گاه می‌توانید از قبل شخصیت اصلی کتابی را که می‌خواهید بخوانید مثلاً فرانکلین در مجموعه کتاب‌های فرانکلین را انتخاب کنید و با دستگاه کپی آن را به اندازه صورت کودکان بزرگ کنید. حالا شما ماسکی از شخصیت کتابی که می‌خواهید بخوانید دارید. در پایان خواندن کتاب به هر کودک ماسک شخصیت کتاب را داده و از آن‌ها بخواهید ماسک را رنگ کنند. وقتی ماسک آماده شد کودکان می‌توانند با گذاشتن آن بر صورتشان نقش‌های نمایشی انتخابی خود از کتاب خوانده شده را اجرا کنند.

◀ اوریگامی (کاغذ و تا)

یک نوع کاردستی است که با استفاده از تاهای هندسی کاغذ، طرح‌های بسیاری به وجود می‌آید. معمولاً اوریگامی را با یک برگ کاغذ مربع شکل که روی و پشت آن ممکن است به رنگ‌های متفاوتی باشد،

آغاز می‌کنند. شما می‌توانید با استفاده از اوریگامی جذابیت کتاب‌خوانی را دوچندان کنید. برای نمونه؛ قبل از خواندن داستان، مربی از کودکان بخواهد شخصیت کتاب مثلاً اگر قورباغه، قایق،

گل و... است به روش اوربگامی بسازند. آنگاه خواندن کتاب را آغاز کنند. مثلاً برای خواندن کتاب «قورباغه و وزغ در دور سال» می‌توان با استفاده از کاغذ اوربگامی، قورباغه را ساخت. وقتی همه کودکان قورباغه‌شان را ساختند، می‌توانید از آن‌ها درباره قورباغه سؤالاتی مانند «قورباغه کجا زندگی می‌کند؟»، «چی می‌خورد؟» و... و پس از این فعالیت‌ها داستان را بخوانید.

۵. نقاشی

نقاشی زبان بیان کودک است. نقاشی از جمله فعالیت‌هایی است که کودکان از سال‌های آغاز زندگی به آن می‌پردازند. نقاشی

جهانی است برای اکتشاف که در آن کودک به آزمون و شناخت جهان پیرامون می‌پردازد و جهان درون خود را در آن بازتاب می‌دهد. نقاشی با اثر انگشت با استفاده از رنگ خوراکی مانند آب لبو، آب سبزیجات، ماست و... و همچنین نقاشی با پاستیل که سمی نیست - البته با مراقبت ویژه - برای شیرخواران بسیار تاثیرگذار است.

هنگامی که رنگ و کاغذ در دسترس کودک قرار می‌گیرد به صورت

خودجوش در این قلمرو به آزمون و اکتشاف می‌پردازد و دانسته‌ها و پنداشت‌های خود را گسترش می‌دهد. کودک اگر کاغذ و قلم هم نداشته باشد با انگشت روی خاک و شیشه بخارگرفته نقاشی می‌کند. برای کودک نقاشی کردن چون جنب‌وجوش و صدها کار دیگر که از نظر بزرگسالان شیطنت به نظر می‌رسد، تجربه‌ای ضروری در مرحله‌ای از رشد است.

نقاشی برای کودکان از شش ماهگی با اثرگذاری با هر وسیله‌ای که در اختیار دارند روی زمین یا هر سطح دیگر آغاز می‌شود. در این دوران اگر به

کودک مداد یا مداد شمعی داده شود او با شدت بر روی کاغذ می‌کوبد تا اثری از آن باقی بماند و از این کار و دیدن اثر خود لذت می‌برد. مرحله اثرگذاری تا حدود دو سالگی ادامه می‌یابد.

مرحله خط‌خطی کردن از حدود دو سالگی تا سه‌ونیم سالگی ادامه دارد. اولین خط‌خطی‌ها حاصل فعالیت غیرارادی کودک است. خطوط به هر طرف می‌روند و صفحه کاغذ اهمیتی ندارد.

هنگامی که توانایی هماهنگ‌سازی ماهیچه‌ها افزایش یافت عمل خط‌خطی آگاهانه‌تر شکل می‌گیرد.

برای کودکان از زمانی که می‌توانند خط‌خطی کنند تا هنگامی که می‌توانند تصویر نمادی انسان، خانه یا آسمان را بکشند، تجربه‌ای سرشار از لذت و یادگیری است. کودک از آغاز خط‌خطی کردن تا توانایی بازنمایش اشیاء در تصویر، راه‌درازی را می‌پیماید که برای درک اشیاء پیرامون تجربه‌ای لازم است. رشد طبیعی نقاشی کودکان از مرحله خط‌خطی کردن بی‌هدف آغاز می‌شود.

نمونه ۱. مربی می‌تواند پس از خواندن کتاب یک قطعه کاغذ بزرگ روی زمین یا میز گذاشته و از کودکان بخواهد به صورت گروهی تابلویی از صحنه‌های کتاب خوانده شده تهیه کنند. کودکان می‌توانند با نقاشی یا کلاژ این کار را انجام دهند.

نمونه ۲. کودکان با رنگ انگشتی می‌توانند صحنه‌ای از کتاب را روی دیواری از کلاس نقاشی کنند.

در پایان هر جلسه از کار هنری کودکان گروه نمایشگاهی برپا کنید و هر یک از کودکان درباره کار خود برای سایر اعضای گروه کتاب‌خوانی توضیح دهد. همچنین در پایان هر فصل از کارهای هنری کودکان در جلسات کتاب‌خوانی در مهدکودک نمایشگاهی برپا کنید تا والدین از این نمایشگاه بازدید کنند.

۶. نمایش خلاق

نمایشی است که در آن، قصه‌ها یا داستان‌های کوچک یا مطلبی

علمی یا رویدادی تاریخی در قالب نمایشی ساده ارائه می‌شود. نمایش خلاق با تاتر کودک یکی نیست، زیرا در نمایش خلاق برخلاف تاتر کودک طرح از پیش تعیین شده‌ای وجود ندارد که کارگردان آن را اجرا کند. بافت قصه یا داستان انتخابی برای نمایش خلاق باید ساده، اما گیرا و پرکشش باشد. در تنظیم و اجرای این نمایش کودکان نقش اصلی را دارند و مربی نقش راهنما را دارد. مربی می‌تواند با روش‌های گوناگون مثلاً بحث و گفت‌وگو و پرسش‌های سنجیده معنای نمایش و جوهر شخصیت‌ها را به شکل طبیعی از کودکان بیرون بیاورد. مربی به کودکان نمی‌گوید چه کنند یا به آن‌ها نشان دهد چگونه عمل کنند، بلکه درباره همه ابعاد داستانی که می‌خواهند به صورت نمایش خلاق اجرا کنند با آن‌ها گفت‌وگو می‌کند. کودکان در این گفت‌وگو که خودشان محور آن هستند با شخصیت‌های داستان آشنا می‌شوند و رخدادهای داستان را درک می‌کنند. هرچه کودکان شخصیت‌ها و رخدادهای داستانی را بهتر درک کنند، آمادگی بیشتری برای نمایش خلاق خواهند داشت. هرچه کودکان نوع و چگونگی صدا و لحن شخصیت‌های داستان را بهتر در بیاورند برای بداهه‌پردازی (نوع گفتار در نمایش خلاق) آماده‌تر خواهند بود. مربی می‌تواند با پرسش‌های گوناگون کودک را به اجرای نمایش هدایت کند، اما درباره چگونگی تصویر شخصیت‌های داستانی خود کودکان باید نقش خود را سامان دهند. در نمایش خلاق لباس و لوازم مهم نیستند، چون بازی از حرکت بدن و بداهه‌سازی در گفتار به وجود می‌آید. می‌توانید از وسایل ساده و در دسترس استفاده کنید اما اجباری در کار نیست.

در نمایش خلاق همه چیز بر پایه کار گروهی شکل می‌گیرد. نمایش خلاق به کودکان می‌آموزد که با شخصیت‌های داستان رابطه نزدیک برقرار کنند و البته برداشت خود از داستان را بازگو کنند. هدف از اجرای نمایش خلاق به کار افتادن نیروی تخیل، توان نوآوری و خلاقیت کودکان است. از آنجایی که نوع گفتار در نمایش خلاق بداهه‌پردازی است این‌گونه نمایش به رشد و پرورش زبانی کودک کمک بسیاری می‌کند. نمایش خلاق برای جذب کودکان به کتاب‌خوانی بسیار موثر است.

قبل از اجرای نمایش خلاق لازم است کودکان با حرکات ریتمیک، پانتومیم (پانتومایم) و ساختن داستان‌های ساده شروع به کار کنند تا در ادامه بتوانند به شخصیت‌پردازی و بازی نمایش بپردازند. مهم است بدانیم که نمایش خلاق با سرعت و عجله پیش نمی‌رود بلکه از کاری مداوم و طولانی به دست می‌آید. چند نمونه اجرای نمایش خلاق پس از کتاب‌خوانی از این قرار است:

نمونه ۱. برای آشنایی کودکان با چگونگی اجرای نمایش خلاق و همچنین تقویت اعتمادبه‌نفس آنان مربی می‌تواند از بازی‌های نمایشی و آوازی مانند عمو زنجیر باف، گرگم و گله می‌برم و... استفاده کنید. اجازه بدهید کودکان به نوبت اوستای بازی نمایشی و آوازی شوند. این روش اجرای نمایش خلاق در کلاس را ساده‌تر خواهد کرد.

نمونه ۲. اجرای بازی «هاهاها چاچا...» با هدف افزایش توانایی کودک در اجرای نمایش خلاق. در این بازی کودکان به صورت نیم‌دایره قرار گرفته و شما بخوانید «هاهاها چاچا» به حالت راه رفتن جوجه از تخم بیرون آمده» و کودکان راه رفتن جوجه را به اجرا در آورند به همین ترتیب می‌توانید از آنان بخواهید راه رفتن حیوانات گوناگونی مانند کانگورو، اسب، یوزپلنگ، خرگوش،... را نمایش دهند. به همین ترتیب مربی می‌تواند با توجه به کتاب خوانده شده کودکان را به اجرای نمایش‌های کوتاه و ساده تشویق کند. در این روش اعتمادبه‌نفس کودک تقویت شده و از بازی در مقابل جمع نمی‌هراسد. حتی با گذشت زمان می‌توانید از کودکان بخواهید تک‌به‌تک حرکت درخواستی شما را همراه با دیالوگ اجرا کنند.

نمونه ۳. یکی از راه‌های افزایش لذت کودکان از موقعیت‌های موجود در شعرهایی که به روایت داستان می‌پردازند، اجرای نمایشی آن است؛ بنابراین می‌توانید در جلسه شعرخوانی از نمایش خلاق بهره بگیرید. کودکان می‌توانند با انتخاب خود صحنه‌ای از شعر را به نمایش در آورند. آنان می‌توانند نقش درخت، خرگوش، دختر و پسر شیرین‌زبان و شیطان، و... اجرا کنند.

۷. اجرای پانتومیم یا نمایش بدون کلام

پانتومیم (پانتومایم) یکی از قدیمی‌ترین انواع نمایش در جهان است. پانتومیم نمایش در سکوت است. در پانتومیم هیچ حرفی ردوبدل نمی‌شود و فقط حرکات گویا دیده می‌شود. اگرچه در پانتومیم مطالب بسیاری گفته می‌شود اما نه از طریق دهان و کلمات بلکه به کمک حرکات گویا. در پانتومیم می‌توانید از حرکاتی مانند شانه، سر و ابرو برای سخن گفتن استفاده کنید اما لب هرگز هنر پانتومیم علاوه بر اینکه کودکان را برای اجرای نمایش خلاق آماده می‌کند، موجب می‌شود یاد بگیرند از حرکات بزرگ بدنی و هم از رفتارهای جزئی موثر استفاده کنند. این یادگیری به رشد ماهیچه‌های کوچک و بزرگ کودک می‌انجامد. همچنین پانتومیم موجب می‌شود ذهن کودکان دقیق عمل کند.

مربی می‌تواند از تک تک کودکان بخواهد بدون هیچ‌گونه کلامی، حرکتی را با توجه به کنش‌های موجود در کتاب خوانده شده مثلاً نان پختن، میوه چیدن از درخت، بازی با توپ، راه رفتن روی شن، مسواک زدن، مورچه‌ای به دنبال غذا، پرواز کردن، و... را با اجرای نمایشی نشان دهند به گونه‌ای که سایر کودکان کلاس بتوانند حدس بزنند کودک چه چیزی را نمایش می‌دهد.

در گام بعدی مربی می‌تواند پس از خواندن داستان از کودکان بخواهد به انتخاب خود یک صحنه داستان را به صورت پانتومیم اجرا کنند و دیگر کودکان حدس بزنند کدام قسمت داستان است. برای نمونه با خواندن کتاب **یک جنگل و چند حیوان**، نویسنده:

نورا حق‌پرست، تصویرگر: ندا عظیمی، ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان مربی هماهنگ با فضای کتاب می‌تواند کودکان را به دنیایی بدون جنگ و سرشار از آرامش در زمینی که متعلق به همه موجودات است، دعوت کند. کودکان می‌توانند پانتومیم یک جنگل را اجرا کنند. هر کودک می‌تواند با حرکات مناسب به دیگر کودکان نشان دهد که کدام حیوانات است؟ آیا گرسنه است؟ آیا تشنه است؟ مادرش را گم کرده است؟ و...

۸. ساختن داستان

مربی کتاب‌خوانی با کودکان می‌تواند به روش‌های گوناگون کودکان را به ساختن داستان تشویق کند:

نمونه ۱. مربی داستانی را برای کودکان می‌خواند اما آن را تمام نمی‌کند و از کودکان می‌خواهد داستان را ادامه دهند. لازم به ذکر است که مربی در جایی باید داستان را قطع کند که کودک انگیزه کافی برای ادامه آن داشته باشد. گاه با توجه به امکانات مثلاً هنگامی که مادران در جلسه کتاب‌خوانی حضور دارند هر کودک ادامه داستان را برای مادرش تعریف می‌کند و مادر آن را یادداشت می‌کند و در پایان جلسه هر مادر با همراهی کودک داستان را برای جمع می‌خواند.

نمونه ۲. مربی داستانی را کامل می‌خواند آنگاه از کودکان می‌پرسد که دوست دارند داستان چگونه تمام شود. در این روش هم لازم است هر کودک داستانش را برای کسی مثلاً مادرش بگوید

و او آن را یادداشت کند، زیرا هنگامی که اولین کودک پایان‌بندی خودش از داستانی را که مربی خوانده است در جمع سایر کودکان بیان می‌کند، بیشتر کودکان بعدی آن را تکرار می‌کنند.

نمونه ۳. در این روش کودکان با هدایت مربی و مشارکت یکدیگر داستانی خلق می‌کنند. مثلاً مربی داستان را با یکی بود یکی نبود، یک هشت‌پا بود که... آغاز می‌کند. سپس کودکان هر یک به نوبت جمله‌ای را به داستان اضافه می‌کنند. برای نمونه؛ «در دریا زندگی می‌کرد.»، «نام هشت‌پا وروجک بود.»، «چون

خیلی شیطان بود»، و... این گونه است که با جملات کودکان شخصیت‌ها و فضا و رخداد‌های داستانی شکل می‌گیرند. لازم است مربی یا دستیارش تک تک جملات کودکان را بدون تغییر یادداشت کند و مربی در پایان هر جمله‌ای که گفته می‌شود، داستان را از ابتدا بخواند تا فضای داستان برای کودکان تجسم شود و به راحتی بتوانند داستان را ادامه دهند. این گونه است که یک داستان مشارکتی ساخته می‌شود. کودکان از شنیدن داستانی که خود به صورت فردی یا مشارکتی ساخته‌اند بسیار لذت می‌برند.

داستانی که کودک به صورت فردی یا مشارکتی بیان می‌کند

بدون هیچ‌گونه تغییری و حذف و اضافه نوشته شود. کودکان می‌توانند داستانی را که گفته‌اند به صورت کتاب در آورند. در این صورت لازم است برای داستانشان تصویرسازی کنند.

۹. سرودن شعر

مربی می‌تواند مجموعه‌ای از ترانه‌های عامیانه هماهنگ با گروه سنی کودکان کلاسش جمع‌آوری کند که برای آن‌ها بخواند. این ترانه‌ها ریتم دارند و کودکان با شنیدن آن‌ها به سرودن شعر تمایل نشان می‌دهند. مربی می‌تواند به روش‌های زیر کودکان را به سرودن شعر تشویق کند:

نمونه ۱. مربی می‌تواند با استفاده از ترانه - بازی‌های موجود در ادبیات شفاهی مانند «دویدم دویدم دو تا خاتونی دیدم...» از کودکان بخواهد شعرهای جدیدی بر اساس این ریتم بسازند. مثلاً «دویدم دویدم به آسمان رسیدم دو تا ستاره دیدم» ... «دویدم دویدم به جنگلی رسید دو تا پرنده دیدم» و ...

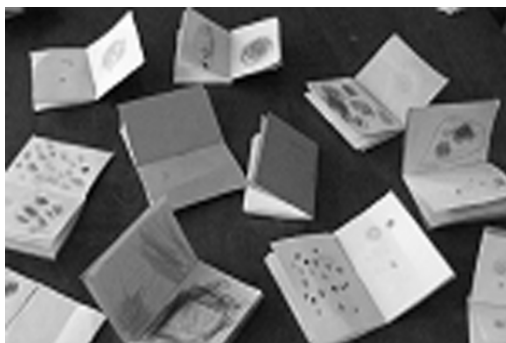
کودکان با ادامه دادن این روش، می‌آموزند که چگونه شعر بگویند. مربی می‌تواند با مراجعه به دو کتاب افسانه شعبان‌نژاد؛ به نام‌های هاجستم و واجستم و کتاب ماه‌تی‌تی کلاه‌تی‌تی، ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان این روش را تجربه کند. افسانه شعبان‌نژاد با استفاده از این دو ترانه عامیانه شعرهای بسیاری سروده است.

نمونه ۲. مربی می‌تواند کودکان را تشویق به سرودن شعر مشارکتی کند. مثلاً مربی شعر را با عبارت «دویدم و دویدم» آغاز می‌کند.

خط بعدی شعر را یکی از کودکان نشسته در حلقه کتاب‌خوانی بیان می‌کند، مثلاً می‌گوید «به خانه‌ای رسیدم» و مربی یادداشت می‌کند و می‌خواند «دویدم دویدم به خانه‌ای رسیدم». به همین ترتیب کودک بعدی مثلاً می‌گوید «دو تا گلدون دیدم» و مربی یادداشت می‌کند و برای کودکان با صدای بلند می‌خواند: «دویدم دویدم به خانه‌ای رسیدم، دو تا گلدون دیدم». به همین ترتیب هر کودک خطی از شعر را بیان می‌کند تا شعر کامل شود.

۱۰. کتاب‌سازی

یکی از فعالیت‌های جذاب برای کودکان به‌ویژه چهار ساله تا آخر دوره پیش‌دبستان ساختن کتاب است. در این دوره کودکان توانایی آموختن و اجرا کردن ساخت کتاب را دارند. ساختن کتاب نوعی کاردستی است. اما با توجه به اهمیت آن به صورت جدا از کاردستی توصیف شده است.

چند برگ کاغذ را برش دهید و به صورت کتابی به هم بدوزید یا منگنه کنید و در اختیار کودکان قرار دهید. تا آن‌ها کتاب‌هایی تحت عنوان کتاب بدن من، کتاب خانه ما، کتاب خانواده من، کتاب میوه‌ها،

کتاب حیوانات خانگی، کتاب حیوانات اهلی، کتاب حیوانات وحشی، کتاب گل‌ها، کتاب حبوبات، کتاب درختان، کتاب پرندگان شهر من، کتاب وسایل خانه ما، کتاب گل‌های زمستانی، کتاب گل‌های بهاری، کتاب میوه‌های تابستانی، کتاب بهار، کتاب تابستان، کتاب پاییز، کتاب زمستان، کتاب صلح، کتاب خواب‌های من، کتاب آرزوهای من، کتاب شهر من، کتاب زمین، کتاب آب و ده‌ها کتاب دیگر بسازند. برای تهیه این کتاب‌ها کودکان می‌توانند با تکنیک‌های گوناگون؛ نقاشی با مداد شمعی، مداد رنگی، گواش، آبرنگ، کاردستی، کلاژ و... عمل کنند. همچنین آن‌ها می‌توانند تصاویر کتاب را از روزنامه‌ها و مجله‌ها پیدا کنند و در صفحات آن بچسبانند. کودکان می‌توانند برای تصاویر کتاب از کاردستی استفاده کند.

به کودک فرصت کافی برای درست کردن کتابش را بدهید. حتی می‌توانید به کودک اجازه دهید کتابش را در خانه به کمک پدر و مادر تکمیل کند. اگر کودک برای کتابش داستانی ساخت یا شعری سرود، می‌توانید آن‌ها را کنار تصاویر مربوطه یادداشت کنید. فراموش نکنید که روی جلد کتاب نام کودک به عنوان نویسنده و تصویرگر نوشته شود.

نمونه؛ مربی می‌تواند از قبل صفحات کتاب و جلد را برش زده و کتاب را آماده کند. حالا همه کودکان کلاس یک کتاب دست‌ساز در مقابل دارند. ابتدا در موضوع کتاب مثلاً فصل بهار با کودکان گفت‌وگو کنید. نظر تک‌تک کودکان را درباره بهار پرسید، با پرسش‌هایی مانند چه چیزی از بهار را بیشتر دوست دارید؟ و... اجازه بدهید کودکان فصل بهار را؛ شکوفه، جوانه،

نوروز، حاجی فیروز، عمونوروز، هفت‌سین، عیدی، عید، مهمانی، عیددیدنی، سبزکردن سبزه و... را دوباره تصور کنند. حالا می‌توانید پاستیل در اختیار آنان بگذارید و از آنان بخواهید کتابی درباره فصل بهار نقاشی کنند.

مربی می‌تواند به کودکان پیش‌دبستان ۱ و ۲ فرصت یک هفته‌ای داده و از آن‌ها بخواهد با روش یافتن عکس از مجلات و روزنامه‌ها کتاب آب، کتاب حیوانات خانگی و... را درست کنند. به کودکان اجازه استفاده از برچسب به صورت دائمی برای درست کردن کتاب ندهید. می‌توانند گاهی کتاب با موضوع مشخصی با برچسب درست کنند، برای اینکه کودکان برچسب را بسیار دوست دارند.

۱۱. نشریه سازی

یکی از فعالیت‌های جذاب برای کودکان تهیه نشریه و چاپ مطالب و نقاشی و عکس فعالیت‌های آنان در نشریه است. این نشریه می‌تواند با توجه به امکانات مهد به صورت ماهنامه یا فصلنامه منتشر شود. حتی می‌توان به صورت نشریه دیواری در کلاستان به صورت هفتگی و... تهیه شود. بسیار لازم است تا مهدکودک اشتراک چند مجله کودک مانند دوست خردسال، بادبادک، و... داشته باشد. زیرا خواندن مجله بسیار در ترویج کتاب‌خوانی و به وجود آوردن عادت به مطالعه اهمیت دارد.

۱۲. موسیقی

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که شنیدن موسیقی شاد و

آرام‌بخش، فعالیت نیم‌کره چپ مغز را افزایش می‌دهد؛ در صورتی که موسیقی غمگین نیم‌کره راست مغز را تحریک می‌کند. موسیقی کودکانه حس موفقیت و اعتماد به نفس و رضایت از خود را به کودک می‌دهد. تقویت دقت در هوش و رشد کودکان از آثار مفید موسیقی‌های آرام‌بخش و شاد (مانند موتزارت) است. کودکان از سن ۳ و ۴ سالگی دوست دارند همراه با موسیقی به تحرک بپردازد. در واقع در این سن موسیقی همراه با حرکت است و جنبه فعالانه بیشتری برای کودک دارد.

نمونه ۱. کودکان به ریتم و ضرباهنگ علاقه بسیاری دارند. برای ایجاد ریتم و ضرباهنگ می‌توانید از وسایل و ابزار مختلف مانند دستگاه پخش موسیقی یا ابزارهای ساده ساخت صدا ویژه کودکان مانند دایره زنگی، طبل، چوب‌های صدا، زنگوله‌ها استفاده کنید. این وسایل را می‌توانید با مواد دورریختنی پیرامونی به عنوان کاردستی با کمک کودکان بسازید و در فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی از آن‌ها استفاده کنید.

نمونه ۲. با ابزارهای ساخت صدا مربی می‌تواند کودکان را نسبت به وزن و آهنگ حساس کند و هوش موسیقایی آن را تقویت کند.

نمونه ۳. ایجاد یک ریتم ساده همراه با خواندن شعر برای کودکان بسیار مفرح است. در فعالیت شعرخوانی کودکان می‌توانند دسته‌جمعی به همراه ضرباهنگی با ابزارهای ساخت صدا شعر بخوانند. وقتی کودکان با هم می‌خوانند، مملو از شور و توانایی می‌شوند.

نمونه ۴. ابتدا کودکان گروه‌تان را به حالت آرامش (بستن

چشم‌ها و آرامش گرفتن) ببرید. سپس یک قطعه کوتاه موزیک ملایم مثلاً قطعه‌ای از یکی از سمفونی‌های موتزارت را برای آن‌ها بگذارید تا گوش بدهند. در پایان بگویید چشم‌هایشان را باز کنند و نقاشی کنند. یا اینکه داستان قطعه موسیقی را که شنیده‌اند برای شما بازگو کنند.

نمونه ۵. در جلسه کتاب‌خوانی با توجه به مضمون کتاب مربی می‌تواند از موسیقی استفاده کند. مثلاً هنگام خواندن کتاب داستان، موزیک هماهنگ با متن پخش شود.

۱۳. ارائه مطلب یا معرفی کتاب توسط کودک

یکی از راه‌های ترویج کتاب‌خوانی معرفی کتاب، ارائه مطلب و سخنرانی در موضوع خاص توسط کودک پیش‌دبستان ۱ و ۲ در کلاس برای کودکان دیگر است. راه‌های پیشنهادی از این قرار است:

شما می‌توانید کودکان را تشویق کنید کتاب‌های داستان و شعر و غیرداستانی را که در خانه برایشان خوانده‌اند، معرفی کند. برای نمونه؛ می‌توانید در هر فصل یا هر ماه، برنامه معرفی کتاب بگذارید. هر کودک می‌تواند در این جلسه کتابی را که در خانه برایش خوانده‌اند به کودکان دیگر معرفی کند.

هر کودک در دوره یک ساله کلاس شما لازم است یک بار درباره موضوعی که دوست دارد برای دیگر کودکان کلاس کنفرانس دهد. برای نمونه؛ می‌توانید طی جلسه‌ای برای کودکان کلاس درباره مراجعه به کتابخانه و تهیه مطلب و ارائه آن برای دیگران صحبت کنید و در پایان از آن‌ها بپرسید: «دوست دارند درباره چه موضوعی

مطلب تهیه کنند و در کلاس برای دیگران بگویند.»

پس از تعیین موضوع از والدین بخواهید کودک را به کتابخانه عمومی ببرند و در مورد آن موضوع تحقیق کنند. در کتابخانه والد می‌تواند چند کتاب کودکانه در موضوع مورد بحث از کتابدار گرفته و آن‌ها را برای کودک بخواند و بخش‌هایی را که دوست دارد و به آن توجه ویژه دارد، یادداشت کند تا در خانه با کودک مرور کند. پس از آن کودک به همراهی والد کاردستی و نقاشی و کلاژ یا... مرتبط با مطلب تهیه کند. کودک در وقت حداکثر ده دقیقه در روز تعیین شده از سوی مربی مطلب تهیه شده را به دیگر کودکان کلاس ارائه دهد.

۱۴. نمایشگاه کتاب

یکی از راه‌های ترویج کتاب‌خوانی برگزاری نمایشگاه کتاب در مهدکودک در هفته کتاب و روز کودک، عید نوروز و مناسبت‌های دیگر است. نمایشگاه کتابی که سرشار از بازی و شور و نشاط باشد.

۱۵. دعوت از پدیدآورندگان کتاب کودک

یکی از برنامه‌های پیشنهادی برای ترویج کتاب‌خوانی آشنایی کودکان با پدیدآورندگان کتاب؛ نویسنده، شاعر، مترجم، تصویرگر و ناشر است. شما می‌توانید پس از خواندن کتاب‌هایی از یک نویسنده در کلاستان و آشنایی کودکان با آن پدیدآورنده، از او دعوت کنید تا در برنامه یک روز کتاب‌خوانی مهدکودک شما شرکت کند. در این جلسه کودکان از نزدیک با پدیدآورنده کتاب خوانده شده آشنا شده و می‌توانند با او گفت‌وگو کنند. این جلسه موجب تعمیق تجربه‌های کودکان با کتاب می‌شود.

برای کودکان بسیار هیجان‌انگیز و لذت‌بخش است که هنرمندانی که در تلویزیون یا سینما دیده‌اند برایشان کتاب‌خوانی کنند. کتاب‌خوانی این هنرمندان در ترویج کتاب‌خوانی میان کودکان بسیار موثر است.

۱۶. استفاده از فناوری‌های نوین در ترویج کتاب‌خوانی

اگرچه از فناوری‌های جدید به عنوان رقبای کتاب یاد می‌شود، اما می‌توان از همین رسانه‌ها در ترویج کتاب‌خوانی بهره‌گرفت. هدف اصلی رسانه‌های مجازی و شبکه‌های اجتماعی در کار ترویج کتاب‌خوانی در مهدکودک‌ها معرفی برنامه کتاب‌خوانی به خانواده‌ها و حمایت آن‌ها از این برنامه است. می‌دانیم که برنامه‌ریزی برای توسعه کتاب‌خوانی از خانواده شروع می‌شود؛ بنابراین می‌توان گفت موفقیت برنامه کتاب‌خوانی در مهدکودک بستگی به پشتیبانی خانواده‌ها دارد. بنابراین با استفاده از فضای مجازی می‌توان برنامه کتاب‌خوانی کودک را در خانه پیگیری کرد.

با استفاده از فضای مجازی مربی می‌تواند با والدین ارتباط برقرار کند. همچنین ارتباط مربی با گروه والدین با استفاده از فضای مجازی برای مبادله تجربیات در امر کتاب‌خوانی بسیار موثر است.

با استفاده از فناوری‌های نوین؛ رسانه‌های دیداری و شنیداری در کتاب‌خوانی می‌توان به برنامه یک روز ترویج کتاب‌خوانی یاری رساند:

نمونه ۱. از پادکست‌ها (فایل‌های صوتی) در هنگام بازی کودکان می‌توان استفاده کرد. در زمانی که کودکان بازی می‌کنند می‌توانند به قصه‌گویی صوتی گوش دهند.

نمونه ۲. نمایش فیلم کتاب‌های کودک برای آنان. در حال حاضر برخی از کتاب‌های ترجمه همراه با سی‌دی هستند که شامل همان داستان تصویری است که انیمیشن شده است. مربی می‌تواند این فیلم را پس از خواندن کتاب با کودکان برایشان نمایش دهد.

نمونه ۳. برخی اوقات، بر اساس قصه‌ها و داستان‌های ادبی کارتون یا فیلمی در تلویزیون نمایش داده می‌شود. حتما در برنامه کتاب‌خوانی، کتاب این فیلم‌ها یا کارتون‌ها را برای کودکان گروهتان بخوانید.

در کنار تمامی این عوامل تبدیل کردن این کار به فعالیتی سرگرم‌کننده و تفریحی، میل کودک به کتاب خواندن را به شکلی قابل توجه افزایش خواهد داد.

۱۷. مسابقه کتاب‌خوانی

این مسابقه را برای کودکان از سه سالگی تا آخر دوران آمادگی می‌توانید اجرا کنید. در این مسابقه هر کودکی که در هفته حداقل پنج روز، حداقل روزی بیست دقیقه برای مدت شش ماه کتاب بخواند جایزه می‌گیرد. در این مسابقه هر کودک فقط با خودش مقایسه می‌شود. هر کودک یک دفتر کتاب‌خوانی دارد که مادرش هر روز شناسنامه کتاب‌هایی که می‌خواند و ساعت کتاب‌خوانی و تاریخ روز را در آن یادداشت می‌کند. در صورتی که کودک تمایل داشته باشد برای کتاب خوانده شده نقاشی می‌کند یا اینکه نظرش را درباره کتاب می‌گوید تا مادر در دفتر یادداشت کند. مربی هر هفته دفتر کتاب‌خوانی کودک را ملاحظه و امضاء می‌کند. مراسم جایزه دادن دوبار در سال؛ ابتدای مهرماه (جشن

استقبال از مهر) و در اسفندماه (در جشن استقبال از بهار و عید نوروز) برگزار می‌شود. این مسابقه در ترویج کتاب‌خوانی بسیار موثر است.

توجه: از ابتدای برنامه روز کتاب‌خوانی تا پایان آن به روش‌های گوناگون کودکان شرکت‌کننده در برنامه را به مشارکت دعوت کنید. مشارکت فعال کودک در واقع همان حمایت اجتماعی از کودک است که در اجرای برنامه کتاب‌خوانی تاثیر بسزایی در موفقیت طرح دارد.

نمونه؛ یک روز کتاب‌خوانی با کودکان ۴ تا ۶ سال

برای دستیابی به اهداف کتاب‌خوانی لازم است به هنگام کتاب‌خوانی با کودکان گفت‌وگو کرد. با طرح پرسش‌هایی آن‌ها را به بهتر گوش کردن، نگاه کردن، کنجکاوی، فکر کردن، صحبت کردن درباره کتاب و فعالیت‌های هنری تشویق کرد.

ابتدا مربی از کودکان می‌خواهد یک‌به‌یک علت دوست داشتن پدرشان را بگویند. پس از آن مادران شرکت‌کننده در جلسه علت

دوست داشتن پدرشان را بازگو می‌کنند.

در این مرحله مربی کتاب «چرا من بابا مو دوست دارم» در حالی که می‌خواند کودکان تصاویرش را نگاه می‌کنند. کودک در تصاویر بچه میمون‌ها، بچه زرافه‌ها، توله خرس‌ها و... می‌بیند در حالی که می‌شنود که چرا هر یک از آن‌ها پدرشان را دوست دارند. توله خرس می‌گوید: «من پدرم را دوست دارم، چون شب‌ها بوسم می‌کنه و به من شب‌به‌خیر می‌گه.» بچه زرافه می‌گوید: «من پدرم را دوست دارم، چون خیلی مهربونه.» هر کدام از بچه‌ها دلیلی برای دوست داشتن پدرشان دارند. کودکان جمله‌های سرشار از مهربانی را می‌شنود و در تصاویر با حیوانات گوناگون، شیوه زندگی، خوراک و زیستگاه‌هایشان آشنا می‌شوند.

پس از خواندن کتاب هر کودکی با مادرش یک عروسک انگشتی (حیوانات گوناگون) درست می‌کنند و با هم درباره پدرانشان صحبت می‌کنند. در این گفت‌وگو با هدایت مربی هر کودک می‌گوید که دوست دارد با پدرش چه کار مشترکی انجام دهد.

در مرحله بعد مجدداً به سراغ کتاب «چرا من بابامو دوست دارم» رفته و در هر تصویر از هر کودک پرسش می‌شود که مادر بچه مثلاً زرافه، میمون و... کجاست؟ هر کودک با دیدن تصویر جواب‌های متفاوتی مثلاً رفته قایم شده، رفته سفر، رفته غذا بیاره و... می‌دهد. پاسخ کودکان به هیچ‌وجه ارزیابی نمی‌شود.

سپس کودکان با اجرای نمایش خلاق یکی در نقش پدر و دیگری در نقش کودک احساساتشان را نشان می‌دهند.

در این راهنما روش‌های گوناگون فعالیت همراه با کتاب‌خوانی برای کودکان توصیف شد. این راهنما دریچه‌ای را بر فعالیت‌های ترویج کتاب‌خوانی در مقابل شما می‌گشاید. اما مربیان می‌توانند به ابتکار و خلاقیت خود آن را گسترش داده و فضاهاى شگفت‌انگیزی به روی کودکان بگشایند.

منابع

سیلبرگ، جکی (۱۳۸۳). ۱۴۰ بازی فکری با بچه‌ها (از تولد تا سه سالگی). ترجمه آناهیتا آذری. تهران: انتشارات قدیانی.

فهرست کتاب‌های برگزیده، ویژه مهد کودک و پیش‌دبستانی، دبیرخانه جام باشگاه‌های کتاب‌خوانی کودک و نوجوان.

قاسم‌زاده، فاطمه و دیگران (۱۳۹۳). روش‌های یاددهی - یادگیری مبتنی بر رویکرد رشد محور. تهران: انتشارات فنی ایران.

کاپلان پاول اس (۱۳۸۱). سفر پرماجرای کودک (روان‌شناسی رشد). مترجم مهرداد فیروزبخت. تهران: خدمات فرهنگی رسا.

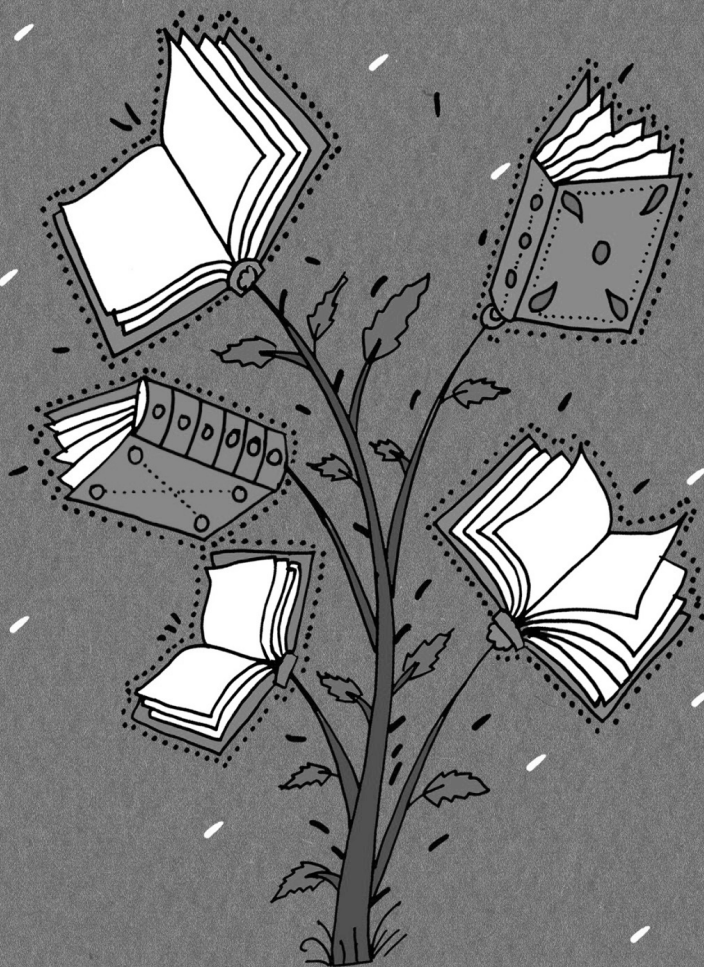
گروه بازی مادران امروز (۱۳۸۶)، زیر نظر مریم احمدی. نکته‌هایی درباره بازی و اسباب‌بازی. تهران: انتشارات موسسه مادران امروز (مام).

میرهادی توران (۱۳۸۹). کتاب کار مربی کودک. تهران: انتشارات آگاه.

Robyn Gee and susan meredith. **Entertaining ans educatinj your preschool child**. Illustrated by sue stitt , kim Blundell and jan nesbitt

یک روز کتاب‌خوانی در مهد کودک

شکوه حاجی نصرالله

یک روز کتاب‌خوانی در مهد کودک

نویسنده: شکوه حاجی نصرالله

زیر نظر: علی اصغر سیدآبادی

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

معاونت امور فرهنگی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی فرهنگی و کتابخوانی
ستاد هماهنگی شهرها و روستاهای دوستدار کتاب

تابستان ۱۳۹۸

فهرست مطالب

- یک روز کتاب‌خوانی در مهدکودک ۱۵۳
- مقدمه ۱۵۳
- مراحل کتاب‌خوانی با شیرخوار، نوپا، نوباوه ۱ و ۲ و پیش‌دبستان ۱ و ۲ .... ۱۵۴
- یک روز کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار (از تولد تا یک سالگی) ۱۵۷
- یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوپا (۲ سال) ۱۶۷
- یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوباوه ۱ (۳ سال) ۱۷۳
- یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوباوه ۲ (۴ سال) ۱۸۰
- یک روز کتاب‌خوانی با پیش‌دبستان ۱ (۵ سال) ۱۸۷
- یک روز کتاب‌خوانی با کودکان پیش‌دبستان ۲ (۶ سال) ۱۹۵
- منابع ۲۰۲

یک روز کتاب‌خوانی در مهد کودک

مقدمه

خواندن با کودکان از دورانی که در بطن مادران خود هستند آغاز می‌شود. کتاب‌خوانی و فعالیت‌های همراه آن موجب رشد و پرورش زبانی، عاطفی - شخصیتی، شناختی و اجتماعی کودک می‌شود و علاقه او را به آموختن و یادگیری چند برابر می‌کند. کودکان در گروه‌های سنی؛ شیرخوار، نوپا، نوباوه ۱ و ۲، پیش‌دبستان ۱ و ۲ با هم تفاوت‌های کیفی دارند. در این دوران توانایی و رفتار کودک، با افزایش سن، تغییر می‌کند؛ بنابراین روش کتاب‌خوانی با کودکان در هر یک از این گروه‌های سنی متفاوت است. در کار با کودک از جمله کتاب‌خوانی با او لازم است اصل «**کودک را همان‌طور که هست بپذیریم و به او اجازه بدهیم خودش باشد**». را رعایت و شرایطی مهیا کنیم که؛ کودک احساس آرامش و راحتی و لذت کند. در این راهنما روش کتاب‌خوانی با هر یک از گروه‌های یاد شده توضیح داده شده است.

مراحل مشترک کتاب‌خوانی با شیرخوار، نوپا، نوباوه ۱ و ۲ و پیش‌دبستان ۱ و ۲ در یک روز کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار، نوپا، نوباوه ۱ و ۲، پیش‌دبستان ۱ و ۲ مراحل مشترک از این قرارست:

– **انتخاب کتاب:** مربی هر گروه سنی می‌تواند کتابی از فهرست کتاب‌های مناسب برای کتاب‌خوانی با کودکان گروهش انتخاب کند. پس از انتخاب کتاب لازم است این مراحل طی شود:

– **خواندن کتاب پیش از جلسه کتاب‌خوانی:** مربی کتاب انتخابی را پیش از شروع جلسه کتاب‌خوانی با کودکان، خود بلند می‌خواند تا موضوع، لحن، زبان و بیان کتاب را به‌خوبی حس و دریافت کند.

– **تعیین فعالیت‌های خلاقانه پیش از جلسه کتاب‌خوانی:** مربی فعالیت‌های خلاقانه مرتبط را پیش از جلسه کتاب‌خوانی مشخص می‌کند. این فعالیت در دو بخش؛ فعالیت‌های خلاقانه در آغاز جلسه کتاب‌خوانی و فعالیت‌های خلاقانه پس از خواندن کتاب برای کودکان تعریف می‌شود.

– **تهیه ابزار:** مربی ابزاری را مانند کاغذ، قیچی، چسب، مقوا، ابزار نقاشی، پارچه، چوب، کاموا، وسایل نقاشی، بطری پلاستیکی و... که برای اجرای فعالیت‌های خلاقانه لازم دارد، پیش از جلسه کتاب‌خوانی آماده می‌کند.

– **فضای کتاب‌خوانی:** فضای کتاب‌خوانی برای کودکان به‌گونه‌ای شکل داده شود که از بودن در آن احساس راحتی و لذت کنند. لازم است این فضا عاطفی باشد یعنی محیطی شاد و آرام همراه با رفتار آرامش‌دهنده مربی. لبخند مربی به کودک اعتمادبه‌نفس می‌دهد.

یکی از شکل‌هایی که برای کتاب‌خوانی پیشنهاد می‌شود نشستن کودکان در یک نیم‌دایره در زمین یا پشت میزها و روی صندلی است. به‌طوری که همه کودکان به راحتی تصاویر کتاب را ببینند.

– **زمان مناسب کتاب‌خوانی:** با توجه به گروه سنی کودکان و نیازهایشان زمان کتاب‌خوانی انتخاب می‌شود. به‌طور کلی لازم است کودکان گرسنه و خسته و بی‌حوصله نباشند تا توان و اشتیاق شنیدن داشته باشند.

– **مدت‌زمان جلسه کتاب‌خوانی:** با توجه به گروه سنی کودکان مدت‌زمان جلسه مشخص می‌شود. برای شیرخواران زمان هر جلسه کتاب‌خوانی تا نیم‌ساعت، برای کودکان نوپا تا سه‌ربع ساعت، برای کودکان نوباوه ۱ تا یک‌ساعت، برای کودکان نوباوه ۲ تا یک‌ساعت و ربع، برای کودکان پیش‌دبستان ۱ تا یک‌ونیم‌ساعت و برای کودکان پیش‌دبستان ۲ تا دو‌ساعت هم می‌توان ادامه داد. مثلاً برنامه کتاب‌خوانی برای کودکان شیرخوار از چند دقیقه آغاز می‌شود تا به نیم‌ساعت برسد. برای رسیدن هر یک از گروه‌های سنی یاد شده به زمان تعیین شده کتاب‌خوانی لازم است جلسات متوالی کتاب‌خوانی برگزار شود تا علاقه نسبت به کتاب در آن‌ها پدید آید. مثلاً کودکان نوپایی که از دوران نوزادی کتاب‌خوانی داشته‌اند می‌توانند در شانزده ماهگی نیم‌ساعت تا ۴۵ دقیقه بنشینند و به کتابی که برایشان می‌خوانید گوش دهند.

– **آغاز کتاب‌خوانی:** پس از طی این مراحل می‌توانید کتاب‌خوانی را آغاز کنید. ابتدا نام کتاب، نام نویسنده یا شاعر و نام ناشر و تصویرگر را برای کودکان بخوانید و در واژه‌های ساده و بسیار کوتاه

کار نویسنده یا شاعر، ناشر و تصویرگر را شرح دهید.

– **خواندن کتاب:** کتاب را بدون عجله بخوانید و اجازه دهید کودکان داستان و تصاویر آن را با آرامش دنبال کنند. در مورد گروه سنی شیرخوار تا زمانی که کودک نگاهش به تصویر موجود در صفحه است کتاب را ورق نزنید. کتاب با استفاده از تغییر لحن و صدا و حرکات دست و سر و صورت با توجه به موضوع، خواننده شود تا کودکان خسته نشوند.

– **نظرخواهی از کودکان:** پس از خواندن کتاب نظر کودکان را درباره کتاب بپرسید و البته نظر آنان را ارزش‌گذاری نکنید.

– **برانگیختن اشتیاق و شوق کودکان:** با توجه به موضوع کتاب قبل از خواندن کتاب و پس از خواندن آن فعالیت‌هایی انجام دهید تا اشتیاق کودکان نسبت به کتاب‌خوانی برانگیخته شود. برای نمونه پیش از خواندن کتاب کودکان را به مشاهده تصویر جلد کتاب و توجه به عنوان دعوت کنید و از آنان بخواهید حدس بزنند موضوع کتاب چیست؟ حتی از کودکان ۴ سال به بالا می‌توانید پرسش‌هایی داشته باشید که پاسخ‌های آن طولانی باشند.

از کودکان پرسش‌هایی با توجه به موضوع کتاب اما بدون سمت‌وسو بکنید و بگذارید پاسخ بدهند و پاسخ‌های آنان را ارزش‌گذاری نکنید.

تا جایی که امکان دارد از کودکان شرکت‌کننده در کتاب‌خوانی پرسش‌هایی بکنید که جواب‌هایی بیش از بله یا خیر بدهند و همچنین پاسخ‌های گوناگون داشته باشند.

کودکان را تشویق کنید درباره کتاب و تصاویر آن صحبت کنند.

در پایان بحث و گفت‌وگو حتماً با توجه به موضوع کتاب فعالیتی مانند نقاشی، کاردستی، نمایش خلاق و... در نظر بگیرید.

– **مشارکت فعال:** از ابتدای برنامه روز کتاب‌خوانی تا پایان آن به روش‌های گوناگون کودکان شرکت‌کننده در برنامه را به مشارکت دعوت کنید. مشارکت فعال کودک در واقع همان حمایت اجتماعی از کودک است که در موفقیت طرح کتاب‌خوانی تاثیر بسزایی دارد.

توجه: از مواد خواندنی و فعالیت‌های ذکر شده در برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار، نوپا، نوباوه، پیش‌آمدگی و آمادگی، هر گروه سنی بعدی می‌تواند از برنامه‌ی گروه‌های سنی قبل از خودش هم بهره بگیرد. یعنی گروه سنی نوپا می‌تواند از مواد خواندنی و فعالیت‌های ذکر شده در برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار استفاده کند اما از برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان گروه‌های سنی پس از خود یعنی نوباوه ۱ و ۲، پیش‌آمدگی و آمادگی نمی‌تواند استفاده کند.

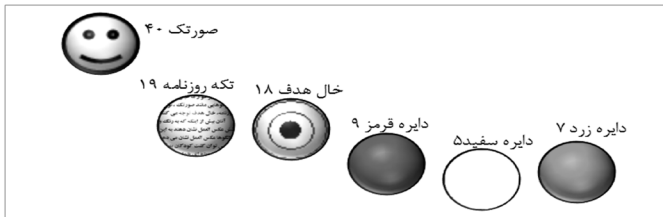
توجه: کودکان سه و چهار ساله دوست دارند یک کتاب را برایشان بارها و بارها بخوانید. به‌طور کلی کودکان ممکن است با وجود خواندن کتابی باز هم بخواهند که آن کتاب برایشان خوانده شود. در این صورت لازم است تا زمانی که کودکان به خواندن آن کتاب علاقه‌مندند، آن کتاب را برایشان بخوانیم.

یک روز کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار (از تولد تا یک سالگی)

پژوهش و تحقیق میزان پاسخ‌گویی کودکان یک ماهه تا یک ساله را به یک صورتک، یک تکه روزنامه، الگویی مانند صفحه نشان‌گیری

و دایره‌های سفیدرنگ، قرمزرنگ و زردرنگ نشان می‌دهد. میزان پاسخ‌دهی کودکان یک ماهه تا یک سال به یک صورتک، یک تکه روزنامه، خال هدف (صفحه نشان‌گیری) و دایره‌های سفیدرنگ، قرمزرنگ و زردرنگ نشان داد که کودک الگو (صورتک، تکه روزنامه، خال هدف) را به رنگ یا درخشش ترجیح می‌دهد.^۱ با توجه به این پژوهش می‌توان گفت تصاویر و خط کتاب محرک‌های بسیار خوبی هستند که موجب رشد کودک شیرخوار می‌شوند.

میزان پاسخ‌دهی شیرخوار

اگر چه در روزهای نخست تولد به نظر می‌رسد که کودک شیرخوار به سبب روند زایش کمی خسته است، اما مغزش به مراتب از والدین فعال‌تر است. حتی هنگامی که کودک شیرخوار در خواب است مغز او فعال است و سلول‌های مغز او با پیوندهای تازه‌ای که با هم برقرار می‌سازند به خواندن کتاب واکنش نشان می‌دهد. هر واژه‌ای که شما بیان می‌کنید یا می‌خوانید، یک اتصال مغزی ایجاد می‌کند که سبب رشد مغز کودک شیرخوار می‌شود. هر زمان که برای کودک شیرخوار کتاب می‌خوانید و دوباره می‌خوانید، مغز او اطلاعات را جذب می‌کند و پایه‌های

۱- پاول اس. کاپلان. روان‌شناسی رشد سفر پرماجرای کودک. مترجم مهرداد فیروزبخت، تهران: موسسه خدمات فرهنگی، (۱۳۸۱)، ص ۲۷۸.

سواد را برای همه طول زندگی او شکل می‌دهد. جالب است بدانید که گروه سنی زیر دو سال نسبت به گروه‌های سنی دیگر بیشترین نیاز را به آموزش زبان دارد.

کودک دو یا سه ماهه می‌تواند به گفت‌وگوی دوسویه در نشست کتاب‌خوانی توجه کند. با روش‌های ذکر شده در این طرح برخی از کودکان شیرخوار می‌توانند تا نیم‌ساعت به شکل پیوسته روی کتاب و خواندن تمرکز داشته باشند.

مواد خواندنی

ادبیات شفاهی؛ ترانه‌های کودکانه و لالایی‌ها: برنامه کتاب‌خوانی برای کودکان از تولد تا یک سالگی از ادبیات شفاهی؛ خواندن ترانه‌های کودکانه و لالایی‌ها آغاز می‌شود. چه خوب

است که در آغاز کتاب‌خوانی برای کودک اگر مادر یا پدر در زمان بارداری مادر برای نوزاد کتاب یا ترانه یا لالایی خوانده‌اند،

مربی آن را برای کودک بخواند، زیرا کودک با شنیدن همان ترانه یا لالایی یا شعرهای کودکانه که در دوران جنینی شنیده‌است به آرامش می‌رسد. برای نمونه می‌توانید از کتاب **دس‌دسی باباش می‌یاد**، گردآوری: ثمینه باغچه‌بان، تصویرگر: فرشید شفیع‌ی، ناشر: چاپ و نشر نظر (کتاب‌های خروس) استفاده کنید. در این کتاب مجموعه‌ای از بازی‌های سنتی مانند «دس‌دسی باباش می‌یاد!»، «آفتاب مهتاب چه رنگه؟»، «اتل متل توتوله» و... معرفی شده‌اند. این کتاب را می‌توانید در گروه‌های سنی دیگر هم استفاده کنید.

انواع ترانه‌ها مانند ترانه - بازی‌ها: در این دوران می‌توانید انواع ترانه‌ها از جمله ترانه - بازی‌هایی مانند **دس‌دسی**، **دویدم دویدم**، **گنجشک اشی اشی مشی**، **اتل متل توتوله**، **لی لی حوضک** و... را برای شیرخواران بخوانید. شنیدن این واژه‌ها سبب گسترش ارتباط‌های مغزی نوزاد می‌شود و مسیرهای عصبی سلول‌های مغزی او را تقویت می‌کند. شنیدن شعر برای شیرخواران جذاب و نشاط‌آور است، زیرا آن‌ها از کلمات موزون خوششان می‌آید. آنان با شنیدن شعر، پای می‌کوبند و حرکت می‌کنند. کلمات، با حرکات هماهنگ کودک تناسب پیدا می‌کند، وزن شعر بر معانی کلمات غلبه دارد. شیرخواران کلمات را می‌ربایند و آن‌ها را از آن خود می‌کنند. برای نمونه می‌توانید مجموعه **ترانه‌بازی‌های ایران** (نام جلدها: **اتل متل توتوله**، **کلاغ پر**، **لی لی لی حوضک** و **عمو زنجیرباف**)، شهرداد میرزایی، تصویرگر مهسا منصوری و ناشر دیبایه را انتخاب کنید. در هر کتاب یکی از بازی‌های ایرانی، که معمولاً با شعر همراه است، دستمایه قرار گرفته تا هم بچه‌ها از خواندن شعرها لذت ببرند و هم یکی از بازی‌های

ایرانی در آن آموزش داده شود. این کتاب را می‌توانید در گروه‌های سنی دیگر هم استفاده کنید.

کتاب تصویری بدون کلام: کتاب‌های تصویری بدون کلام مانند مجموعه‌ی کتاب‌های شیوه‌های تقویت هوش نوزاد^۱ برای شیرخواران بسیار مناسب است.

قصه‌گویی: از پنج ماهگی برای کودک قصه بگویید و سعی کنید با کلمه‌ها بازی کنید. کودک از قصه‌گویی شما لذت می‌برد، لازم است قصه‌گویی متنوع، جالب و با شور و هیجان باشد.

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز: کتاب‌های تصویری درباره زندگی یک روز یک نوزاد مثلاً کارهای روزانه مانند حمام کردن، غذا خوردن و خوابیدن و همچنین درباره اشیاء، اسباب‌بازی‌ها و قسمت‌های گوناگون بدن که برای شیرخوار آشنا است، از مواد خواندنی شیرخواران است.

ساختن کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز پارچه‌ای، پلاستیکی و مقوایی با کمک مادران در مهد کودک: با توجه به کمبود کتاب برای شیرخواران، مهدکودک‌ها می‌توانند با کمک مادران کتاب‌های پارچه‌ای، پلاستیکی و مقوایی با موضوع‌های گوناگون مانند میوه‌ها، انسان‌های مختلف، خانواده، وسایل خانه، گل‌ها، درخت‌ها، ماهی‌ها و ده‌ها موضوع دیگر را با کودکان از تولد تا یک سالگی درست کنید.

۱- میلتر، بثاتریس. شیوه‌های تقویت هوش نوزاد. مترجم طاهره طالع ماسوله. تهران: انتشارات با فرزندان، ۱۳۹۰.

نمونه کتاب دست‌ساز ۱: لازم است بدانیم که کودک از تولد تا دو ماهگی الگوها مانند صورتک و تکه روزنامه را بهتر از رنگ‌ها، حتی رنگ‌های درخشان دنبال می‌کند. مهدکودک می‌تواند با

کمک مادران برای کودکان از تولد تا دو ماهگی کتاب‌های مقوایی یا پارچه‌ای که از رنگ‌های سیاه و سفید شکل گرفته‌اند بسازند. یک نمونه کتاب برای کودکان از تولد تا دو ماهگی در تصویر دیده می‌شود.

نمونه کتاب دست‌ساز ۲: کودکان از دو ماهگی به بعد می‌توانند رنگ‌ها را درک کنند. مهدکودک می‌تواند با کمک مادران کتاب‌های پارچه‌ای یا مقوایی بسازد که هر صفحه آن یک رنگ ساده مثلاً قرمز، سبز، آبی، زرد و... باشد.

نمونه کتاب دست‌ساز ۳: مهدکودک می‌تواند با کمک مادران با مقوای رنگی کتاب درست کند. مقوایی به رنگ‌های آبی، سبز، زرد، قرمز، نارنجی و... تهیه کنید. مقوا را به اندازه ۲۰ در ۲۰ سانتی‌متر برش بزنید. از اضافه مقوای بریده شده، طرح‌های مختلفی مانند شکل‌های هندسی و غیرهندسی ببرید. اکنون هر یک از شکل‌های بریده شده را روی یکی از مقوای رنگی بچسبانید. توجه داشته باشید که شکل‌های بریده شده روی مقوای هم‌رنگ

خود چسبانده نشود. پس از آماده شدن صفحات کتاب آن‌ها را از یک سمت به هم بچسبانید یا با ماشین دوخت منگنه کنید. گروه کتاب‌خوانی شما یک کتاب رنگی با شکل‌ها و طرح‌های مختلف دارد. با توجه به اینکه هر دو صفحه دو رنگ را به کودک معرفی می‌کند، موجب تقویت بینایی کودک می‌شود.

نمونه کتاب دست‌ساز ۴: کودک از چهار ماهگی دوست دارد بافت‌ها و شکل‌های گوناگون را با دست و دهان خود تجربه کند. مهدکودک می‌تواند با کمک مادران کتاب‌های پارچه‌ای با بافت‌های گوناگون بسازد. برای ساخت این کتاب‌های دست‌ساز می‌توانید پارچه‌های ساده با بافت‌های گوناگون را تهیه کنید. و با آن‌ها صفحات کتابی مثلاً ۱۵ در ۱۵ سانتی‌متر درست کنید.

شیوه‌های ترویج کتاب‌خوانی کودکان شیرخوار

کتاب‌خوانی با زبان مادرانه: کودک شیرخوار که درک کلامی بسیار محدودی دارد درونمایه کلام را از راه حس و عاطفه مربی می‌تواند دریافت کند. از این رو کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار در زبان مادرانه می‌تواند تاثیرگذار باشد. زبان مادرانه صدایی آهنگین است در حالی که حروف صدا دار کشیده می‌شود و لحنی آرامش‌بخش دارد.

انتخاب ادبیات شفاهی برای خواندن با شیرخواران: ادبیات شفاهی در انواع گوناگون با توجه به حس آرامش - مهرورزی و هیجان - بازی می‌تواند برای شیرخواران بسیار مناسب و تاثیرگذار باشد. لازم به ذکر است که لالایی‌های انتخابی باید آرامش‌بخش و انتقال‌دهنده عمیق‌ترین عواطف و احساسات مادرانه به کودک

باشند. مربیان می‌توانند از مادران بخواهند تا لالایی‌هایی که برای کودکان می‌خوانند یا حتی زمزمه‌هایی ابداعی که برای کودکان زمزمه می‌کنند مکتوب کنند و به مهدکودک بدهند تا مربی برای کودک بخواند.

چیدمان جلسه کتاب‌خوانی شیرخواران: هنگامی که کودکان شیرخوار را در جای مخصوص خودشان به صورت نیمه نشسته (صندلی کودک) یا خوابیده به صورت نیم‌دایره‌ای قرار دادید می‌توانید انواع ترانه‌ها از جمله ترانه - بازی (تاپ تاپ خمیر، شیشه پر پنیر) و مثل (دویدم دویدم ، دوتا خاتون را دیدم...) برایشان بخوانید. اگر مادران در جلسه کتاب‌خوانی نوزادان حضور دارند بسیار خوب است که نوزادان به جای صندلی در آغوش مادرانشان رو به جمع باشند. فعالیت همراه با این کتاب‌خوانی ضربه زدن کودکان است که فعالیتی کاشفانه برای آنان است.

کتاب‌خوانی برای شیرخواران در خواب: مربیان شیرخواران می‌توانند حتی هنگامی که کودکان خوابیده‌اند، برایشان کتاب بخوانید. زیرا شیرخواران هنگام خواب صداها را به خوبی می‌شنوند. البته هنگامی که کودک به دو یا سه ماهگی رسید در زمان بیداری برایش کتاب بخوانید.

تشخیص حالات چهره مربی از سوی شیرخواران: کودکان از همان اوایل نوزادی می‌توانند حالات مختلف چهره‌ها را از هم تشخیص دهند ولی برای تشخیص برخی از حالات به وقت بیشتری احتیاج دارند. بعد از شش ماهگی می‌توانند معنای هیجانات دیگران را

بفهمند. در یک سالگی ارجاع‌دهی اجتماعی^۱ را یاد می‌گیرند؛ یعنی در وضعیت‌های عجیب و نامعلومی به مراقب خود نگاه می‌کنند و تحت تاثیر حالات چهره وی قرار می‌گیرند. همچنین از کیفیت اصوات و ژست‌های دیگران نیز تاثیر می‌پذیرند. شکی وجود ندارد که کودکان یک ساله می‌توانند هیجانات را تشخیص بدهند و تفسیر کنند و تحت تاثیر هیجانات دیگران قرار بگیرند.^۲ از این رو در کتاب‌خوانی برای این گروه سنی حالات چهره و لحن هماهنگ با کنش‌های شخصیت‌های کتاب می‌تواند در رشد زبانی، شخصیتی، شناختی و اجتماعی تاثیر بسزایی داشته باشد. مثلاً با کتاب قیافه‌های بامزه^۳ کودکان فرصت پیدا می‌کنند تا با حالت‌های گوناگون چهره؛ شاد و غمگین، متعجب و عصبانی و... آشنا شوند. در پایان کتاب هم آینه‌ای وجود دارد که کودک می‌تواند چهره خود را در آن مشاهده کند.

تقویت حواس پنجگانه شیرخواران: هنگام خواندن برای کودکان شیرخوار باید موقعیت‌های بسیاری برای کشف حواس لامسه، چشایی، بویایی، شنوایی و بینایی به وجود آوردید.

کتاب‌خوانی فردی کودک شیرخوار: گاه می‌توانید کتاب مخصوص

۱- فرآیندی است که طی آن کودک به گونه‌ای دقیق به مادر یا مراقب کننده‌اش می‌نگرد، گویی می‌خواهد پیش از پاسخ‌گویی به یک وضعیت یا شیء، جلوه‌های عاطفی آنان را اندازه‌گیری کند و این فرآیند ادامه می‌یابد. به سخنی دیگر نوزادان می‌خواهند خود را با بزرگسالان وفق دهند.

۲- همان، ۴۰۵.

۳- نویسنده و تصویرگر؛ اسمی، نیکولا. قیافه‌های بامزه. مترجم نوشین اخلاقی. تهران: انتشارات کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۴۸۳.

کودکان شیرخوار را به گونه‌ای قرار داده که آنان بتوانند در سکوت کتاب را تماشا کنند و مربی فقط در کنارشان حضور داشته باشند.

فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی

فعالیت هنری؛ عروسک نمایشی و انگشتی: در کتاب‌خوانی برای شیرخواران از سه ماهگی می‌توان از عروسک‌های نمایشی و عروسک‌های انگشتی استفاده کرد. خیلی ساده با یک توپ پینگ‌پنگ می‌توانید یک صورت درست کنید. روی توپ یک سوراخ به اندازه قطر انگشتان درست کنید و روی توپ چهره نقاشی کنید. می‌توانید با پاک کردن چهره حالت دیگری از چهره را نقاشی کنید و نمایش دهید.

فعالیت هنری؛ نقاشی: کودکان زیر یک سال همراه با کتاب‌خوانی می‌توانند نقاشی با اثر انگشت با استفاده از رنگ خوراکی مانند آب لبو، آب سبزیجات، ماست و... داشته باشند. همچنین این کودکان می‌توانند با پاستیل نوک پهن غیرسمی نقاشی کنند، به شرطی که مراقب آنان باشیم تا پاستیل را در دهان نگذارند.

بازی: کودکان شیرخوار حدود شش ماهگی می‌توانند بنشینند. پس از کتاب‌خوانی می‌توانید در مقابل این کودکان کاموهای رنگی بگذارید تا با آن‌ها بازی کنند.

ورق زدن کتاب: کودکان از هشت ماهگی تا یک سالگی دوست دارند خودشان کتاب را ورق بزنند و تماشا کنند؛ بنابراین برای روز کتاب‌خوانی این گروه سنی می‌توانید این فعالیت را به عنوان

بخشی از کار روز کتاب‌خوانی در نظر بگیرید.

بازی همراه خواندن: با بازی‌های متنوع می‌توانید شرایطی را مهیا کنید که به رشد و تقویت حواس پنجگانه کودکان شیرخوار بینجامد. برای نمونه می‌توانید از حدود شش ماهگی بازی **لی لی** **لی لی حوضک** را با کودک انجام دهید. این بازی موجب تقویت حس لامسه و ماهیچه‌های انگشتان کودک می‌شود.

بهره‌گیری از حواس پنجگانه: برای برانگیخته شدن و تقویت حواس کودک شیرخوار مربی می‌تواند پس از نشان دادن تصویر مثلاً پرتقال در کتاب به او، پرتقالی برای کودک بیاورد تا کودک آن را لمس کند، بو کند و نگاه کند. مربی پرتقال را پوست بکند تا کودک شیرخوار بیشتر بوی آن را حس کند. به دهانش نزدیک کند تا بلیسد و مزه آن را بچشد. همه این حس‌ها، لمس کردن، بویدن، دیدن، شنیدن و چشیدن سلول‌های مغز کودک شیرخوار را برمی‌انگیزد تا همه یافته‌ها را ثبت کرده و به یاد سپارد. همچنین لذت بسیاری از کتاب‌خوانی برای شیرخوار پدید می‌آورد.

یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوپا (۲ سال)

در این دوران رشد پرشتاب زبانی اتفاق می‌افتد. تا پایان این دوره گنجینه واژگان کودکان به ۹۰۰ واژه می‌رسد. در این دوران می‌توانید فرصت‌هایی را برای یادآوری دانسته‌های کودک به وجود آورید تا حافظه کوتاه‌مدت او تقویت شود. کودکان نوپایی که از دوران نوزادی کتاب‌خوانی داشته‌اند می‌توانند در شانزده ماهگی نیم‌ساعت تا ۴۵ دقیقه بنشینند و به کتابی که برایشان می‌خوانید گوش دهند. آن‌ها

هنگام گوش دادن به کتاب به تصاویر کتاب اشاره می‌کنند، دست می‌زنند، صدای حیوانات را در می‌آورند و به‌طور کلی هر کنشی که شخصیت‌های کتاب انجام می‌دهند، آنان تقلید می‌کنند.

کودکان نوپا دنیا را با چشیدن، بالا رفتن و لمس کردن چیزها کشف می‌کنند. به همین دلیل است که در جلسه کتاب‌خوانی تحرک و سروصدا دارند. مثلاً وقتی شخصیت در کتاب بالا و پایین می‌پرد، کودک هم این کار را می‌کند. به‌طور کلی کودک نوپا هر آنچه را که در کتاب اتفاق می‌افتد تقلید می‌کند.

مواد خواندنی

انواع ترانه‌ها: در این دوران کودک با صدا بازی می‌کند و هجاها را بارها تکرار می‌کند؛ بنابراین خواندن شعرهای کودک‌ان و ترانه‌بازی‌هایی که تکرار و ریتم در آن وجود دارد برایش بسیار لذت‌بخش است.

داستان‌های منظوم: در این دوران خواندن داستان‌های ساده منظوم به رشد زبانی کودک یاری می‌رسانند و ریتم و آهنگ آن برای او لذت‌بخش است. برای نمونه؛ در مجموعه داستان‌های منظوم غاز و اردک (نام جلدها: درخت ما عروس شده/ غازغازی جون پس چی می‌خواد؟...) نویسنده و تصویرگر: تد هیلز، ترجمه به شعر: افسانه شعباننژاد، تصویرگر: نیلوفر وجدانی، ناشر: گیسا، غاز و اردک کوچک مفاهیم مختلفی مانند غم، شادی، تنبلی، مهربانی را در قالب بازی و سرگرمی ارائه می‌کنند.

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز: در این دوران لذت کشف نام کنش‌ها، اشیاء و محیط پیرامونی... آغاز می‌شود. از این رو خواندن

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز که به مفاهیمی چون کنش‌های آشنای کودک مانند غذا خوردن، خوابیدن، ماشین‌سواری کردن، بازی کردن و اشیاء محیط پیرامونی او و حتی اندام‌های آشنای بدن می‌پردازد، در رشد کودک بسیار تاثیرگذار است. همچنین کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز که به طبقه‌بندی اشیاء می‌پردازد برای این گروه سنی بسیار مناسب است.

قصه‌گویی و داستان‌خوانی: قصه‌گویی و داستان‌خوانی با توصیف شخصیت‌های داستانی و کنش‌های آن‌ها را می‌توانید از این دوران شروع کنید. برای نمونه؛ می‌توان از مجموعه کتاب‌های تصویری ماکس^۱ نام برد. ماکس کودکی نوپاست که توپ، پستانک و ماشین خود را دوست دارد و دلش نمی‌خواهد به دوستانش قرض بدهد، به همین دلیل ماجراهای کتاب به دعوا و بدخلقی می‌کشد، اما در سرانجام داستان‌ها راه‌حلی پیدا می‌شود.

نمونه دیگر بوسه‌هایی برای بابا، نویسنده: فرنسس واتس، تصویرگر: دیوید لگ، مترجم: مینا پورشعبانی، ناشر: مبتکران است. وقت خوابیدن بچه خرس است و او، مثل خیلی از بچه‌های زیر سه تا چهار سال، موقع خوابیدن، بداخلاقی می‌کند و بهانه می‌گیرد. راهی که باباخرسی در برابر بهانه‌های بچه خرس انتخاب می‌کند، نوعی بازی است. او از بچه خرسی یک بوس گنده می‌خواهد و بازی‌ای را شروع می‌کند که بچه خرسی قبل از خواب او را ببوسد و بخوابد!

ساخت کتاب‌های پارچه‌ای، مقوایی و پلاستیکی: از آنجایی که برای این گروه سنی مانند گروه سنی از تولد تا یک سالگی کتاب

۱- باربر و لیندگرن. پستانک ماکس. مترجم فروغ جمالی. تهران: انتشارات صدا، ۱۳۸۳.

به اندازه کافی در بازار وجود ندارد، مربیان می‌توانند با کمک مادران کتاب‌های پارچه‌ای، مقوایی و پلاستیکی با موضوع‌های مناسب با رشد کودک درست کنند:

نمونه کتاب دست‌ساز ۱: ساخت کتاب تصویری مفهوم‌آموز با موضوع وسایل آشنا برای کودک نوپا مانند لیوان، شانه، بشقاب، قاشق و... برای ساخت این کتاب می‌توانید از پارچه یا مقوا استفاده کنید. تعدادی پارچه سفید ۲۰ در ۲۰ به عنوان صفحات کتاب تهیه کنید. تصاویر وسایل آشنا برای کودک را روی آن‌ها تکه‌دوزی کنید. تصاویر مورد نظر را می‌توانید از نقش پارچه‌های دیگر برش بزنید، یا اینکه خودتان از پارچه‌های گوناگون برش زده و به هم وصل کنید.

شما حتی می‌توانید وسایل آشنا برای کودک را به صورت دست‌ساز درست کنید و سپس آن‌ها را روی مقوای ۲۰ در ۲۰ بچسبانید و در پایان مقواها را به هم وصل کنید. بدین سان کتابی حجمی و لمسی خواهید داشت که برای کودکان گروه شما بسیار شگفت‌انگیز و جذاب است.

نمونه کتاب دست‌ساز ۲: ساخت کتاب تصویری مفهوم‌آموز با موضوع رنگ‌های نزدیک به هم. مربی با کمک مادران می‌تواند با مقوای رنگی کتاب درست کند. این کتاب مانند کتابی است که در دوران از تولد تا یک سالگی دستورالعمل ساخت آن آمده است. فقط در این کتاب در هر صفحه به جای رنگ‌های متضاد از رنگ‌های نزدیک به هم استفاده می‌شود؛ مثلاً آبی پررنگ و آبی کم‌رنگ در یک صفحه. در این کتاب کودکان با رنگ‌های روشن و تیره آشنا می‌شوند.

نمونه کتاب دست‌ساز ۳: برای تقویت حس لامسه کودک نوپا می‌توانید کتابی تهیه کنید که هر صفحه آن از یک بافت مثلاً زبر، نرم، لیز، و... درست شده است.

نمونه کتاب دست‌ساز ۴: می‌توانید کتابی درست کنید که در هر صفحه آن یک شیء مثلاً دکمه، کاموهای رنگی، طناب، پر، پنبه، و... چسبانده شده باشد.

فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی

بخشی از فعالیت‌های تعریف شده در یک روز کتاب‌خوانی با کودکان شیرخوار؛ ورق‌زدن کتاب و بهره‌گیری از حواس پنجگانه برای کودکان دو سال ادامه خواهد یافت. فعالیت‌های اختصاص یافته به گروه سنی دو سال از این قرار است:

کتاب‌خوانی همراه با عروسک نمایشی: همراه با کتاب‌خوانی می‌توان از یک عروسک نمایشی استفاده کرد. در این صورت مربی به گونه‌ای عروسک را به نمایش وامی‌دارد که همه توجه کودکان به جای توجه به مربی به عروسک نمایش در دست مربی جلب شود.

حفظ کردن شعر: این کودکان توانایی حفظ کردن شعر را دارند و از اینکه شعر بخوانند لذت می‌برند. مربی می‌تواند یکی از فعالیت‌های برنامه‌های روز کتاب‌خوانی را به شعرخوانی تک تک کودکان گروه اختصاص دهد.

نام‌گذاری اشیاء و موجودات در کتاب: این کودکان بسیار علاقه‌مندند که برای اشیاء و موجودات در کتاب اسمی بگذارند. بنابراین مربی می‌تواند در فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی از هر

کودک نامی که بر اشیاء و موجودات در کتاب گذاشته است بپرسد. مثلاً کودک با دیدن تصویر نوزاد در کتاب، می‌گوید: «نی‌نی، نی‌نی» و از تکرار این واژه خسته نمی‌شود.

بازی؛ دسته‌بندی اشیاء: برای کودکان امکان دسته‌بندی اشیاء کلاستان را از نظر رنگ، شکل، اندازه و کارکرد فراهم آورید. برای نمونه می‌توانید از کودکی بخواهید اشیاء را در کلاس نشان دهد که رنگشان قرمز باشد.

فعالیت هنری؛ مجسمه‌سازی: با توجه به علاقه کودکان دو ساله به خمیربازی فعالیت پس از کتاب‌خوانی این کودکان می‌تواند خمیربازی باشد. این کودک می‌تواند خمیرها را لوله و پهن کند و به اشکال مختلف در بیاورد.

فعالیت هنری؛ نقاشی: کودک در این دوران توانایی نقطه‌گذاری و پس از چندی خط‌خطی کردن را دارد. بنابراین یکی از فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی می‌تواند خط‌خطی کردن باشد. از یک سالگی نقاشی کودک فقط یک نوع نقطه‌گذاری و اثرگذاری ساده شامل لکه‌های رنگ و خط‌های بسیار کوتاه و ساده است و در پایان یک سالگی به خط تبدیل می‌شود. می‌توانید به کودک کاغذ در اندازه‌های مختلف بدهید و از او بخواهید با ابزارهای مختلف نقاشی کند. نقاشی‌های کودکان را به دیوار کلاستان نصب کنید و آنان را تشویق کنید. جالب است بدانیم که همین نقطه‌گذاری و خط‌خطی زمینه‌ساز نقاشی‌های کودک در سال‌های بعدی است. ابزار نقاشی برای این گروه سنی مداد شمعی و ماژیک نوک‌پهن است.

فعالیت هنری؛ برش کاغذ با دست یا قیچی سرگرد: کودک

در این دوران توانایی برش کاغذ با دست را دارد. بنابراین یکی از فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی می‌تواند برش کاغذ با دست با توجه به شخصیت‌ها و فضای داستانی باشد. در پایان هر جلسه نمایشگاهی موقت از کاغذهای برش‌خورده کودکان بگذارید و هر کودک کار خودش را برای دیگران توضیح دهد. کودکان می‌توانند کاغذهای برش‌خورده را روی مقوا بچسبانند. برای کودکان دو ساله یکی از کارهای جذاب برش کاغذ با دست و قیچی (سرگرد) و چسباندن آن روی مقوا است.

بازی‌های سنتی: یکی از فعالیت‌های محبوب همه کودکان در گروه‌های سنی متفاوت بازی است. به همین دلیل مربیان می‌توانند پس از کتاب‌خوانی بازی‌هایی مانند قایم‌باشک، کلاغ‌پر، آموزنجیرباف و همچنین ترانه - بازی‌های آمده در بخش کودکان شیرخوار را به صورت گروهی اجرا کنند.

یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوباوه (۳ سال)

در این دوران گنجینه واژگان کودک تا ۱۵۰۰ واژه افزایش یافته است. کودکان از زبان آوایی و همراه با ضرباهنگ در زبان لذت می‌برند. کودکان در این سن تلاش می‌کند تا با محیط اطراف خود بیشتر آشنا شوند. با تهیه و ساخت کتاب‌هایی با موضوع انواع گل‌ها، انواع پرنده‌ها، انواع درخت‌ها، وسایل نقلیه، حیوانات و بچه‌های آن‌ها... می‌توانید به کودکان در کشف دنیای پیرامونی یاری رسانید. کودکان در این سن به خوبی می‌توانند ماجراهای یک داستان را دنبال کنند و داستان‌های تصویری را بسیار دوست دارند.

مواد خواندنی

قصه‌های پریان: در این دوران خواندن یا قصه‌گویی، قصه‌های پریان؛ مانند سیندرلا، ماه‌پیشونی، سفید برفی و... با هدف ساماندهی ذهنی کودکان آغاز می‌شود و تا پایان دوران دبستان ادامه دارد.

داستان‌های واقع‌گرا و فانتزی تصویری: این داستان‌ها با هدف فعال کردن نقش‌بازی در زندگی کودکان برای آنان خوانده می‌شود. در داستان‌های واقع‌گرا و فانتزی تصویری کودک نقش‌های گوناگون در زندگی را تجربه می‌کند. نظریه‌پردازان رشد کودک، بر این باورند که نقش‌بازی سبب تکامل اجتماعی، تقویت توانایی‌های مشکل‌گشایی و ایجاد خلاقیت می‌شود. یکی از ابزارهای فعال کردن نقش‌بازی در کودکان ادبیات داستانی است. نقش‌بازی به کودکان کمک می‌کند تا جهان پیرامون خود را درک کنند و به شیوه‌های گوناگون به حل مشکلات همگانی دست پیدا کنند. کودکان از فعالیت‌های نقش‌بازی با توجه به نیازهای دوران رشدشان بهره می‌گیرند. در این دوران تجربه‌هایی درباره زندگی خانوادگی برای کودکان مناسب است. کتاب‌هایی با موضوع خانواده برای تشویق کودکان به کنش و واکنش متقابل نقش‌بازی بین اعضای گوناگون یک خانواده بسیار موثر است. برای نمونه می‌توان از مجموعه مانی (نام جلدها: روزی که مانی پادشاه شد/ روزی که مانی گم شد/ روزی که مانی ملکه‌ی مورچه‌ها شد/ روزی که مانی دکتر شد/ روزی که مانی مهربان شد/ روزی که مانی نقاش شد)، نویسنده: عدرا جوزدانی، تصویرگر: سحر حقگو، ناشر: نشرچکه نام برد. مانی دختر بچه‌ای است که، هر روز در نقشی، داستانی می‌آفریند که در آن، با نگاه

کودکانه، دنیای اطراف را به هم‌سن‌وسالانش می‌شناساند و آنان را با تخیل خود همراه می‌کند. در هر کتاب، مانیا در موقعیتی قرار می‌گیرد که برای کودکان این سن‌وسال آشناست و در زندگی روزمره با آن روبه‌رو هستند.

شعرهای ساده: ریتم شعر، هماهنگ با زندگی کودک است. کودکان از سه سالگی از بازی با آوای واژه‌ها لذت می‌برند. کودکان سه ساله شعری را دوست دارند که هیجان و شادی داشته باشد.

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز: کتاب‌هایی تصویری مفهوم‌آموز مفاهیمی مانند رنگ، حیوانات، گیاهان، اشیاء و... بزرگ، کوچک، بلند و کوتاه، سبک و سنگین و... را بیان کند. در واقع با انتخاب کتاب‌هایی که یک موضوع مثلاً انواع گل و انواع حیوانات خانگی، انواع ماهی‌ها، شهرهای مختلف، و... را بیان می‌کنند مفاهیم دسته‌بندی و طبقه‌بندی را هم به کودک نشان داده می‌شود. نمونه؛ کتاب تو لک‌لکی یا دارکوب، نویسنده و تصویرگر: علی خدایی، ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان برای کودکان بخوانید. در این کتاب کودک در عین آشنایی با حیوانات کودکان بازی هم می‌کند و حس زیبایی‌شناسی او تقویت می‌شود. کتاب تو لک‌لکی یا دارکوب برای کودکان تا پایان دوره آمادگی هم مناسب است.

در این دوران مربیان با کمک مادران می‌توانند ده‌ها کتاب مقوایی و پارچه‌ای مانند کتابی با تصویرهای مختلف از چهره یک انسان در حالت‌های احساسی مختلف، کتابی با تصویرهای انسان در گروه‌های سنی مختلف، کتابی با تصاویر شهرهای مختلف، کتابی با تصاویر انسان در شغل‌های مختلف و... بسازند.

فعالیت‌های پس از کتاب‌خوانی

بخشی از فعالیت‌های تعریف شده در یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوپا (دو سال)؛ حفظ کردن شعر، مجسمه‌سازی با خمیر و گل‌رس، اجرای بازی‌های سنتی در پایان برنامه کتاب‌خوانی برای کودکان سه سال ادامه خواهد یافت. فعالیت‌های اختصاص یافته به گروه سنی سه سال از این قرار است:

تشویق کودکان به صحبت درباره کتاب و تصاویر آن: در این دوران گفت‌وگو درباره کتاب جایگاه خاص دارد. در طول بحث و گفت‌وگو اجازه دهید کودکان درباره کتاب صحبت کنند. برای تشویق کودکان می‌توانید پرسش‌هایی با توجه به موضوع کتاب اما بدون سمت‌وسو و جهت طرح کنید. تا جایی که امکان دارد، پرسش‌هایی طرح کنید که پاسخ‌های بسیاری داشته‌باشند و جواب‌هایی بیش از بله یا خیر بدهند.

فعالیت پس از خواندن قصه‌ی پریان: می‌توانید با توجه به قصه مانند شنل قرمزی از قبل شکل‌های هندسی به عنوان نمادی از شخصیت‌های قصه برش زده و پس از پایان قصه به کودکان بدهید تا صحنه‌ای از قصه را که دوست دارند بسازند. نمونه؛ برای قصه شنل قرمزی می‌توانید با کاغذهای رنگی دایره‌های سیاه نماد گرگ، قرمز نماد شنل قرمزی، سبز نماد جنگل، قهوه‌ای روشن نماد جنگلبان، نارنجی نماد مادر شنل قرمزی و آبی نماد مادر بزرگ را از قبل برش بزنید.

خواندن شعر گروهی: برای فعالیت جلسه شعرخوانی می‌توانید شعری را همراه با ضرب‌آهنگ یا دست زدن به صورت گروهی بخوانید. همچنین

کودکان می‌توانند فعالیت‌هایی مانند حرکت با شعر را تجربه کنند.

بازی؛ دسته‌بندی اشیاء: برای فعالیت پس از خواندن کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز که دسته‌بندی مفاهیم را نشان می‌دهد. می‌توانید با مقواهای رنگی، شکل‌های مختلف مانند دایره، مثلث و مستطیل و مربع، پنج ضلعی، قلب، ستاره، ماهی در اندازه‌های مختلف در تعداد مختلف از هر شکل برش بزنید. پس از خواندن کتاب تصویری مفهوم‌آموز یکی از فعالیت‌ها می‌تواند بازی با این شکل‌ها باشد. شکل‌های مختلف را میان کودکان تقسیم کنید. هر کودک شکل‌ها را مقابل خود بچیند. یک دسته کامل از شکل‌ها را برای خودتان نگه دارید. اکنون همه چیز آماده بازی است. از دسته شکل‌های خودتان مثلاً یک دایره بیرون بکشید و بالا گرفته و از کودکان بخواهید هر کس در مجموعه خود جست‌وجو کند اگر مثل شکل در دست شما دارد، بالا بگیرد. در این مرحله کودکان به شکل‌هایی که در مقابلشان هست نگاه می‌کنند و اگر مثل شکل شما داشته باشند بالا می‌آورند. به همین ترتیب... هر بار که درخواست شما را انجام می‌دهند. آن‌ها را هدایت کنید که که قرمزها کنار هم و آبی‌ها کنار هم و... بگذارند. در این بازی علاوه بر اینکه کودکان با مفاهیمی چون رنگ و شکل و... آشنا می‌شوند. با گذاشتن آن‌ها اشکال مختلف در یک دسته مشترک، مفهوم دسته‌بندی را تجربه می‌کنند.

بازی؛ جورچین: پس از خواندن کتاب‌های تصویری می‌توانید از کودکان بخواهید بخشی از یک تصویر را که با تصویر دیگر همخوانی دارد، پیدا کنند. در ادامه می‌توانید از جورچین‌های تصویری ساده استفاده کنید. حتی می‌توانید عکس هر کودک را با چند برش

ساده به جورچینی تبدیل کنید تا خودش آن را بچیند. در این دوران کودکان چگونگی روابط بین اشیاء را درک می‌کنند؛ بنابراین به خوبی می‌توانند با جورچین بازی کنند.

فعالیت هنری؛ نمایش خلاق: نمایش خلاق یکی از فعالیت‌های جذاب پس از خواندن داستان‌های واقع‌گرا و فانتزی است. پس از خواندن داستان کودکان می‌توانند با هدایت مربی دریافته‌شان از داستان را به اجرا درآورند. به هیچ وجه کودکان را وادار به حفظ کردن بخش‌هایی از داستان برای نمایش خلاق نکنیم.

فعالیت هنری؛ نقاشی: پس از خواندن داستان از کودکان بخواهید نقاشی کنند. کودکان این دوره سنی می‌توانند خط‌خطی‌های زاویه‌دار بکشند و خطوط را کنترل کند. کودک به تدریج یاد می‌گیرد شکل‌های جدا از هم را بکشد، شکل‌های گرد، کشیده و ساده از ویژگی‌های نقاشی اوست. در پایان سه سالگی، کودک بر نقاشی خود نام می‌گذارد. یعنی هر گردی برای خود نامی دارد و حتی ممکن است کودک برای نقاشی‌اش قصه‌ای هم بگوید. از کودک بخواهید قصه نقاشی خودش را برایتان تعریف کند. یادتان نرود که باید نقاشی کودک را تایید کنید و قصه او را در پشت نقاشی‌اش یادداشت کنید.

فعالیت هنری، چاپ: می‌توانید شخصیت‌های کتاب را به صورت مَهرهای چاپی مثلاً روی سیب‌زمینی در آورید. پس از خواندن کتاب، مَهرها را به کودکان داده و از آنان بخواهید؛ نقش حک شده روی مَهر را در رنگ فرو برده و سپس آن‌ها را روی کاغذ چاپ کنند. کودک با دیدن نقش مَهر روی کاغذ بسیار خرسند و تشویق به نقاشی می‌شود.

فعالیت هنری؛ کاردستی: پس از خواندن داستان از کودکان بخواهید کاردستی درست کنند. برای کاردستی می‌توانید از کودکان بخواهید با برش کاغذ با دست و قیچی که فعالیت مورد علاقه کودک این گروه سنی است تصورشان از شخصیت‌ها و فضای داستانی را بسازند و روی مقوا بچسبانند. کودکان بیشتر کاغذهای برش‌زده را روی هم می‌چسبانند. شکل آن‌ها مهم نیست، مهم تصور آن‌هاست که بسیار گسترده‌تر از مهارت‌های دست اوست. همچنین می‌توانید پس از خواندن کتاب از کودکان بخواهید با توجه به موضوع و شخصیت‌های کتاب خوانده شده تصاویری را از روزنامه و مجله‌های متنوعی که در اختیارشان قرار می‌دهید در آوردند و با هم به صورت گروهی تابلویی درست کنید.

فعالیت هنری؛ کلاژ: پس از خواندن داستان از کودکان بخواهید تابلویی از یکی از صحنه‌های کتاب که دوست دارند با روش کلاژ از مواد دورریختنی مانند پارچه، کاموا، کاغذ، بطره‌های پلاستیکی شیر، و... درست کنند.

مسابقه کتابخوانی در مهد کودک: این مسابقه را برای کودکان از سه سالگی تا آخر دوران پیش‌دبستان می‌توانید اجرا کنید. در این مسابقه هر کودکی که در هفته حداقل پنج روز و حداقل روزی بیست دقیقه برای مدت شش ماه کتاب بخواند جایزه می‌گیرد. در این مسابقه هر کودک فقط با خودش مقایسه می‌شود. هر کودک یک دفتر کتابخوانی دارد که هر روز شناسنامه کتاب‌هایی که می‌خواند و ساعت کتابخوانی و تاریخ روز را مادرش در آن یادداشت می‌کند. در صورتی که کودک تمایل داشته باشد برای کتاب خوانده‌شده نقاشی می‌کند یا اینکه نظرش را در باره کتاب می‌گوید و مادرش در

دفتر می‌نویسد. از مادران بخواهید در کلام کودک هیچ‌گونه ویرایشی انجام ندهند. مربی هر هفته دفتر کتاب‌خوانی کودک را ملاحظه و امضاء می‌کند. مراسم جایزه دادن دوبار در سال؛ ابتدای مهرماه (جشن استقبال از مهر) و در اسفندماه (در جشن استقبال از بهار و عید نوروز) برگزار می‌شود.

یک روز کتاب‌خوانی با کودکان نوباوه (۴ سال)

در دوران چهار سالگی زبان انتزاعی‌تر می‌شود. کودکان با استفاده از دستور زبان، جمله‌ها را درست ادا می‌کنند. گنجینه واژگان آن‌ها نزدیک به ۲۵۰۰ واژه است. کودک چهار ساله مفهوم حرف‌های اضافه و همچنین داخل و خارج و جلو و عقب را درک می‌کند. در این دوران کودک از پرسشگری لذت می‌برد. برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان چهار ساله علاوه بر برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان سه ساله از این قرار است:

مواد خواندنی

کتاب‌های غیرداستان مصور و تصویری: این کتاب‌ها پاسخ‌گوی پرسش‌های تمام نشدنی این گروه سنی است.

قصه‌های کهن: در این دوران قصه‌های کهن از جمله افسانه‌های پریان طولانی‌تر نسبت به دوره قبل را می‌توانید برای کودکان بخوانید و آن‌ها نمایش خلاق آن را اجرا کنند.

داستان واقع‌گرا تصویری: در این دوران کودکان علاوه بر داستان‌های خانوادگی، به داستان‌هایی با موضوع‌های دنیای

پیرامونی با پیچیدگی های اندک علاقه مندند. مثلاً با داستان های تصویری واقع گرا درباره پزشکان و دندان پزشکان، همسایگان و دیگر یاری رسانان، کودکان را به شناختن نقش بزرگسالانی که با آنها ارتباط دارند، می توان تشویق کرد. یک چنین نقش بازی می تواند ترس کودکان را پیش از رویارویی آنها با وضعیتی واقعی از بین ببرد. برای نمونه می توانید کتاب دنیای شما چه رنگی است؟ نویسنده و تصویرگر: باب گیل مترجم: مهرک میرابزاده ناشر: کتاب خروس (نظر) را با توجه به کاربرد آن آشنایی با مشاغل گوناگون، آشنایی با رنگ ها انتخاب کنید.

داستان فانتزی تصویری: کودکان به داستان هایی با شخصیت های حیوانی علاقه خاص دارند. برای نمونه می توانید کتاب **دوست من جیم**، نویسنده و تصویرگر: کیتی کروسر، مترجم: شهلا افتخاری، ناشر: پیک ادبیات را انتخاب کنید. در این داستان یک سار به نام جک است، یک باره شروع به سفر می کند تا به دریای آبی برسد. اولین جایی که او باید از آن عبور کند تا به دریای پشت تپه ها برسد، جنگل است. او دوستی پیدا می کند و این آغاز تجربه های متفاوت او برای کشف دنیایی جدید است. آن ها از روی دریا با هم پرواز می کنند تا به خانه جیم برسند: پیش مرغان دریایی؛ جایی که دیگر خبری از رنگ سیاه نیست، همه پرها و بال ها سفید است، و همه با او متفاوت رفتار می کنند. اما او با بقیه مرغان دریایی سفید فرق دارد و این تفاوت باعث طردش می شود. از طرفی او دوستی دارد که می خواهد کنارش بماند و مثل تمام دوستی ها، بهایی هم می پردازد.

داستان های مناسبی: داستان هایی با موضوع شب یلدا، عید

نوروز و عید فطر برای کودکان بخوانید. خواندن داستان‌های مناسبی همراه با فعالیت‌های مرتبط با مراسم این مناسبت‌ها برای کودکان بسیار هیجان‌انگیز است.

شعرهای ساده: شعر هماهنگ با ریتم زندگی کودک است و به همین دلیل در رشد زبانی او تاثیر بسیاری دارد. کودکان چهار ساله شعری را دوست دارند که نه‌تنها ریتم، هیجان و شادی داشته باشد بلکه موضوعی جالب و شگفت‌انگیز را طرح کند.

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز: در این دوران علاوه بر کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز دوره سه سالگی لازم است کتاب‌هایی تصویری مفهوم‌آموز با مفاهیمی مانند داخل، خارج، زیر، رو، بالا، پایین، عقب، جلو و... برای کودک بخوانید. همچنین در این دوران مانند دوران سه سالگی به مفاهیم دسته‌بندی هم پردازید.

فعالیت‌های پیش و پس از کتاب‌خوانی

بخشی از فعالیت‌های گفته شده در برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان سه سال؛ تشویق کودکان به صحبت درباره کتاب و تصاویر آن، فعالیت پس از خواندن قصه پریان (ساخت صحنه‌های قصه با استفاده از اشکال هندسی که نماد یکی از شخصیت‌های قصه هستند)، دسته‌بندی اشیاء در بازی و جورچین برای کودکان چهار سال به شکل پیچیده‌تری ادامه خواهد یافت. فعالیت‌های اختصاص یافته به کودکان چهار سال از این قرار است:

مشاهده تصویر جلد و پیش‌بینی موضوع کتاب: کودکان را به مشاهده تصویر جلد کتاب و توجه به عنوان دعوت کنید و پس از

آن از آنان بخواهید حدس بزنند داستان کتاب چیست؟ حتی ممکن است کودک یا کودکانی در گروه کتاب‌خوانی دوست داشته باشند داستانی برای تصاویر کتاب برای مربی تعریف کنند.

قطع داستان و پرسش از کودکان: مربی می‌تواند هنگام کتاب‌خوانی خواندن داستان را قطع کند و از کودکان بپرسد به نظر شما دنباله‌ی داستان چه خواهد شد؟ نظر کودکان فقط شنیده شود و پس از آن خواندن داستان ادامه داده شود. لازم به یادآوری است از این فعالیت همیشه استفاده نکنید چرا که قطع خواندن کتاب در لذت خواندن اختلال ایجاد می‌کند.

تقویت ویژگی پرسشگری کودک: به کودکان اجازه دهید درباره کتاب پرسش کنند و همچنین به آنان اجازه دهید که به پرسش‌های یکدیگر پاسخ دهند.

دسته‌جمعی خواندن شعر: کودکان می‌توانند فعالیت‌هایی مانند حرکت با شعر، اجرای نمایش شعر، تمرین سخن گفتن جمعی، درآمیختن شعر و موسیقی، درآمیختن شعر و هنر را تجربه کنند.

سرودن شعر: در جلسه شعرخوانی یکی از فعالیت‌ها می‌تواند سرودن شعر توسط کودکان باشد. شما می‌تواند با استفاده از ترانه -بازی‌های موجود در ادبیات شفاهی مانند **دویدم دویدم دوتا خاتونو دیدم...** از کودکان بخواهد شعرهای جدیدی بر اساس این ریتم بسازند. مثلاً **دویدم دویدم به آسمان رسیدم دوتا ستاره دیدم... دویدم دویدم به جنگلی رسیدم دوتا پرنده دیدم...** با ادامه دادن این روش، کودکان با استفاده از توانایی‌هایشان خواهند

دانست که چگونه شعر بگویند. مربی می‌تواند با مراجعه به دو کتاب افسانه شعبان‌نژاد؛ به نام‌های هاجستم و واجستم و کتاب ماه‌تی‌تی کلاه‌تی‌تی، ناشر کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان این روش را تجربه کند. افسانه شعبان‌نژاد با استفاده از دو ترانه عامیانه در این دو کتاب شعرهای بسیاری سروده است. شعرهایی را که کودکان به صورت فردی و گروهی می‌سرایند، یادداشت کنید و برایشان بخوانید. کودکان از شنیدن شعری که سروده‌اند نه تنها بسیار خوشحال می‌شوند بلکه در رشد این مهارت سرودن شعر بسیار موثر است.

داستان‌گویی: مربی می‌تواند کودکان را به داستان‌گویی تشویق کند. برای نمونه پس از خواندن داستان زاغ و روباه از کودکان بخواهید داستان زاغ را که پنیرش را از دست داده ادامه دهند. لازم است مربی داستان هر کودک را یادداشت کند و کودک برای داستانش تصویرسازی کند.

کتاب‌سازی: در این دوره کودکان با آموزش می‌توانند کتاب بسازند. چند برگ کاغذ را برش دهید و به صورت کتابی به هم بدوزید یا منگنه کنید و در اختیار کودکان گروه قرار دهید. تا آن‌ها کتاب‌هایی تحت عنوان کتاب من، کتاب میوه‌ها، کتاب حیوانات خانگی، کتاب حیوانات اهلی، کتاب حیوانات وحشی، کتاب گل‌ها، کتاب حبوبات، کتاب درختان، یا کتابی با عنوان وسایل خانه ما بسازند. کودک می‌تواند تصاویر کتابش را نقاشی کند، یا با استفاده از روش کلاژ درست کند. همچنین او می‌تواند تصاویر کتابش را از روزنامه‌ها و مجله‌ها پیدا کند و در صفحات کتاب بچسباند. او می‌تواند برای تصاویر کتابش از کاردستی استفاده کند. به کودک فرصت کافی

برای درست کردن کتابش را بدهید. حتی می‌توانید به کودک اجازه دهید کتابش را در خانه به کمک پدر و مادر تکمیل کند. اگر کودک برای کتابش داستانی ساخت یا شعری سرود، می‌توانید آن‌ها را کنار تصاویر مربوطه یادداشت کنید. فراموش نکنید که روی جلد کتاب نام کودک به عنوان نویسنده و تصویرگر نوشته شود.

فعالیت‌های هنری؛ نقاشی، کاردستی، نمایش خلاق و پانتومیم:

کودکان می‌توانند پس از شنیدن داستان، صحنه‌هایی از آن داستان را نقاشی کنند، صحنه‌هایی از آن داستان را کاردستی کنند و آن را به صورت نمایش خلاق اجرا کنند. همچنین کودکان می‌توانند پس از شنیدن داستان به انتخاب خود یک صحنه داستان را به صورت پانتومیم اجرا کنند و دیگر کودکان حدس بزنند کدام قسمت داستان است. برای نمونه با خواندن کتاب یک جنگل و چند حیوان، نویسنده: نورا حق‌پرست، تصویرگر: ندا عظیمی، ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، کودکان به دنیایی بدون جنگ و سرشار از آرامش دعوت می‌شوند و اینکه زمین برای همه است. همچنین کودک در قالب بازی با اعداد آشنا می‌شود. در پایان این داستان کودکان می‌توانند پانتومیم یک جنگل را اجرا کنند. هر کودک می‌تواند با حرکات مناسب به دیگر کودکان نشان دهد که کدام حیوانات است؟ آیا گرسنه است؟ در ادامه کودکان می‌توانند تابلویی کلاژ از فضای داستان جنگلی با حیوانات وحشی خلق کنند.

نقاشی کودک در این دوران به آرامی شکل خاصی به خود می‌گیرد. به سخنی دیگر، او سعی می‌کند نقاشی خود را با واقعیت و نمونه‌های اصلی شبیه کند. کودک چهار ساله علاوه بر مداد

شمعی و ماژیک می‌تواند با مداد رنگی، زغال و گواش نقاشی کنند.

ماسک‌سازی بر اساس شخصیت‌های داستانی: یکی از فعالیت‌های جذاب این گروه سنی پس از کتاب‌خوانی می‌تواند ساخت ماسک با کاغذ یا مقوا و مداد شمعی یا مداد رنگی باشد. کودک می‌تواند ماسکی از شخصیت داستانی که دوست دارد، بسازد. برای ساخت ماسک شخصیت داستان، کودکان می‌توانند دریافت خود از شخصیت داستانی را روی کاغذ یا مقوا نقاشی کنند. پس از آن با قیچی ماسک شخصیت را از کاغذ جدا کرده و جای چشم‌ها را سوراخ کنند و با وصل کش در جای دو گوش از آن استفاده کنند. پس از آماده شدن ماسک شخصیت‌های داستان کودکان با گذاشتن ماسک بر صورتشان می‌توانند نمایشی خلاق از داستان را اجرا کنند.

مربی برای تشویق کودکان به ساخت ماسک می‌تواند گاهی از صورت شخصیت داستان به اندازه صورت کودک، کپی بگیرد. پس از خواندن کتاب کپی‌ها را به کودکان داده تا با رنگ یا کاردستی روی آن‌ها ماسک را آماده کنند.

آموزش مادران: مربی می‌تواند به مادران روش سرودن شعر و داستان‌گویی و کتاب‌سازی را آموزش دهد. همچنین به مادران گفته شود که کودکان هنگام بازی با خودشان حرف می‌زنند و در واقع شعر و داستان می‌سازند. مادران بدون اینکه به حریم کودک وارد شوند، شعر و داستان کودکشان را یادداشت کنند و در زمان دیگری برای او بخوانند. کودکان این‌گونه تشویق به داستان‌ساختن و سرودن شعر می‌شوند.

یک روز کتاب‌خوانی با پیش دبستان ۱ (۵ سال)

در این دوران بیشتر کودکان از جمله‌های پیچیده استفاده می‌کنند. آنان از ضمیرهای درست و فعل‌های زمان‌های حال و گذشته استفاده می‌کنند. در این دوران کودکان گنجایش درک نزدیک به ۶ هزار واژه دارند. کودکان پنج و شش ساله در یادگیری زبان بسیار مشتاق‌اند. آنان کلمات جدید را از هوا می‌قاپند و جذب می‌کنند. اگر به آنان فرصت دهید تا چیزی را که یاد گرفته‌اند به کار برند، پیشرفت شگفت‌آوری از خود نشان می‌دهند. کودکان پنج و شش ساله از تمرکز رو به رشدی برخوردارند، آنان دوست دارند حدود یک ساعت به کاری خاص بپردازند. البته اگر به آن کار علاقه ویژه داشته باشند. این به این معناست که می‌توان برای کودکان این گروه سنی داستان‌های طولانی‌تر و پیچیده‌تری خواند. بسیار جالب است که از این سن کودک می‌تواند در ساخت کتاب به شما کمک کند. اگر چه اعتماد به نفس در کودکان این گروه سنی رو به رشد است اما همچنان به گرمی و امنیت در پیوند با بزرگسالان سخت نیاز دارند. مربی می‌تواند با مصاحبت و پیوند نزدیک در هنگام کتاب‌خوانی به این نیاز کودک پاسخ گوید.

مواد برای خواندنی

قصه‌های کهن: در این دوران علاوه بر خواندن قصه‌های پریان می‌توانید قصه‌های اسطوره‌ای و حماسی (شاهنامه‌خوانی) برای کودکان بخوانید.

داستان واقع‌گرا: کودکان این گروه سنی به داستان با

موضوع‌هایی مانند خانه و محله علاقه بسیار دارند. برای نمونه؛ داستان چگونه می‌توان بال شکسته‌ای را درمان کرد؟، نویسنده و تصویرگر: باب گراهام، مترجم: بهمن رستم‌آبادی، ناشر: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان برای این گروه سنی بسیار جذاب است. در این داستان می‌خوانیم پرنده‌ای با خوردن به شیشه‌های بلندترین ساختمان شهر مجروح می‌شود و کسی، جز یک پسر بچه مهربان، متوجه افتادن و مجروح شدن این کبوتر نمی‌شود. پسرک پرنده را به خانه می‌برد و مراقبت‌های اوست که باعث می‌شود پرنده دوباره بتواند پرواز کند. با این داستان حساسیت و توجه کودک به محیط پیرامونش برانگیخته می‌شود.

نمونه دیگر مجموعه کتاب‌های آلفونس^۱ است. بری ستروم از نویسندگان و تصویرگران برجسته ادبیات کودک سوئد است و مجموعه آلفونس ابری او، مرواریدهای روان‌شناختی کودکان لقب گرفته است. از مجموعه داستان‌های آلفونس ابری، داستان‌هایی مانند آلفونس دزده!، آلفونس و میلا، ای آلفونس ابری ناقلا، آلفونس ابری آیا این یک هیولاست؟ و کجاست آن آلفونس همیشگی؟ به فارسی برگردانده شده است

داستان فانتزی: کودک در دنیای غیرواقعی داستان فانتزی به تجربه‌هایی دست پیدا می‌کند که در دنیای واقعی کاربرد دارند. برای نمونه؛ داستان‌های فانتزی مانند آبی کوچولو و

۱- ستروم، گونیلای بری. آلفونس دزده! (و دیگر جلدها). مترجم نسرین وکیلی. تهران: نشر صدا، ۱۳۸۳.

زردکوجولو، سفر کک‌ومک، مال من، یک تخم‌مرغ عجیب! و... نویسنده و تصویرگر: لئو لیونی مترجم: غلام‌رضا امامی، ناشر: مؤسسه نشر شهر (سازمان فرهنگی هنری شهرداری تهران). در این داستان‌های فانتزی کودک با مفاهیم همدردی، اتحاد و دوستی، هویت فردی، خانواده و... در کوتاه‌ترین متن و با همراهی تصاویر هنرمندانه آشنا می‌شوند. این مجموعه برای کودکان شش سال هم مناسب است.

شعرخوانی: کودکان در این گروه سنی علاقه به شعرهایی دارند که داستانی را روایت می‌کند.

کتاب‌های غیرداستان در انواع گوناگون: کودکان در این آثار در موضوع‌های گوناگون مانند دین، هنر، علوم، دانش اجتماعی شناخت به دست می‌آورند. برای نمونه مجموعه کتاب‌های دنیای دوست‌داشتنی من^۱ در گروه غیرداستان - دانش اجتماعی قرار می‌گیرد. در این مجموعه کودک با مفاهیم متنوع، پیچیده و عمیق انسانی، مثل عشق و دوست داشتن، صلح و دوستی، قبول تفاوت‌ها، و زمین و راه‌وروش مراقبت از آن، در زبانی کودکانه، ساده، و ملموس آشنا می‌شود. نویسنده تلاش کرده مفاهیم عالی و پیچیده را، از راه تصویر کردن انسان‌ها، اشیاء، و طبیعت پیرامون کودک، به مخاطب انتقال دهد. این مجموعه برای گروه سنی شش سال هم مناسب است.

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز: در این آثار کودک با مفاهیم اعداد و الفبا آشنا می‌شود.

۱- دنیای دوست‌داشتنی من (نام جلدها: کتاب دوستت دارم، کتاب احساس‌های

فعالیت‌های همراه با کتاب‌خوانی

بخشی از فعالیت‌های گروه سنی سه و چهارسال تشویق کودکان به صحبت درباره کتاب و تصاویر آن، فعالیت پس از خواندن قصه پریان (ساخت صحنه‌های قصه با استفاده از اشکال هندسی که نماد یکی از شخصیت‌های قصه هستند)، بازی؛ دسته‌بندی اشیاء، جورچین، مشاهده تصویر جلد و پیش‌بینی موضوع کتاب، قطع داستان و پرسش از کودکان، تقویت ویژگی پرسشگری کودک، سرودن شعر، داستان‌گویی، کتاب‌سازی و فعالیت‌های هنری مانند نقاشی، کلاژ، کاردستی و ساختن ماسک و پانتومیم بر اساس داستان خوانده شده برای کودکان پنج سال به شکل پیچیده‌تری ادامه خواهد یافت. فعالیت‌های اختصاص یافته به گروه سنی پنج سال از این قرار است:

آشنایی با نوشتن و خواندن: هنگام کتاب‌خوانی مربی می‌تواند انگشتش را در عرض صفحات کتاب روی کلمات بلغزاند. کودکان به تدریج ارتباطی بین صدای کلمات و خطوط روی صفحه برقرار می‌کنند. بدین‌سان کودکان با نوشتن آشنا می‌شوند. برای تقویت مهارت خواندن و نوشتن کتاب آواورزی با سی‌بی‌لک و کتاب الفباورزی با کاکاکلاغه، پژوهش و نوشته: محمدهادی محمدی، تصویرگر و گرافیست: حدیثه قربان، ناشر: شرکت نشر چیستا به شما پیشنهاد می‌شود. در این دو بسته کتاب، کودک با شنیدن

خوب، کتاب مادر بزرگ‌ها، کتاب پدر بزرگ‌ها، خوبه که با دیگران فرق داری، ما برای هم ساخته شده‌ایم، کتاب صلح، کتاب زمین)، نویسنده و تصویرگر: تاد پار، مترجم: شقایق خوش‌نشین، ناشر: شهر قلم.

ماجراهای گربه‌ای به نام **سی‌بی‌لک** در آواورزی و **کاکاکلاغه** در الفباورزی و دیدن تصاویر تخیلی، که با داستانه‌ها پیوند دارند و بازی‌ها و کارورزی‌هایی که در ادامه هر داستانه آمده است، لذت می‌برد و همزمان آموزش زبان می‌بیند بی‌آنکه خودش متوجه شود.

گفت‌وگو درباره داستان: در این دوران می‌توانید گفت‌وگو درباره شخصیت‌های داستانی و کنش‌های آن‌ها را آغاز کنید. کودکان را به اظهارنظر درباره کنش‌های شخصیت‌های داستان تشویق کنید. و البته نظریات آن‌ها را به هیچ‌وجه ارزش‌گذاری نکنید. بگذارید کودکان در فضایی بدون قضاوت شدن رشد کنند. شرایطی به وجود آورید تا کودکان ماجراهای مربوط به خودشان را بیان کنند.

شاهنامه‌خوانی: قصه‌گویی «هفت‌خوان رستم» برای کودکان از پنج سالگی می‌تواند جذاب باشد. در پایان قصه کودکان می‌توانند

در نقش‌های قهرمان‌ها و ضدقهرمانان شاهنامه نمایش خلاق اجرا کنند. همچنین مربی می‌تواند در پایان کودکان را به هفت گروه تقسیم کند و به هر گروه گواش و قلم و پارچه یا مقوایی به اندازه کاغذ A3 بدهد و از هر گروه بخواهد یکی از خوان‌ها را نقاشی کنند.

فعالیت شعرخوانی: یکی از راه‌های افزایش لذت کودکان از

موقعیت‌های موجود در شعرهایی که به روایت داستان می‌پردازند، اجرای نمایشی آن است؛ بنابراین می‌توانید در جلسه شعرخوانی از نمایش خلاق بهره بگیرید. کودکان می‌توانند با انتخاب خود صحنه‌ای از شعر را به نمایش در آورند. آنان می‌توانند نقش درخت، خرگوش، دختر و پسر شیرین‌زبان و شیطان، و... اجرا کنند.

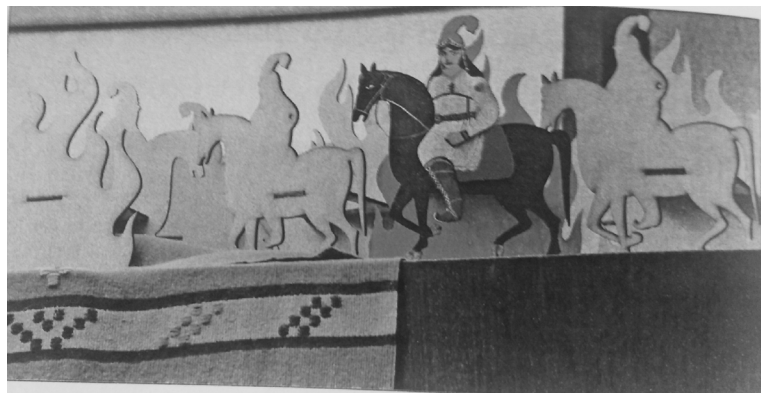
فعالیت کتاب‌خوانی با توجه به مناسبت‌ها: در مناسبتی مانند نوروز می‌توانید لذت کتاب‌خوانی را دوچندان کنید. مثلاً؛ برای ۴ جلسه کتاب‌خوانی اسفندماه می‌توانید کتاب‌هایی با موضوع‌هایی مانند سبز شدن دانه، آمدن بهار، برگزار کردن جشن و عمونوروز انتخاب کنید. فعالیت‌هایی مانند دانه سبز کردن، ساختن کارت تبریک نوروز، رنگ کردن تخم‌مرغ سفره هفت‌سین و ساختن حاجی فیروز با خمیربازی یا ماسک عمونوروز برای هر هفته فعالیت کتاب‌خوانی در اسفندماه پیش‌بینی کنید.

کتاب‌خوانی با اورپیگامی: قبل از خواندن داستان مربی از کودکان بخواهد شخصیت کتاب مثلاً اگر قورباغه، قایق، گل و... است به روش اورپیگامی بسازند. آنگاه خواندن کتاب را آغاز کنند. مثلاً برای خواندن کتاب قورباغه و وزغ در دور سال می‌توان با استفاده از کاغذ اورپیگامی، قورباغه را ساخت. وقتی همه کودکان قورباغه‌شان را ساختند، می‌توانید از آن‌ها درباره قورباغه سولاتی مانند «قورباغه کجا زندگی می‌کند؟»، «چی می‌خورد؟» و... و پس از این فعالیت‌ها داستان را بخوانید.

فعالیت هنری: کودک در پنج سالگی می‌تواند نمونه‌هایی از شکل یا موقعیت‌هایی را که دیده است نقاشی کند. بنابراین پس

از خواندن کتاب تصویری کودک می‌تواند به تصاویر کتاب فکر کند و آن‌ها را نقاشی کند.

ساختن عروسک شخصیت‌های داستانی: پس از خواندن داستان، کودک را تشویق کنید با استفاده از ابر، کاغذ، پارچه، قاشق یک بار مصرف، کاموا و دورریختنی‌ها عروسک شخصیت داستانی را بسازد.

دعوت از پدیدآورندگان کتاب کودک؛ نویسنده، شاعر، مترجم، تصویرگر یا ناشر: یکی از برنامه‌های پیشنهادی برای ترویج کتاب‌خوانی آشنایی کودکان با پدیدآورندگان کتاب است. شما می‌توانید پس از خواندن کتاب‌هایی از یک نویسنده برای کودکان از آن نویسنده دعوت کنید تا در برنامه یک روز کتاب‌خوانی مهد کودک شما شرکت کند. در این جلسه کودکان از نزدیک با پدیدآورنده کتاب خوانده شده آشنا شده و می‌توانند با او گفت‌وگو کنند. این جلسه موجب تعمیق تجربه‌های کودکان با کتاب می‌شود.

داستان‌سازی براساس تصاویر کتاب خوانده نشده: کتابی را به کودک بدهید و از او بخواهید براساس تصاویر آن، داستان بسازد. به

کودک فرصت گفت‌وگو درباره کتاب را بدهید.

کتاب‌سازی: کودکان در این دوران علاوه بر کتاب‌سازی با موضوع‌های گفته شده در دوران چهار سالگی می‌توانند کتاب‌هایی با موضوع‌هایی مانند کتاب بدن من، کتاب خانه من، کتاب خانواده من، کتاب خانه مادربزرگ، کتاب مهد کودک من، کتاب خواب‌های من، کتاب آرزوهای من، کتاب شهر من، کتاب زمین، کتاب صلح، کتاب فصل‌ها، و... بسازند.

دفتر خاطرات: به کودکان از این سن بیاموزید که دفتر خاطرات داشته باشند. یادداشت‌های دفتر خاطرات را مادر یا پدر برای کودک می‌نویسند. کودک می‌تواند در دفترش در کنار هر خاطره حسش را با فعالیت‌های هنری؛ نقاشی، کاردستی، کلاژ و... نشان دهد. برای نمونه؛ خوردن یک شکلات خوشمزه ممکن است برای کودک خاطره‌ای شیرین باشد. او می‌تواند کاغذ شکلات را به دفتر خاطره‌اش بچسباند. دفتر خاطر کمک می‌کند که کودک نویسنده و کتاب‌خوان بهتری شود.

یک روز کتاب‌خوانی با کودکان پیش‌دبستان ۲ (۶ سال)

کودکان شش سال در عین رشد زبانی، واژه‌های جدید را به گنجینه واژگان خود اضافه می‌کنند. آنان برخی از حروف الفبا را می‌شناسند و می‌توانند نام خودشان را بنویسند. کتاب‌های الفباآموز و عددآموز را بسیار دوست دارند. کتاب‌های غیرداستان در حوزه‌های گوناگون با موضوع‌هایی مانند علم، محیط‌زیست، فضا، دایناسورها و مهارت‌های زندگی مورد علاقه این گروه سنی است. برنامه یک روز کتاب‌خوانی کودکان پیش‌دبستان ۲ علاوه بر برنامه یک روز کتاب‌خوانی با کودکان پیش‌دبستانی ۱ از این قرار است:

مواد خواندنی

انواع قصه‌های کهن مانند قصه‌های اسطوره‌ای، حماسی (شاهنامه‌خوانی)، پریان‌ی و... برای نمونه می‌تواند مجموعه قصه، بازی، شادی (نام جلدها: آی بدو که دوغ آوردم، قصه دروغ آوردم | دلت می‌خواد ماست بخری، یه قصه راست بخری و...) نویسنده: مرتضی خسرونژاد، تصویرگر: امین حسن‌زاده، راشین خیریه، علی مفاخری و اکبر نیکان‌پور، ناشر: به‌نشر (کتاب‌های پروانه) را انتخاب کنید. این داستان‌ها بازآفرینی افسانه‌های قدیمی‌اند که به پرورش تفکر فلسفی کودکان یاری می‌رسانند و او را با مفاهیم اجتماعی آشنا می‌کنند.

داستان واقع‌گرا و فانتزی: در این دوران کودکان همچنان کتاب‌های تصویری را دوست دارند. داستان‌های واقع‌گرا و فانتزی با متن‌های پیچیده‌تر و طولانی‌تر را درک می‌کنند. برای نمونه می‌توانید مجموعه کتاب‌های فرانکلین (نام جلدها: خواهر کوچولوی فرانکلین،

باشگاه سری فرانکلین، فرانکلین در بیمارستان و...)، نویسنده: پالت بورژوا، تصویرگر: برندا کلارک، مترجم: شهره هاشمی، ناشر: پیک دبیران، را انتخاب کنید. فرانکلین لاک‌پشتی است که کودک می‌تواند با او همراه شود تا از تاریکی بترسد اما با آن کنار بیاید، دروغ بگوید، نامرتب باشد، روز جشن از نبودن پدر بزرگ و مادر بزرگ ناراحت شود، رئیس‌بازی در آورد و دوستانش از او ناراحت شوند، دندان شیرینی اش بیفتد، به مدرسه برود، از خواهرش عصبانی شود اما از او مراقبت کند، به اردو برود، یک روز بد را تجربه کند و به مادرش بگوید دوستت دارم. کودک در فضای کتاب‌های فرانکلین خودش را به جای او تصور می‌کند و توانایی‌ها، ضعف‌ها و احساسات خود را می‌شناسد و با روش آزمون و خطا، خودش به‌تنهایی، بدون حضور بزرگسالان، توانایی‌های خود را رشد می‌دهد؛ همچنین خلاقیتش پرورش می‌یابد و اعتماد به نفسش تقویت می‌شود.

شعرخوانی: کودکان شش ساله از شعرهایی که داستانی را روایت کند و با تصاویر بسیاری همراه باشد، لذت می‌برند.

کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز: در این کتاب‌ها مفاهیمی مانند اعداد، الفبا، محیط پیرامونی کودک و حتی مفاهیم انتزاعی مانند دوست داشتن برای کودک این گروه سنی مناسب است. این کتاب‌های تصویری مفهوم‌آموز می‌توانند هم به شکل داستان و هم غیرداستان باشند. برای نمونه می‌توانید مجموعه کتاب‌های دوستت دارم (نام جلدها: اندازه همه گیلان‌ها دوستت دارم/ اندازه همه میومپوها دوستت دارم/...) نویسنده: علی اصغر سیدآبادی، آتوسا صالحی، هدی حدادی، فریبا صدیقیم و فاطمه کاکاوندی

و حدیث لزرغلامی، تصویرگر: عطیه سهرابی، ثنا حبیبی‌راد، ناشر: چکه را انتخاب کنید. نویسندگان این مجموعه با زبانی ساده و کودکانه حس دوست داشتن و احساسات و عواطف والدین نسبت به کودکان را به تصویر کشیده و تلاش کرده‌اند حس خوشایندی را در مخاطب ایجاد کنند. با توجه به اینکه کودک این گروه سنی از ثبات عاطفی برخوردار نیست و در نوعی فشار روحی به سر می‌برد این کتاب به او احساس آرامش و امنیت می‌دهد.

فعالیت‌های کتاب‌خوانی

بخشی از فعالیت‌های گروه سنی سه و چهارسال و پنج سال؛ گفت‌وگو و بحث درباره کتاب خوانده شده، بازی؛ جورچین، مشاهده تصویر جلد و پیش‌بینی موضوع کتاب، قطع داستان و پرسش از کودکان، سرودن شعر، داستان‌گویی، شاهنامه‌خوانی، کتاب‌سازی و فعالیت‌های هنری مانند نقاشی، کلاژ، کاردستی و ساختن ماسک، پانتومیم بر اساس داستان خوانده شده برای کودکان شش سال به شکل پیچیده‌تری ادامه خواهد یافت. فعالیت‌های اختصاص یافته به گروه سنی شش سال از این قرار است:

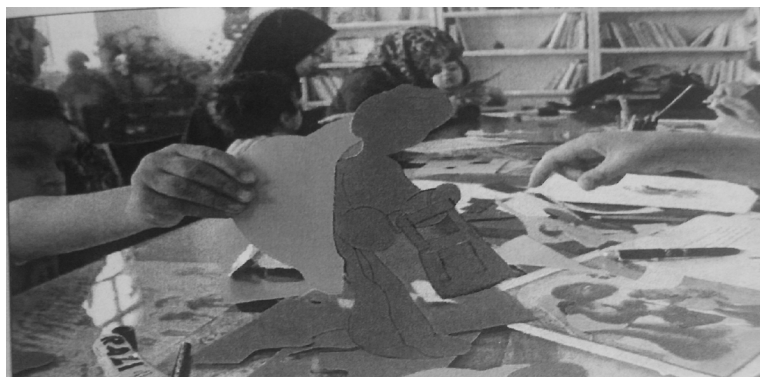
معرفی کتاب توسط کودکان: کودک می‌تواند یکی از کتاب‌هایی را که دوست دارد به دیگر کودکان کلاس معرفی کند و کودکان دیگر درباره آن کتاب نظر بدهند.

ساختن داستان مشارکتی: در این روش مربی مثلاً داستانی را با «یکی بود، یکی نبود» دختری بازیگوش و شیطانی بود که...» شروع می‌کند و جمله بعدی توسط یکی از کودکان و به

همین ترتیب هر کودک با توجه به جملات قبلی داستان را ادامه می‌دهد. این‌گونه است که یک داستان مشارکتی ساخته می‌شود. کودکان از شنیدن داستانی که خود به صورت فردی یا مشارکتی ساخته‌اند بسیار لذت می‌برند.

لازم است مربی جملات هر کودک را روی کاغذ بنویسد و قبل از اینکه هر کودک جمله خود را بگوید، روایت کودکان قبلی را برای جمع بخواند. لازم است داستانی که کودک به صورت فردی یا مشارکتی بیان می‌کنند بدون هیچ‌گونه تغییری و حذف و اضافه نوشته شود. کودکان شش ساله می‌توانند برای این داستان مشارکتی تصویرسازی کنند.

ساختن شعر مشارکتی: در این روش مربی مثلاً شعر را با «دویدم و دویدم به آسمان رسیدم» آغاز می‌کند. خط بعدی شعر را یکی از کودکان نشسته در حلقه کتاب‌خوانی بیان می‌کند و مربی یادداشت می‌کند. به همین ترتیب هر کودک خطی از شعر را بیان می‌کند تا شعر کامل شود.

تصویرسازی برای داستان: مربی می‌تواند هنگام خواندن کتاب

تصاویر را به کودکان نشان ندهد و در پایان از آن‌ها بخواهد برای داستان تصویرسازی کنند.

فعالیت هنری؛ نقاشی: کودک شش ساله در به کارگیری ابزار نقاشی توانایی بیشتری به دست می‌آورد و از نقاشی با آبرنگ و به ویژه گواش بسیار لذت می‌برد. او برای نقاشی‌های خود داستان تعریف می‌کند و همچنین می‌تواند برای ماجراهای مختلف نقاشی بکشد. آنان می‌توانند به خوبی احساس‌های خود را با نقاشی نشان دهند. آن‌ها نه تنها می‌توانند داستان را نقاشی کنند بلکه می‌توانند احساس شخصیت‌های داستانی را نقاشی کنند. در پایان این فعالیت می‌توان نمایشگاهی از نقاشی‌ها برگزار کرد تا هر کودک برای دیگر کودکان داستان نقاشی خود را بگوید.

فعالیت هنری؛ کاردستی: کودکان را تشویق کنید با برش قیچی پارچه، مقوا، کاغذ و... صحنه‌ها و شخصیت‌های داستان را درست کنند و روی مقوا بچسبانند.

فعالیت هنری؛ کلاژ: کودکان می‌توانند تابلوی کلاژی به صورت گروهی از داستان شنیده شده بسازند. آنان با استفاده از چسباندن مواد گوناگون مانند

روزنامه، پارچه، نخ، دکمه، برگ خشک، و... که مربی در اختیارشان می‌گذارد می‌توانند این کار را انجام بدهند.

آشنایی با تصاویر کتاب: گفت‌وگو و بحث درباره تصاویر کتاب

خواننده شده می‌تواند یکی از فعالیت‌های کتاب‌خوانی باشد. مربی می‌تواند توجه کودکان شش ساله را به ابزاری که تصاویر کتاب با آن کشیده شده و سبک تصویرگر جلب کند. برای نمونه دو کتاب کی از کتاب بد گنده می‌ترسد؟ و مواظب گرگ‌های توی کتاب قصه باشید!، نویسنده و تصویرگر: لورن چایلد، مترجم: محبوبه نجف‌خانی، ناشر: زعفران، پیشنهاد می‌شوند.

کنفرانس: هر کودک یک موضوع را انتخاب کند و با کمک مربی و مادر در کتابخانه اطلاعات جمع‌آوری کند و برای دیگران کنفرانس دهد. خوب است که برای تهیه کنفرانس کودکان را به بخش کودک کتابخانه عمومی شهر ببرید.

توجه: مهدکودک‌ها موظف هستند گزارشی از جلسات ترویج کتاب‌خوانی شامل چگونگی انجام جلسه کتاب‌خوانی، تعداد کودکان شرکت‌کننده در هر جلسه، تغییرات کیفی از جنبه زبانی،

عاطفی - شخصیتی، شناختی و اجتماعی کودکان شرکت‌کننده در جلسات کتاب‌خوانی همراه با عکس به بهزیستی بفرستند. در سال دوم اجرای این طرح در مهد کودک‌ها گزارش مربوطه سه ماه یک دفعه می‌تواند باشد.

توجه: در روز کتاب‌خوانی مشارکت والدین کودکان به‌ویژه مادران در تقویت و ادامه طرح کتاب‌خوانی بسیار تاثیرگذار است. مادران می‌توانند روش کتاب‌خوانی با کودکان را بیاموزند و تجربه کنند. از سوی دیگر مادران اگر به تاثیر شگرف کتاب‌خوانی بر کودکانشان واقف شوند از هیچ اقدامی برای تقویت طرح فروگذاری نخواهند کرد. اگر مادری شاغل بود لازم است حداقل روزهایی از سال در این برنامه شرکت کند.

توجه: لازم است مادران و پدران بدانند با وجود جلسه کتاب‌خوانی در مهد کودک اهمیت کتاب خواندن در خانه کم نمی‌شود. کتاب خواندن برای یک بار در هفته در مهد کودک مانند قطره‌ای است در ظرف بسیار بزرگ نیاز کودک. وقتی مادر و پدر برای کودک کتاب می‌خوانند، به او می‌گویند: «تو برای من مهم هستی، تو امنیت داری، همیشه از تو مراقبت می‌کنم. وقت خود را با تو می‌گذرانم برای اینکه به تو اهمیت می‌دهیم.» کتاب‌خوانی پیوندی نزدیک و دوست‌داشتنی بین پدر و مادر و فرزندان ایجاد می‌کند.

منابع

بتلهایم برونو(بی‌تا). کاربرد افسون، مترجم دکتر کاظم شیوا رضوی، تهران: دکتر کاظم شیوا رضوی.

بلیک مور کارولین و وستون رامیرز باربارا(۱۳۹۳). خواندن با نوزاد و نوپا، چگونه به نوزاد و نوپای خود کمک کنیم تا دنیای واژه‌ها را کشف کند؟. مترجم زهره قایینی. تهران: موسسه پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان.

پولادی کمال(۱۳۸۶). رویکردها و شیوه‌های ترویج خواندن. تهران: موسسه فرهنگی هنری پژوهشی تاریخ ادبیات کودکان.

سیدآبادی علی اصغر(۱۳۸۵). عبور از مخاطب‌شناسی سنتی؛ تاملی در شناخت مخاطب ادبیات کودک. تهران: نشر فرهنگ.

قاسم‌زاده فاطمه؛ سید شریفی منصوره؛ کیهانی فریبا(۱۳۹۱). طرح‌های کار مربی: برای کار با کودکان ۳ تا ۵ سال. تهران: شرکت انتشارات فنی ایران.

کاپلان پاول اس(۱۳۸۱). سفر پرماجرای کودک (روان‌شناسی رشد). مترجم مهرداد فیروزبخت. تهران: خدمات فرهنگی رسا.

کیهانی فریبا؛ سید شریفی منصوره؛ یزدان‌دوست رقیه(۱۳۹۱). طرح‌های کار مربی: برای کار با کودکان ۳ تا ۵ سال. جلد ۲. تهران: شرکت انتشارات فنی ایران.

کیهانی فریبا؛ سید شریفی منصوره؛ یزدان‌دوست رقیه (۱۳۹۱). طرح‌های کار مربی: برای کار با کودکان ۳ تا ۵ سال. جلد ۳. تهران: شرکت انتشارات فنی ایران.

گروه بازی مادران امروز (۱۳۸۶)، زیر نظر مریم احمدی. نکته‌هایی درباره بازی و اسباب‌بازی. تهران: انتشارات موسسه مادران امروز (مام).

میرهادی توران (۱۳۸۹). کتاب کار مربی کودک. تهران: انتشارات آگاه.

نورتون دونا (۱۳۸۲). شناخت ادبیات کودکان گونه‌ها و کاربردها از روزن چشم کودک (دو جلد). ترجمه منصوره راعی و دیگران. تهیه شده در موسسه فرهنگی هنری خانه ترجمه کودکان و نوجوانان، تهران: قلمرو.

هنری ماسن، پاول و دیگران (۱۳۸۰). رشد و شخصیت کودک. ترجمه مهشید یاسایی. تهران: نشر مرکز و کتاب ماد.

(برای نگاشتن این راهنما از تجربه‌های کسب‌شده در کارگاه‌های پرورش خلاقیت کودکان که برگزار کرده‌ام بهره گرفتیم.)

- شناخت ادبیات کودک
- انواع کتاب کودک
- فواید کتاب خوانی
با کودکان شیر خوار، نوپا، نوباوه و پیش دبستان
- یک روز کتاب خوانی در مهد کودک
- شیوه‌های ترویج کتاب خوانی در مهد کودک

خانه کتاب

ISBN: 978-600-222-431-6

9 786002 224316